

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**ZÂLOĞLU RÜSTEM HİKÂYESİ ÜZERİNDE
KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME**

(Doktora Tezi)

**Hazırlayan
Merve Nur SEZGİN**

**Danışman
Doç. Dr. Özkan DAŞDEMİR**

Ağustos 2022, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Merve Nur SEZGİN

TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI

T.C.

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Program Adı : Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Başlığı : Zâloğlu Rüstem Hikâyesi Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 258 sayfalık kısmına ilişkin 19/07/2022 tarihinde IThenticate/Turnitin intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %..’ dir.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimeden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 19/07/2022

Danışman: Doç. Dr. Özkan DAŞDEMİR

Öğrenci: Merve Nur SEZGİN

İmza

İmza

KILAVUZA UYGUNLUK

“Zâloğlu Rüstem Hikâyesi Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme” başlıklı Doktora Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Merve Nur SEZGİN

İmza

Danışman

Doç. Dr. Özkan DAŞDEMİR

İmza

Türk Dili ve Edebiyatı

ABD Başkanı

Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ

İmza

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Özkan DAŞDEMİR danışmanlığında **Merve Nur SEZGİN** tarafından hazırlanan “**Zâloğlu Rüstem Hikâyesi Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Türk Dili ve Edebiyatı** Ana Bilim Dalı’nda **Doktora** tezi olarak kabul edilmiştir.

05/08/2022

JÜRİ:

Danışman	: Doç. Dr. Özkan DAŞDEMİR	İmza
Üye	: Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA	İmza
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Kemal TAŞCI	İmza
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Elif Şebnem DEMİRCİ	İmza
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Zehra KIMIŞOĞLU	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /

Doç. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdür

ÖN SÖZ

Çalışma sürecinde her türlü olumlu tavrıyla beni cesaretlendiren, bu çalışmayı yapmama teşvik eden, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli danışman hocam Doç. Dr. Özkan DAŞDEMİR'e, tüm bilgi ve birikimiyle bana destek olan, her zaman yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA'ya, yaptığım çalışmada kaynak eserlere ulaşmamda yardımcı olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Kemal TAŞCI'ya ve her zaman yanımda olup beni destekleyen aileme, eşime sonsuz şükranlarımı sunar, teşekkür ederim.

Merve Nur SEZGİN, ERZİNCAN 2022

ZÂLOĞLU RÜSTEM HİKÂYESİ ÜZERİNDE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

Merve Nur SEZGİN

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı

Doktora Tezi, Ağustos 2022

Danışman: Doç. Dr. Özkan Daşdemir

ÖZET

Şehname, Türk edebiyatının beslendiği önemli kaynaklar arasında yer alır. Dünya klasikleri arasında muazzam bir yer edinmiş olan *Şehnâme* bir kahramanlık destanı olarak anılmaktadır. Eserde, İran krallığının kuruluş döneminden Sasani hanedanlığının sona ermesine kadar olan dönem işlenir. Keyümers'ten başlayıp III. Yazdgerd'e kadar olan elli hükümdarın hayatları ve savaşları anlatılır. Epik bir anlatıma sahiptir. Dahhâk, Gâve, Feridun, Efrâsiyâb, Keykâvus, Keyhüsrev, İsfendiyar, Zâloğlu Rüstem gibi isimlere yer verilen eser bir kültür hazinesi niteliğindedir. Zâloğlu Rüstem, İran ve Türk edebiyatı için önemli yere sahip olan Fars millî kahramanlarındandır. Hayatı efsanelere konu olan, kahramanlık anlatılarında yer alan Zâloğlu Rüstem'e ait olan hikâyenin müstakil örneği, Fransa Millî Kütüphanesi, Yazma Eserler bölümünden temin edilmiştir. Bu yazma eser tarafımızca Latin asıllı Türk harflerine aktarılmıştır. Eserin Türkçe varyantları tespit edilip nüsha ile benzer ve farklı motifler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda Stith Thompson'un *Halk Edebiyatı Motif İndeksi*'nden faydalanılarak karşılaştırmalı yöntem kullanılmıştır.

Türk Halk Edebiyatı'nda olağanüstü özelliklere sahip olmasıyla bilinen Zâloğlu Rüstem epizodu ile ilgili herhangi bir müstakil çalışma yapılmaması bizi bu konuda çalışmaya yönlendirmiştir. Çalışma giriş, iki ana bölüm, sözlük, kaynakça ve dizinden oluşmaktadır. Giriş kısmında destan kavramına, Firdevsî'nin hayatına, *Şehnâme*'nin kaynaklarına, çevirilerine, *Şehnâme* ve Türk edebiyatında Rüstem'in yerine değinilmiştir. Birinci bölümde yazma eserdeki hikâye ile aynı konuyu işleyen hikâye varyantları

tanıtılarak hikâyelerin özetlerine yer verilmiştir. Ayrıca incelemeye tabi tutulan varyantların motif sıraları verilerek motiflerin *Motif Index Of Folk Literature*'deki yerleri gösterilmiştir. İkinci bölümde Fransa Millî Kütüphanesi'nden temin ettiğimiz yazma esere ve tespit ettiğimiz Bekir Eşrefligil anlatması olan sözlü varyanta yer verilmiştir. Çalışma sonuç, sözlük, kaynakça ve dizin ile tamamlanmıştır. Son kısımda eserin tıpkı basımına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şehnâme, Zâloğlu Rüstem, Motif, Destan

A COMPARATIVE RESEARCH ON THE STORY OF ZÂLOĞLU RÜSTEM

Merve Nur SEZGİN

Erzincan Binali Yıldırım University

Institute of Social Sciences Turkish Language and Literature

PhD Thesis, August 2022

Supervisor: Assoc. Dr. Özkan Daşdemir

ABSTRACT

Shahnameh is one of the important sources of Turkish literature. Shahnameh, which has a tremendous place among world classics, is known as a heroic epic. In the work, the period from the establishment of the Iranian kingdom to the end of the Sassanid dynasty is handled. Starting from Keyümers III. The lives and wars of fifty rulers up to Yazdegerd are told. It has an epic narrative. The work, which includes names such as Dahhak, Gâve, Feridun, Efrasiyâb, Keykâvus, Keyhüsrev, İsfendiyar, Zâloğlu Rüstem, is a cultural treasure. Zâloğlu Rüstem is one of the Persian national heroes who have an important place for Iranian and Turkish literature. The individual example of the story belonging to Zâloğlu Rüstem, whose life is the subject of legends and included in the heroic narratives, was obtained from the Manuscripts section of the National Library of France. This manuscript has been translated into Latin letters by me. Turkish variants of the work were determined and similar and different motifs were tried to be revealed with the copy. In this direction, the comparative method was used by making use of Stith Thompson's Folk Literature Motif Index.

The absence of any independent study on the Zâloğlu Rüstem episode, which is known for having extraordinary features in Turkish Folk Literature, has led us to work on this subject. The study consists of an introduction, two main sections, a dictionary, a bibliography and an index. In the introduction, the concept of epic, the life of Firdevsî, the sources and translations of the Shahnameh, the Shahnameh and the place of Rüstem

in Turkish literature are mentioned. In the first part, the story variants that deal with the same subject as the story in the manuscript are introduced and the summaries of the stories are given. In addition, by giving the motif order of the variants examined, the places of the motifs in the Motif Index of Folk Literature are shown. In the second part, the manuscript we obtained from the National Library of France and the oral variant, which is the narrative of Bekir Eşrefligil, which we determined, are included. The study is completed with conclusion, glossary, bibliography and index. In the last part, the facsimile of the work is included.

Keywords: Shahnameh, Zâloğlu Rustem, Motif, Epic

İÇİNDEKİLER

ZÂLOĞLU RÜSTEM HİKÂYESİ ÜZERİNDE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ.....	1
2. Firdevsî'nin Hayatı.....	2
3. Şehnâme	3
3.1. Şehnâme'nin Kaynakları.....	6
3.2. Şehnâme Çevirileri.....	6
4. Şehnâme'de Rüstem	10
5. Türk Edebiyatı'nda Rüstem.....	12
BİRİNCİ BÖLÜM.....	16
1. İNCELEME.....	16
1.1. Hikâyenin Varyantları	16
1.1.1 Yazma Varyant.....	16
1.1.2. Sözlü Varyantlar	24
1.1.2.1 Bekir Eşrefligil Anlatması.....	24
1.1.2.2 Behçet Mahir Anlatması.....	26
1.1.2.3. Ahmet Yalçın Anlatması	28
1.2 Hikâyenin Motif Yapısı	29
1.3 Hikâyede Adı Geçen Şahıslar.....	44
1.3.1 Rüstem	44
1.3.2 İsfendiyâr	45
1.3.3 Rûdabe.....	45
1.3.4 Sâm	46
1.3.5 Sohrâb.....	46

1.3.6 Zâl	46
1.3.7 Şagâd	46
1.3.8 Güştâsb	47
1.3.9 Behmen.....	47
1.3.10 Bîjen	47
1.3.11 Efrâsiyâb.....	48
1.3.12 Ehrimen.....	48
1.3.13 Ercâsb.....	48
1.3.14 Câmhâsb	48
1.3.15 Cemşîd	49
1.3.16 Dahhâk	49
1.3.17 Ferîdûn	49
1.3.18 Keyhüsrev.....	50
1.3.19 Luhrâsb	50
1.3.20 Peşûten	50
İKİNCİ BÖLÜM	51
2.1 METİNLER.....	51
2.1.1 Yazma Metin.....	51
2.1.2. Bekir Eşrefligil Anlatması.....	78
SONUÇ.....	83
SÖZLÜK	85
KAYNAKÇA	105
DİZİN.....	107
ÖZGEÇMİŞ	109
TIPKIBASIM	110

KISALTMALAR

- Y** : Fransa Millî Kütüphanesi Yazma Eser
S1 : Bekir Eşrefligil Anlatması
S2 :Behçet Mahir Anlatması
S3 :Ahmet Yalçın Anlatması

GİRİŞ

1. Destan Kavramı ve Tanımı

Aslı Farsça dâstân olan destan terimi *Türkçe Sözlük*'te “tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrının ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir epope bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri; Çağdaş Türk edebiyatında biçim ve içerik yönünden, geleneksel destandan ayrılık gösteren uzun kahramanlık şiiri (Türkçe Sözlük 2005, s. 10) olarak tanımlanmıştır.

Destanlar milletlerin millî ve manevi değerlerinden beslenir. “Türkçe’de destan, hem legende hem epope karşılığında olup Anadolu’daki Türk edebiyatında sosyal, tarihî ve mizahi mevzularda söylenen millî bir nazım şeklinin ve çeşidinin adıdır.” (Banarlı, 1987. s. 2)

Efsanelerden sonra ortaya çıkan bu türü Şükrü Elçin “destan (epos) bir boy, ulus (kavim) veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biri” (Elçin, 2013, s. 72) olarak tanımlamıştır. Destanlar toplumların yaşadığı olayların derin izlerini içinde barındırır. Toplumun duygularını, üzüntülerini ve sevinçlerini yansıtmada önemli yere sahiptirler.

Metin Ekici’ye göre ise “destan şiir hâlinde veya nazım ve nesir karışık hâlde bir anlatı, birden fazla epizodu içine alacak şekilde bir uzunluğa sahip ve de şahsi sahneleri ayrıntılı olarak anlatmaya izin veren bir anlatıdır. Anlatmaya dayalı bir hadise olarak tarif edildiğinde ise destan; bir şölen havasında usta bir şair-destancı tarafından özel bir söyleyiş ve anlatış tarzıyla ve bir kural olarak da bir müzik aleti eşliğinde icra edilen bir anlatıdır.” (Ekici, 2019, 130-131)

Rüstem’in babası Zâl’in lakabı da Dasitan’dır. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*’ta hikâye, epope, kıssa tanımlamalarını yaptıktan sonra *Şehnâme*’de Rüstem’in babasının lakabı olduğunu da belirtmiştir.

Zeki Velidi Togan, destanların oluşumunu aşamalar hâlinde açıklamıştır:

“1.Aşama: Destan tertip etmeye meyilli milletlerin muhtelif devirlerde maceralı bir hayat yaşaması gerekir. Bu olaylar ozanlar tarafından şiir şeklinde söylenir. Halkın hafızasında en çok yer edinen kahraman bütün olayları kendi içine alır.

2.Aşama: Millet son bir büyük macera-olay yaşar. O zamana kadar söylenmiş olan destan nüveleri ozanlar tarafından bu son yaşanan olayın ve bu olay çerçevesinde ortaya çıkan kahramanın etrafında birleştirilir. Böylece bir destan meydana gelir.

3.Aşama: Bu maceralar yaşandığı sırada toplumun belli bir kısmı öyle bir seviyeye gelir ki onların içinden çıkan bir kişi belirmeye başlayan bu destanı belli bir plan dâhilinde tanzim ve tertip ederek onu yazılı hâle getirir. Böylece meydana gelen destanlar, aralıksız yağın karların oluşturduğu kütle gibi, her devirden izler taşımakla birlikte, bir bütün olarak görülür.” (Yıldız, 2019, s. 261)

2. Firdevsî’nin Hayatı

İran şiirinin en büyük ustası olan İran millî şairi Firdevsî’nin hayatı ve eğitimi hakkında kesin bilgiye henüz ulaşılammıştır. Hicri dördüncü yüzyılda yaşamıştır. İran edebiyatında Hekim Ebülkasım Firdevsî ismiyle anılan şairin asıl ismi “Mansur” veya “Hasan” lakabı “Ebülkasım” babasının adı da “Ali”dir. İsmiinin başında geçen Hekim, bilgili ve eğitilmiş bir kişi olduğunu gösterir. “Firdevsî” soyadını kullanmasının nedeni Tus Eyaletinde Tâberân ilçesinde bulunun cennete benzetilen bir bağda doğduğu ve yaşadığından dolayıdır. Doğum ve ölüm tarihleri hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte Hicri 329-330 (M.940-941) ile H411-416 (M.1020-1025) yılları arasında yaşadığı sanılmaktadır.

Necati Lugal’ın hazırladığı *Şehnâme* başlıklı kitapta Firdevsî’nin Samanilerin Buhara merkezli egemenliklerini sürdürdükleri 329/940 yılında Tus şehrine bağlı Taberân kasabasının Baj köyünde dünyaya geldiği ifade edilmiştir. (Lugal, 2017, s.15)

Clement Huart ise doğum tarihini H.329/M.932, Helmut Ritter ise H.329/M.940-H.330/M.941 olduğunu ifade etmiştir. Bazı bilimciler ise Hicri 324 yılını Firdevsî’nin doğum yılı olarak kabul ederler.

Şair, halk arasında özel bir toplumsal statüye sahip olan maddi ve eğitim, kültür seviyesi yüksek olan Dihkanlardandır. Zengin ve toprak sahibi bir ailenin çocuğu olarak refah içinde yaşamıştır. Farklı kaynaklarda iyi bir öğrenim gördüğünden bahsedilmiştir.

Farsça'ya hakim olan şair, iyi derecede Pehlevîce ve Arapça bilmektedir. Kaynaklarda şairin çocukluk yıllarına dair bilgi bulunmamaktadır.

Firdevsî eski İran tarihi hakkında bilgi edinmek için Pehlevîce yazılmış eserlere ilgi duyarak o dönemde yazılmış eserlerden faydalanmak için babasından veya Zerdüşť rahiplerden Pehlevîce öğrenmiştir. Yirmi yedi, yirmi sekiz yaşlarındayken bir oğlu, ardından bir kızı oldu. Kırk yaşına kadar rahat bir hayat yaşayan Firdevsî'nin daha sonraki yıllarda hayatı sıkıntı içinde geçmiştir. (Ritter, 1991, ss. 643-649 Farsçayı çok iyi bilen şair, güzel şiirler yazacak kadar Arapça ve Pehlevîce de bilmektedir.

Şehnâme'deki bazı dizelerden ve birtakım tarihi kayıtlardan da anlaşıldığı kadarıyla Firdevsî, sanatkâr ve musikişinas güzel bir hanımla evlenmiştir. *Şehnâme*'nin bazı bölümlerini kaleme alırken onun yardımlarını görmüştür. (Lugal, 2017, s. 21) Şairin *Şehnâme*'yi 980-990 yıllarında yazmaya başladığı tahmin edilmektedir. Eseri yazması için ona kimlerin destek verdiği bilinmemektedir. Eserin mukaddimesinde Tûs'ta bir dostunun teşvik ettiğinden, Abu Mansûr b. Muhammed isimli kişiden ve Tûslu zenginlerden ve yöneticilerden maddi yardım gördüğünden bahsedilmektedir.

Firdevsî eserini büyük bir hükümdara sunmak istemiştir. Gazne'ye giderek Sultan Mahmud'a sunmuş fakat hükümdar çeşitli nedenlerle esere gereken değeri vermemiştir. Bunun iki farklı sebebi olduğu söylene de kesin bilgi yoktur. İlk rivayete göre Sultan Mahmud'un Farsça bilmemesi ve yanındaki devlet adamlarının olumsuz yönlendirmeleri sonucu eserin değeri anlaşılmamıştır. Bunun üzerine Firdevsî, ödül olarak verilen altmış bin dirhemi eserine ve kendisine hakaret sayıp çeşitli kişilere dağıtmış, hükümdara bin beyitlik bir hicviye yazıp sonrasında sultanın gazabından kaçarak Herat'a yerleşmiştir. İkinci rivayete göre ise sultan: "Benim ordumda Rüstem'den güçlü onlarca asker var" demiş, Firdevsî "de: "Ama Tanrı, Rüstem gibisini bir daha yaratmadı" cevabını verince sultan kızmış ve Herat'a kaçarak canını kurtarmıştır.

Herat'ta uzun yıllar yoksulluk çeken şair, ömrünün son yıllarına doğru doğduğu yer olan Tûs'a dönmüş ve 1020 ya da 1025 yılında Tus'ta vefat etmiştir.

3. Şehnâme

İran'da kahramanların, padişahların hayatlarını ve kahramanlıklarını yazmak bir gelenek hâline gelmiştir. Firdevsî'nin yaşadığı çağın öncesinde yazılıp dilden dile

aktarılan hikâyeler bunların bir kısmını oluşturur. Firdevsî, halkın sözlü geleneğine bağlı olarak aktarılan bazı hikâyelerden, islami kaynaklardan ve mitolojiden yararlanmıştır.

Fars edebiyatının önemli yapıtlarından olan *Şehnâme*, dünya edebiyatında ve edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir. Firdevsî'ye ait olan tek eserdir. İranlıların millî değerlerini barındıran ve mitolojik unsurlara genişçe yer veren bu eser “İran’ın İslâmiyeti kabul etmeden önceki bin yıllık tarihini masal ve kahramanlık hikâyeleri çerçevesinde anlatan manzum eserdir.” (Adıyeke, 2006, s. 8)

Firdevsî *Şehnâme*’yi hazırlarken Âvesta, Tevrat, Kur’ân gibi dini metinleri örnek almıştır. Eserine eski İran tarihi ve efsaneleriyle başlamamış Allah’ı öven beyitleri, evrenin yaratılışı, ay, güneş, gezegenler, yerküre ve diğer varlıkların var edilişi ve insanın yaratılışı gibi olaylarla giriş yapmış sonra da eriştiği bütün kaynaklardaki bilgilerden hareketle İran’ın tarihi ve mitolojisini aktarmıştır. (Lugal, 2017, s. 22)

Altmış bin beyitten oluşan eser aruzun fa’ûlün, fa’ûlün, fa’ûlün fa’ûl vezniyle yazılmıştır. Söz sanatlarına çok az yer verilen eserin üslubu sadedir. Destanda akıcı bir dil kullanılmıştır. Mesnevi tarzında yazılmıştır. Eser, önce parçalar hâlinde yazılıp sonra yedi ciltte toplanmıştır.

Şehnâme’de konular, mitolojik ve tarihi akışlarında aktarılmış ve çeşitli öğütler, özlü sözler kullanmıştır. Bu öğüt ve özlü sözleri aktarmada eski İran edebiyatındaki metinlerden yararlanılmıştır. (Lugal 2017, s. 17)

Masal ile tarih arası bir üslupla olayların konu edildiği eserde İran’ın dört büyük sülâlesi anlatılmış olup her bir padişaha kronolojik sıraya göre yer verilmiştir. Gece, gündüz değişikliklerine ait tasvir pasajlarıyla başlayan bu bölümler, kahramanların ölümleri üzerine söylenen pasajlardaki dünyanın faniliği ve kötülüğü hakkındaki düşüncelerin anlatımıyla sona erer. Kahraman ve savaş tasvirleri hep birbirine benzer. Eser bu düzenli kuruluş içinde baştan sona aynı akıcılıkla akıp gider. (Pala 1989, ss. 381-382)

İlk menkıbevî hükümdar olan Keyumers’ten başlayıp Sasanî hükümdarı III. Yezdeird’e kadar kronolojik olarak elli hükümdarın savaşlarını ve hayatlarını anlatan *Şehnâme* dört döneme ayrılmaktadır: (Yerdelen, 1997, s.101)

“Pişdadiler: Burada Cemşid, Feridun, Sam, Rüstem gibi hükümdarların savaş ve hayatları anlatılır. Feridun’un çocuklar ülkeyi aralarında paylaşırlar ve İran ile Turan arasındaki ezeli mücadele başlar.

Keyaniler: Keykâvus, Keykubad, Keyhüsrev gibi hükümdarların anlatıldığı bu bölümün sonunda Taganizm’e üstün gelen Zerdüşt dininin ortaya çıkışı ve Ahemenilerden birkaç kişi ile İskender’in İran istilasını anlatılır.

Eşkaniler: Bu bölümde İskender’in efsanevi hayatı ve Dara (Darius) ile mücadeleleri anlatılır.

Sasaniler: Bu bölümde Sasanilerin tarihi ve dokuz padişahının maceraları kronolojik bir biçimde anlatılır. Keykâvus bu devrin önemli isimlerindendir. Bölümde görülen Anurşiran’ın veziri Büzürgmihr’in menkıbeleri meşhurdur. Menîje ve Bijen’in aşk hikâyeleri de bu bölümde yer alır.”

Firdevsî’nin *Şehnâme*’sinde anlatılan efsaneler fantastik açıdan Yunan mitleriyle mukayese edilebilecek benzerlikler göstermektedir. Ancak *Şehnâme*’deki efsaneler İran milletinin ülkelerini koruyup kollamak için verdikleri mücadelelerin destanıdır. Bu yüzden *Şehnâme* bütünüyle mitolojik bir eser değildir ve mitolojik konulardan söz ettiği bölümler de İran tarihini konu alan bölümlerdir, (Yıldırım, 2017, s. 16)

Firdevsî, kaynaklardan derlediği rivayetlerin önemli bir kısmını *Şehnâme*’de şiirsel bir dille aktarılmıştır. Doğa manzaraları, savaş meydanları, kahramanlar, teke tek mücadeleler, saray teşrifatları ve daha birçok olay olağanüstü güzel bir üslupla tasvir edilmiştir. (Lugal, 2017, s. 39)

Şehnâme’nin en ünlü destanları şunlardır: (Lugal, 2017, s. 38)

Dahhâk’ın Demirci Kâve ile macerası.

Ferîdun ve üç oğlu: Selm, Tûr, Îrec.

Zâl’ın doğması ve Sîmurg tarafından büyütülmesi.

Rüstem’in ilginç hayat serüveni ve savaşları.

Rüstem’in Mâzenderân’da yaptığı savaşlar ve heft hânı.

Rüstem ile Sohrâb hikâyesi.

Siyâvuş’un hikâyesi.

Siyâvuş’un oğulları Keyhüsrev ile Furûd’un hikâyeleri.

Bijen ile Menîje'nin hikâyesi.

İsfendiyâr ve Tûranlı Ercâsb'ın esaretinden kurtulmak için aştığı heft hân

Rüstem ile İsfendiyâr'ın hikâyesi.

Rüstem'in kardeşi Seğad tarafından öldürülmesi.

İskender'in İran'da egemen oluşu ve ilginç hayat hikâyesi.

Behram-i Çûbîn'in IV. Hürmüz ve Hüsrev Perviz'e karşı ayaklanması.

Şehnâme'nin başından sonuna kadar savaş kahramanlık ve ölüm hikâyeleriyle yoğun olarak karşılaşmakta aşk konulu hikâyelerde önemli bir yere sahiptir. Zâl ile Rudâbe'nin aşkı, Rüstem ile Tehmîne'nin aşkı, Bijen ile Menîje'nin aşkı, Sohrâb ile Gordâferîd'in aşk hikâyeleri bunlardan bazılarıdır.

3.1. *Şehnâme*'nin Kaynakları

Şehnâme'nin kaynağına dair rivayetlere Pehlevîce eserlerden ulaşılabilmektedir. Ayrıca Âvesta'daki kahramanlık ilahileriyle başlayan *Şehnâme* için Âvesta tefsirleri de önemli kaynakları arasında yer alır. “*Şehnâme*'nin ortaya çıkış zamanları Zerdüşt öncesi dönemlere, MÖ. 3.000 yıllarına, İranlılar ile Hintlilerin İndo-Europeene adıyla bilinen kökenlerinden İndo-İranienne adlı kolunun orta Asya'dan günümüz İran topraklarının doğu bölgelerinde Airyana Vaedjah / İranvic olarak adlandırılan topraklara göç ettikleri çağlara aittir. *Şehnâme*'nin İran kökenli kaynakları arasında Doğu İran ve Zabulistân kaynakları da vardır.” (Lugal, 2017, s. 22)

İran destanlarının bir araya getirilmesiyle oluşturulan *Şehnâme*'yi oluştururken Firdevsî “Avesta, Tevrat ve Kur'ân gibi dini metinleri örnek alarak eserine eski İran tarihi ve efsaneleriyle başlamış, Allah'ı öven beyitleri, evrenin yaratılışı, ay, güneş, gezegenler, yerküre ve diğer varlıkların yaratılışı ve insanın yaratılışı gibi olaylarla giriş yapmış, ardından ulaştığı kaynaklardaki bilgilerden yola çıkmış İran'ın tarih ve mitolojisini aktararak eserinin çok sayıda okuyucuya ulaşmasını arzulamıştır.” (Bölük, 2017, s. 6) Firdevsî'nin istediği gibi eser çok sayıda okuyucuya ulaşmış, büyük önem kazanmış ve çeşitli törenlerde okunmaya başlanmıştır.

3.2. *Şehnâme* Çevirileri

Türk kültüründe de ses getiren *Şehnâme*'nin çok sayıda tercümesi yapılmıştır. Bilinen en eski *Şehnâme* çevirisi II. Murad dönemine aittir. (1421-1451) H.854/m. 1450 yılında nesir olarak yazılan bu tercüme 328 sayfadan oluşur ve *Şehnâme*'nin ikinci

bölümünü içerir. Tercüme-yi yapan kişi hakkında bilgi bulunamamıştır. Eser Topkapı Müzesi'nde bulunmaktadr. (Adıyeke 2006, s.13)

Arapça, Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca gibi çeşitli dillere çevirilen *Şehnâme* üzerine önemli çalışmalar yapılmıştır.

Bu çevirilerden bazıları: (Lugal, 2017, s. 41)

- *Şehnâme*'nin ilk çevirisi olan ve Isfahanlı Kıvamuddîn Feth bin Ali bin Muhammed-i Bundârî tarafından 384/995 yılında tamamlanmış ilk nüshasından 620-621/1223-1244 yıllarında Dimaşk'ta yapılan Arapça mensur çeviri

- Ali Efendi'nin 916/1510 yılında yaptığı tam metin Türkçe manzum çeviri
- Sultan II. Osman'ın saray şairlerinden Mehdî'nin çevirisi.
- Hindistan'da yaşayan adı bilinmeyen İranlı bir yazarın Farsça mensur düzenlemesi. (Bu eserin bazı bölümleri İngiliz Hyde ile Sir W. Ouseley tarafından yayımlanmıştır.)

- Turner Macan, 1829 yılında tamamladığı İngilizce Şehname çevirisini Farsça-İngilizce önsözle yayımlamıştır.

- İngiliz James Atkinson, Farsça metin ve İngilizce manzum çevirisiyle birlikte Rüstem ve Sohrab destanını yayımladı.

- Séraphion Sabachvily (ö.1516) tarafından yapılan Gürcü dilinde manzum ve mensur çeviri

- Khasro Thourmanidzé'nin (ö.1588) manzum Gürcüce çevirisi.
- Gürcistan'da bulunan birçok *Şehnâme* destanı, İran bilimci Justin Abouladzé tarafından derlenerek 1916 yılında yayımlanmıştır.

- Friedrich Rückert, 1873 yılında Rüstem ile Sohrâb destanını Almanca manzum olarak çevirdi. Çevirmenin akıcı bir dil kullanmasından ötürü bu çeviri yoğun ilgi gördü ve Avrupa ülkelerinde hem Rüstem ile Sohrâb destanının hem de *Şehnâme*'nin yaygınlaşmasını sağladı.

- 1851 yılında Alman oryantalist Schack, Firdevsî'nin biyografisini ve *Şehnâme*'sini tanıtan uzun bir giriş bölümüyle birlikte tam metin çevirisini yaptı. Çevirinin bazı bölümleri manzum olarak düzenlenmiş, bu da Schack'ın ün kazanmasına neden olmuştur.

- Alman bilim adamı J. A. Vullers, çok güzel bir Şehnâme nüshasını Turner Macan'ın yayımladığı metinle karşılaştırmalı olarak değerlendirip Latinceye çevirdi.
- 1838-1878 yıllarında Julius Mohl (ö.1876) *Şehnâme*'yi kendisinin hazırlamış olduğu Farsça metni esas alarak Fransızcaya çevirdi.
- İtalyan oryantalist İtalo Pizzi (ö.1920), *Şehnâme*'nin İtalyanca'ya manzum çevirisini yaparak 1886-1888 yıllarında yayımladı.
- Ünlü Rus İran bilimci Joukovsky (ö.1855) Rusça Rüstem ile Sohrab destanını yayımladı.
- Rus oryantalist A. Krymsky'nin *Şehnâme*'nin başlangıçtan Menüçehr'in saltanatına kadar bölümünü içeren Rusça çevirisi 1896 yılında Lvov'da yayımlandı.
- Rus şair M.M. Lozinsky, F. Rosenberg'in *Şehnâme* çevirisini manzum olarak Rusça'ya çevirdi ve yayımladı.

Şehnâme'nin tek manzum çevirisini 15. Yüzyılda Diyarbakırlı Şerifi yapmıştır. Eser 1170 sayfadan oluşur. On yılda tamamlanmıştır. (Kültürel & Beyreli, 1999, s. 21) Manzum ve mensur çevirilerinin bulunduğu el yazma nüsha aşağıdaki gibidir:

Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi Hazine Kitaplığı 1519

Şehnâme'nin Türkçe'deki tek manzum çevirisi Şerifi'ye aittir. TSMK Hazine Kitaplığı 1519 numarası ile kayıtlıdır. 1170 varaktan oluşan bu eser nesih yazı türü ile yazılmıştır. Her sayfası iki sütüne ayrılmıştır ve 25 beyit bulunur. Eser 56506 beyitten oluşur. Eserde, birinci ciltte 37 minyatür ve ikinci ciltte 24 minyatür olmak üzere 61 minyatür bulunur. (Kültürel & Beyreli 1994, s. 21)

Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi Hazine Kitaplığı 1520

Luhrâsb'ın tahta çıkışına kadar olan bölümü işleyen nüsha Şerîfî çevirisinin nüshasıdır. Müstensihî bilinmemektedir. Dört sütun hâlinde 25 beyitten oluşan bu nüshanın ilk iki sayfası tezhip diğer kısmı harekeli nesihle yazılmıştır.

Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi Hazine Kitaplığı 1521

617 varaktan oluşan bu nüsha Şerîfî çevirisinin nüshasıdır. Luhrâsb'ın tahta çıkışına kadar olan kısmı almıştır. Çok fazla yıpranmıştır. (Kültürel & Beyreli 1994, ss. 21-22)

Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi Hazine Kitaplığı 1522

1544 yılında Ali Ağa tarafından istinsah edilmiş tek ciltlik bir çeviri olan bu nüsha 582 varaktan oluşur. Harekeli, nesihle, dört sütun hâlinde yazılmıştır. Şerîfî çevirisinin nüshasıdır. Son sayfası eksiktir. Bu nüshada 55 minyatür bulunur. (Kültürel & Beyreli 1994, s. 21)

Süleymaniye Kütüphanesi Damat İbrahim Paşa 983

586 varaktan oluşan bu nüsha Şerîfî çevirisinin nüshasıdır. Müstensihi belli değildir. Minyatür sayısı azdır. Talik yazı türü ile yazılmış olan eserin her sayfası dört sütun hâlinde dir. (Kültürel & Beyreli 1994, s. 22)

Millet Kütüphanesi 1184

281 varaktan oluşan bu nüsha Şerîfî çevirisinin nüshasıdır. Müstensihi belli değildir. Her sayfada 25 beyit vardır. *Şehnâme*'nin ikinci cildidir. (Kültürel & Beyreli 1994, s. 23)

New York Public Library Spencer Collection / Turkish Manuscript: 1

593 varaktan oluşan bu eser Şerîfî tercümesinin nüshasıdır. Talik yazı ile yazılmıştır. Minyatürleri en güzel olan Şerîfî tercümesidir. Derviş Abdi Mevlevi tarafından istinsah edilmiştir. (Kültürel & Beyreli 1994, s. 23)

Londra British Museum The Oriental İndia Office Collections 0/C or 7204

Şerîfî çevirisinin nüshasıdır. 289 varaktır. Luhrâsb'ın tahta çıkışına kadar bahsetmiştir. Dört sütun, harekeli nesihle yazılmıştır. *Şehnâme*'nin birinci bölümüdür. (Kültürel & Beyreli 1994, s. 23)

Londra British Museum The Oriental İndia Office Collections 0/C or 1126

Harekeli olan bu nüsha 622 varaktan oluşur. Şerîfî çevirisinin nüshasıdır.

Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi Hazine Kitaplığı 1116

330 varak 6 minyatürden oluşur.

Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi Hazine Kitaplığı 1518

328 varaktan oluşur. Her sayfada 25 satır bulunan nüsha harekeli nesiple yazılmıştır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. İçinde 9 minyatür bulunmaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi Bağdat Kitaplığı 284

Muhammed bin Ali tarafından 1584'te istinsah edilmiştir. Nesih yazı ile yazılmıştır. 411 varaktan oluşur. Her varakta 25 satır bulunur. Eserde 11 minyatür vardır.

İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları, 101 numara

Müstensihi ve istinsah tarihi belli olmayan, baş kısmı eksik nüshadır.

Uppsala University Library, Celsing 1 numara

Şehnâme'nin birinci cildinin yer aldığı bu nüshada 30 adet minyatür bulunur. II. Osman'ın emriyle Mehdi mahlaslı Derviş Hasan tarafından yazılmıştır. (Kültürel & Beyreli 1994, s. 291)

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi 6131 numara

1178 varak 3 ciltten oluşur. Yazarı belli değildir. Eserde 104 minyatür bulunur. İlk cildin ketebe kaydına göre Derviş Mustafa tarafından 1773 yılında tamamlanmıştır.

Österreichische Nationalbibliothek Cod. Mixt. 709 Han

52 varaktan oluşur. Müstensihi bilinmemektedir. Eksik nüshadır.

Süleymaniye Kütüphanesi Hüsrev Paşa 370 numara

1812 yılında istinsah edilmiştir. Eserin ilk 20 bin beyiti Necati Lugal tarafından çevirilmiş ve Kenan Akyüz önsözüyle yayınlanmıştır. (Kültürel & Beyreli 1994, s. 291)

Şehnâme'nin günümüz Türkçesine çevirisi, 2016 yılında Nimet Yıldırım'ın *Şehnâme*'nin ikinci cildini yayınlaması ile tamamlanmıştır.

4. Şehnâme'de Rüstem

Zâl'ın oğlu olan Rüstem İran'ın en bilindik millî kahramanıdır. Ailesi, İran'ın soylu ailelerindendir. Rüstem, Simurg isimli efsunlu bir kuş tarafından büyütülen babanın evladıdır. “*Şehnâme*'de Efrasiyâb ile Zâloğlu Rüstem ana kahramanlar olarak belirtilir ve kahramanların neredeyse kendileri kadar önemli olan atları ve silahları da eserde uzun uzun tasvir edilir. Büyük kıyımların yaşandığı kanlı çatışmalarda yer gök birbirine karışır. Ölenler dağ gibi yığılıp yeryüzünü kaplar. Hakana mutlak itaat ve bağlılık içinde olan bu kahramanların ve orduların mücadelesi ince ince anlatılır.” (Gürsoy, 2011, s. 67) Eserde, İran'ın destansı bilgileri ile gerçek tarihi bilgileri karma bir şekilde sunulur.

Rüstem, Zâl'in oğlu, Ferâmerz ve Sührâb'ın babası, Sam'ın torunu, Bijen'in dedesidir. Eşinin adı Tehmîne, kızının adı Banugoşesb'tir. Rüstem, Zâl ile Rudâbe'nin evliliğinden dünyaya gelmiştir. Rudâbe, Rüstem'e hamileyken çok zor bir hamilelik geçirmiştir. Zâl, Rüstem'in doğumu için Simurg'tan yardım istemiştir. Zâl, Rudâbe doğum yapamayınca Simurg'un sıkıntıya düştüğün zaman yak diye verdiği tüylerden yakar. Simurg hemen gelerek doğacak çocuğun sıradan bir çocuk olmadığını ondan dolayı sıkıntı verdiğini söyler. Birisini yardıma çağırmaclarını söyler ve çağırırlar. Rüstem, anne karnı yarılarak olağanüstü bir doğumla, zorlukla dünyaya gelmiştir. Bu evlada “kurtuldum” anlamına gelen Rüstem adı verilmiştir. Rüstem doğduğunda sıradan bir çocuk değildir. Yüzü kan gibi, saçları kırmızı, elleri de kanlıdır. İri yapısıyla sanki bir yaşındaki çocuk gibidir.

Rivayete göre Rüstem altı yüz yıl yaşam sürmüştür. Rüstem çok hızlı büyümüştür. İki yaşındayken boyu kapı kadar olmuştur. Sekiz yaşındayken bir delikanlı gibidir. On yaşında dedesinin gürzüyle filin başını kesmiş ve yine on yaşındayken dedesi Neriman'ın ölümüne neden olan kaleyi fethetmiştir.

Zamanla mitolojik bir kahramana dönüşen Rüstem, ağır gürzü, çok güçlü kemendi, yıldırım hızındaki atı Rahş ve darbelerden etkilenmeyen zırhıyla İran'ın millî kahramanlarından biri olmuştur. (Yıldırım, 2017, ss. 592-594) Onun bu özellikleri İran'ın en ünlü kahramanı olmasını sağlamıştır.

Rüstem'in lakabı serasker manasına gelen “Tehemten” dir. Keykubad zamanında Turan ile savaşılmış ve Rüstem sayesinde kazanılmıştır. Keykubad ise Rüstem'i överek bu lakabı vermiştir.

Rüstem, *Şehnâme* ve diğer metinlerde Tehemten ismi dışında farklı isimlerle de anılmıştır. Bu isimler hem *Şehnâme*'de hem de bu çalışmaya esas olan yazma metinde bulunmaktadır. (Şehnâme'de kayıtlı isimler için bk.Yıldırım, 2017)

Rüstem-i Pehlevân: Kahraman Rüstem

Rüstem-i Zâl: Zâl oğlu Rüstem

Rüstem-i Pîlten: Fil tenli, iri yapılı Rüstem

Rüstem-i Şîrdil: Aslan yürekli Rüstem

Rüstem Tîzçeng: Cesur Rüstem

Rüstem-i Kînehâh: İntikamcı Rüstem

Rüstem-i Serfirâz: Başı yücelere erişmiş Rüstem

Rüstem-i Nâmver: Ünlü Rüstem

Rüstem-i Nâmdâr: Ünlü Rüstem

Rüstem-i Dîvbend: Dev yakalayan Rüstem

Rüstem-i Zâbulî: Zâbullu Rüstem

Rüstem-i Şirmend: Aslan Rüstem

Rüstem-i Sevâr: Süvari Rüstem

Rüstem-i Cengcû: Savaşçı Rüstem

Rüstem-i Zâvulî: Zavullu Rüstem

Rüstem, Keykubad döneminden Keyhüsrev'in ölümüne kadar cihan pehlivanı Emirü'l Umerâ olarak anılmıştır. İran mitolojisine bir kahraman olarak girmiştir. Genellikle babası Zâl ve dedesi Sam ile birlikte zikredilir. (Tökel, 2000, 247) Rüstem'in gürzü, yedi yüz batman ağırlığındadır. Yıldırım hızında atı ve hiçbir güçten etkilenmeyen zırhı ve güçlü kemendi vardır. Bu özellikleriyle İran'ın millî kahramanı olarak hafızâlarda yer edinmiştir.

5. Türk Edebiyatı'nda Rüstem

Divan edebiyatı şiirlerinde, halk edebiyatı ve Tanzimat sonrası Türk şiirlerinde Rüstem'e genişçe yer vermiştir. Rüstem'in kılıcı, gürzü, atı, yayı, hançeri, kuvveti, savaşçı yapısı, keskin zekâsı ve pek çok özelliğiyle kahramanlığın sembolü olarak Türk şiiri içerisinde yer edinmesine neden olmuştur. Rüstem'in adı kaş, göz, zülf, gamze gibi öldürücü özelliklerle birlikte çok kullanılır. Divan edebiyatında âşık için sevgili ulaşamayacak yeredir. Aşığın bir bakışı, sevgili ne kadar kuvvetli olursa olsun onu yerle yeksan edebilecek güçtedir. Bu yüzden divan edebiyatı şairleri bu bakışı genelde *Şehnâme*'de gücüyle öne çıkan Rüstem'e benzetmişlerdir. Rüstem o kadar güçlü bir pehlivandır ki düşmanın onun elinden kaçması mümkün değildir. Sevgiliyi öldürecek derecede kuvvetli bakışlar, keskin kılıcından kimsenin kurtulamadığı Zâl oğlu Rüstem'e teşbih edilmiştir.

“Rüstem-i şâdî olunca pâ-dih-i sahrâ-yı dil

Ceyş-i ahzânı sadâsıyla gürîzan eyledi (Vahyi)” (Taş, 2017, s. 79)

Mutluluk Rüstem’i gönül çölüne ayak basınca, sesiyle hüznün askerlerini kaçırdı.

Bu beyitte Rüstem’in savaş meydanına korkusuzca girmesiyle düşmanın askerlerinin savaş meydanını terk etmesine telmihte bulunulmuştur.

“Almış ele Rüstem gibi şimşirini gamze

Olmuş ana Müjgânları saf saf sipeh-i mest (Nef’i)” (Pala 2009, s. 382)

Rüstem’in kılıcını kuvvetli bir şekilde eline alışına telmihte bulunarak sevgilinin bakışında o derece kuvvetli, öldürücü oluşundan bahsetmiştir.

Kemân-ı Rüstem olmaya kepâde dest-i kadrinde

Ne kuvvettür ki oldu himmeti bâzûsına rûzî (Şeyhülislam Yahyâ) (Kavruk 2001, s. 87)

O kadar çok kuvvetlidir ki onun pazusuna nasip oldu ve onun kudretli elinde Rüstem’in yayı kepaze oldu.

Bu beyitte de Şeyhülislam Yahya, Rüstem’in yayını çekmenin güç kuvvet istediğine, o yayı çekmeye herkesin gücünün yetmeyeceğine değinerek Zâl oğlu Rüstem’in gücüne, kuvvetine telmihte bulunmuş ve sevgilinin gücü karşısında Rüstem’in bile yayının kepaze olduğunu söyleyerek sevgiliye övgüde bulunmuştur.

“Bu tokuz arslan u yidi evren ü dört ejderhâ

Bunlarınla ceng idem Rüstem olam destân olam (Yunus Emre)”

Bu dokuz arslan ve yedi yılan ve dört ejderha ile savaşınca Rüstem olup destan olurum.

Beyitte Yunus Emre, nefsin savaşını Rüstem’in yedi ejderhayla olan savaşı ve diğer savaşlarıyla karşılaştırarak kendisinin nefsiyle mücadelesine benzetmektedir. Nefis ile ilgili sayılar olan dört, dokuz, yedi sayılarına değinerek kendisinin nefis mücadelesi sonucunda Rüstem gibi bir destan kahramanı olacağını belirtir.

“Peşşeye nîrû-yı bâzû verse te’yîdi alır

Deste gürz-i gâv-sâz-ı Rüstem’i elma gibi” (Nedim) (Karaismailoğlu, 2001, s. 71

Nedim, bu beyitinde sivrisineğe Rüstem'in kolunun gücü verilse onunda Rüstem'in öküz başlı gürzünü eline alacağından bahsederek, İbrahim Paşa'ya övgüde bulunurken Rüstem'in gücünden faydalanmıştır.

Âyet-i “nûn ve'l-kalem” dir mushaf-ı sînemde yâ

Rüstem-i endîşemin tîr ü kemânıdır sözüm” (Nef'î) (Akkuş, 1993, s. 45)

Beyitte Nef'î kendi düşüncelerini Rüstem'in yayına, kılıcına benzetmiştir.

“Siyah ebrûlerin kemân-ı Rüstem

Tirî kirpiklerin kazây-ı mübrem

Ne bülbül-i zîbâ ne bu gonce fem

Durr-i Aden midir dürr-i handânum (Gevherî)” (Elçin, 1998, s. 183)

Âşık Gevheri, yukarıdaki dörtlükte sevgilinin siyah kaşlarını Rüstem'in yayına, kirpiklerini ise onun okuna benzetmiştir. Âşığın teşbihte bulunulan bu kaş ve kirpiğin öldürücülüğünden kurtulamayacağını ifade etmiştir.

“Şehâ gamzen kıyar câna

Aceb kartal-ı Rüstem'dir

Girer her günde bir kana

O da cellâd-ı bî-gamdır (Gevherî)”

Şair, sevgilinin gamzesini Rüstem'in kartalına benzetmiştir. Rüstem'in kartalının öldürücü özelliğine telmihte bulunarak sevgilinin gamzesinin de aynı öldürücülüğe sahip olduğundan bahsetmiştir.

“Can telef etmeye kasdı var gibi

Başbaşa vermişler çifte mâr gibi

Yed-i Haydar'daki Zülfikâr gibi

Vermez Rüstemlere âmân kaşların. (Âşık Dertli)” (Kutlu, 1994, s. 182)

Şair, sevgilinin yay gibi kaşlarını Hz. Ali'nin kılıcı olan Zülfikâr'a benzeterek Rüstem ve onun gibi güçlü kişilere sevgilinin kaşlarının korku verici olduğunu söylemiştir.

“Getürmez değme Rüstemler anın yek darbına tâkat

Hele bulsun kemâlini levend olsun da seyr eyle (Aşık Ömer)” (Elçin, 1987, s. 60)

Şair, beyitteki kişiden için yetişmiş bir asker olduktan sonra Rüstem gibilerin bile ona gücünün yetmeyeceğini ifade etmiştir.

“Kavs-i Rüstem olmuş ebru kemânın

La’le dönmüş lebin dürre dendânın

Bi-bedeldir derler hokka dehânın

Hudâ’nın sun’unu seyrâne geldim. (Gevherî)" (Elçin, 1987, s. 192)

Şair sevgilinin kaşlarını Rüstem’in yayına, dudaklarının kırmızılığını la’l taşına, dişlerini inciye, ağzının küçüklüğünü ise hokkaya benzeterek sevgiliye övgüde bulunmuştur.

“Kemiği ölçmeden doru tıkar mı,

Zâl oğlu Rüstemi çocuk yıkar mı,

Şahinle dünyada başa çıkar mı,

Bu hımbılca horoz? Efendim sensin! (Neyzen Tevfik)” (Aktaş, 2002, s. 169)

Neyzen Tevfik bu şiirinde Rüstem’in gücüne, kuvvetine hatırlatmada bulunmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İNCELEME

1.1. Hikâyenin Varyantları

1.1.1 Yazma Varyant

Fars millî kahramanlarından Zâloğlu Rüstem'in hikâyesinin müstakil bir örneği Fransa Millî Kütüphanesi Yazma Eserler bölümünde 909 Türkçe ek, 73 çeviri yer numarası ile kayıtlıdır. 1732 yılına ait olan bu eserin müstensihî hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yazmanın ebatı 210x150 mm. olup yazma 66 varaktan oluşmaktadır. Her bir varakta 11 satır bulunmaktadır. Eserde nesih yazı türü kullanılmıştır. Asıl metin Türkçedir. Ek olarak 73 sayfadan oluşan tercümesi Fransızcadır. Tothomas Rocques tarafından tercüme edilmiştir.

Eserde “Rüstem ile İsfendiyar Destanı” başlığı altında “Dâstân-ı Rüstem ile İsfendiyâr'ın Savaşması”, “Dâstân-ı Rüstem'in Eliyle İsfendiyâr'ın Ölmesi”, “Rüstem'in Hükümdar Güştâsb'a Mektubu”, “Hükümdar Güştâsb'ın Dâstân-ı Rüstem'e Mektubu”, “Rüstem'in Durumu ve Güçlü Tenli Kardeşi Şagâd'ın Tedbiri”, “Güçlü Ferâmerz'in Kâbil'den İntikam Alması” adlı alt başlıklar bulunmaktadır.

Eser, eski harfli bir metindir. Latin asıllı Türk harflerine aktarımı tarafımızca yapılmış ve incelenmiştir. Hikâye mensurdur. İncelemede Y ile gösterilmiştir.

Bu varyantın özeti şöyledir:

İran ülkesinin istediğine ulaşmış, her şeye hakîm, kendisine çokça itaat edilen büyük taht sahibi Güştâsb adında başkomutanı vardır. Luhrâsb'ın oğlu olan Güştâsb adaletli bir hükümdardır. İsfendiyar ve Feristamed adında iki oğlu vardır. İsfendiyar çok ünlü, benzersiz bir padişah olduğu için babası, oğlunun saltanatı elinden alacağından korkar. Bu yüzden nerede güçlü bir düşman varsa İsfendiyar'ı onun üzerine gönderir ki düşman elinde ölsün, saltanat kendisine kalsın. İsfendiyar ise saltanat ümidiyle düşmanlarına karşı çok dikkatli olur. İran tahtı için ayrıcalıklı olmaya çalışır. Babasından

incinen İsfendiyar şarap içip annesinin yanına gelerek babasını şikâyet eder. Annesine, babasının kendisini aldattığını, her seferinde düşmanı yenerse tahtı kendisine bırakıp inzivaya çekileceğini söyleyip tahtı vermediğini anlatır. Ertesi gün babası Güştâsb'a gidip böyle yapmasının sebebinin ne olduğunu soracağını, eğer karşı çıkarsa da İran ülkesinin tamamını ateşe vereceğini der. Annesi kendisini üzmemesi için nasihatte bulunur. İsfendiyar, babasının tahtı vermeyeceğini söyleyerek annesinin yanından ayrılır. İki gün iki gece şarap içer ve hükümdarın yanına gitmez. Babası, oğlunun yine taht derdinde olduğunu anlar ve Camâsb'ı yanına çağırır. Camâsb bilgili, erdemli, yıldız ilminde oldukça iyi olan birisidir. O yüzden hükümdar onu yanına çağırıp görüşür. Camâsb'a, İsfendiyar'ın tahta oturup oturmayacağını, ne kadar ömrü olduğunu, kaç sene padişahlık yapacağını sorar. Camâsb ise bu ilmin kendisinde olduğunu söyleyerek ağlar ve İsfendiyar'a zulüm edecekleri haberini verir. Çok sayıda ejderha öldürüp dünyayı düşmanlardan temizlediğinden ama artık onun acısının görüleceğinden bahseder. Hükümdar Camâsb'a oğlunun ölümünün kimin elinden olacağını sorar. Camâsb ise ölümünün Rüstem elinden Zabulistân'da olacağını der. Hükümdar, oğluna taç ve taht verdiğinde Rüstem'in elinden kurtulup kurtulamayacağını sorar. Camâsb ise ecelden kimsenin kurtulamayacağını, kaderde olanın değişmeyeceğinden bahseder. Hükümdar endişelenerek ertesi gün askerlerini ve İsfendiyar'ın olduğu divanı toplar. İsfendiyar, ayağa kalkarak önce babasına övgüde bulunup sonrasında tahtı vermediği için herkesin kendisini aldattığını düşündüğünü ifade eder. Bunun üzerine hükümdar, İsfendiyar'ın sözlerini onaylar. Zâloğlu Rüstem'in mertliğini dünyaya duyurup kendisine itaat etmediğini, Sistan'a gidip Zâl ve Rüstem'i esir düşürmesini ister. Bu dediğini yaparsa ülkeyi, tacını ve askerlerini kendisine vereceğine yemin eder. İsfendiyar ise babasının onun ölmesini istediği için gönderdiğini anlar. İsfendiyar saraya gidip üzüntülü olarak olanları annesine anlatır. Annesi, Rüstem ve Zâl'ın güçlü olduklarını, tuzağa düşmeyeceklerini söyleyerek oğlunu vazgeçirmeye çalışır. İsfendiyar kararlıdır. Annesi üzülerek yüzünü tırnaklayıp, saçını yolar, çocukları yanında götürmemesini ister. İsfendiyar, Zâl'a haber göndermek için Behmen'den başkasına güvenemeyeceği için Behmen'i yanında götürür. Hemen o gece İsfendiyar emir verir ve askerler toplanarak ney sesleriyle, annesi ve görenlerin uğurlamasıyla yola çıkarlar. İki mesafe yol gittikten sonra deve gitmek istemez. Kervanbaşı ne kadar vursa da kalkmaz ve İsfendiyar'ın isteğiyle devenin başını keserler. Bu durum ona hoş gelmez, geri dönmek ister ama halkın

ayıplamasından çekinir. Birkaç gün içinde Hırmend'e gelip toplanıp süslenmiş meclisi oluştururlar. Peşuten isimli vezirine, Rüstem'e, onun aldatmayacağı sağlam ve zeki bir elçi göndermesi için emir verir. Eğer Rüstem, huzuruna gelirse emrini kabul edip bağlanırsa ona zarar vermeyeceğini, hükümdardan da zarar vermemesini isteyeceğini iletmesini der. Peşuten uygun görür ve İsfendiyar, Behmen'i yanına çağırıp Rüstem'e gitmesini emreder. İyilik ve güzellikle evine giderek Rüstem'e öğüdünü tutup beraberinde hükümdarın huzuruna gitmesini, eğer dediğini yaparsa kendisine zarar vermeyeceklerini söylemesini ister. Behmen yola çıkar. Vardığında Rüstem avdadır. Babası Zâl, Behmen'i görünce Luhrâsb'ın soyundan olduğunu anlar. Rüstem'in ava gittiğini gelene kadar misafir etmek için atından inmesini, şarap içmesini teklif eder. Behmen, av yerine gidip Rüstem'i görmek için acele eder. Zâl, adını ve neden acele ettiğini sorar. Kendisinin tunç vücutlu Behmen olduğunu, İsfendiyar'dan haber getirdiğini der. Zâl bir adam ile beraber Rüstem'in yanına gönderir. Rüstem bir dağ geyiği avlamış, ateşte çevirir. Behmen, Rüstem'i gördüğünde İsfendiyar'ın ona gücünün yetmeyeceğini düşünür. Dağdan bir taş yuvarlar ki ölsün fakat Zevvare görür, bağırır. Rüstem hiç aldırış etmez, taş kendine yaklaştığında eliyle taşa vurur ve uzaklaştırır. Behmen bu duruma üzülür ve İsfendiyar'ın savaşırsa rezil olacağını düşünür. Rüstem gelir ismini sorar. İsfendiyar oğlu Behmen olduğunu söyleyince Rüstem geç kaldığı için özür diler ve otururlar. Behmen, İsfendiyar'ın selamını söyledikten sonra İsfendiyar'ın bu tarafa gelip ırmak tarafında oturduğunu ve hükümdarın emriyle geldiğini anlatır. Rüstem, hükümdarın incindiğini anlar ama öncelikle yemek yiyelim der ve geyik kebabını ortaya koyar, ünlüleri çağırır. Behmen çok az yer, Rüstem yüz katını yer. Yiyip içerler ve sonrasında yola çıkarlar. Rüstem, hükümdarın dediklerini öğrenmek için silahsız İsfendiyar'ın yanına geleceğini söyler. İsfendiyar'ın tatlı sözlerle kendisini ele geçirmeye çalıştığını fakat aldanmadığını ifade eder. Kimsenin şimdiye kadar ayağına bağ vurmadiğundan bahsederek hükümdarlığa uygun davranmasını ister. İçindeki kızgınlık ve kini gidererek dünyaya yiğitlik gözüyle bakmasını, gönlünü ferah tutmasını söyleyerek misafirliğe davet eder. Yiyip içip eğlenmek, ava çıkmak, gideceğinde de beraberinde saraya gidip hükümdara neden ayaklarını bağlatmak istediğinin gerekçesini sormak ister. Behmen bu cevabı duyunca Rüstem'den ayrılıp İsfendiyar'a gider. Rüstem ise hükümdar oğlu gelecek diye sarayını süsletir. İntikamdan vazgeçip saraya gelirse hazinelerini ondan esirgemeyecektir. Behmen, İsfendiyar'a giderek anlatır ve Rüstem'i över. İsfendiyar ise

herkesin içinde Behmen'i azarlar. Peşuten, Rüstem'in şimdiye kadar hiç yenilmediğini söyleyerek gidip görüşelim der. Askerleri yanına alarak yola çıkarlar ve ırmak kenarına giderek Rüstem ile görüşürler. Rüstem, İsfendiyar'a övgüde bulunur. İsfendiyar ise Rüstem'i överek Zerir'e benzetir. Rüstem, İsfendiyar'ı evine davet eder. İsfendiyar ise hükümdarın emrini yerine getirmek için kendisini hükümdara götürmek ister. Rüstem tekrar misafirlğe davet eder ama İsfendiyar kabul etmez. İsfendiyar otağına döndükten sonra Peşuten ile sohbet eder. Peşuten, Rüstem'i düşürmenin zor olup düşünerek hareket edilmesi gerektiğinden bahseder. İsfendiyar, İran hükümdarının sözünü yerine getirmezse pişman olacağını ifade eder. Rüstem, İsfendiyar'ın yanına gidip ikna etmeye çalışır. Rüstem'i gören İsfendiyar'ın askerleri bu dağ gibi yiğidin esir düşmesinin mümkün olmadığını düşünürler. İsfendiyar yaklaşıncı Rüstem hürmet eder ve İsfendiyar'a misafirleri olmadığından dolayı rahatsızlığını dile getirir. Bugüne kadar çoğu hükümdarın yardımcısı olduğunu, şimdiye kadar kimsenin kendisinden öç alıp da övüldüğünü görmediğini der. İsfendiyar, beraber şarap içmek ister. Rüstem istemez. Behmen, Zâl'ın Sam evladı olmadığını, Ehremen neslinden olduğunu söyler. Annesi doğum yaptığında ak tüyleri olduğu için Samsüvar'ın oğlu olduğunu kabul etmeyip kenara atar. Simurg besler, yıllar sonra Sam'a verir. Sonrasında evlenir ve Rüstem bilinir. Rüstem'in yiğitliği dünyada ünlüdür ve bu yüzden padişahların yanında yer edinir. Rüstem böyle hoş olmayan sözleri neden söylediğini sorar. Dastan'ın Sam oğlu, Sam'ın Neriman oğlu, Neriman'ın Keriman oğlu, Keriman'ın Huşeng oğlu olduğunu tüm dünyanın bildiğini der. Sam'dan duyduğunun öncesini bilemeyeceğinden bahseder. Sam, Tus ilinde canavarı öldüren kendisine dev denilen kişidir. Hint ülkesinin kızı olan Mihrab annesidir. Dahhak soyundandır ve kendisinin ününden tüm dünya haberdardır. Efrasiyab'ı Turan'dan Çin'e kaçıır, beyaz devi öldürüp nice acımasız padişahları öldürür. Altı yüz yıldır Zâl'ın soyundandır. Samsüvar dünyadan gittiğinde pehlivanlık kemerini kendisine bağlar. Yiğit görmediği için tek yiğidin kendisi olduğunu sanar. İsfendiyar ise kendisinin de dünyada meşhur olmasını sağlayacak işler yaptığından, nice baş kestiğinden, dünyayı puta tapanlardan temizlediğinden bahseder. Soyunun Güştâsb'tan, Güştâsb'ın Luhrâsb, Luhrâsb'ın Tur neslinden Kubad soyundan olup nesli Feridun'a uzanır. Annesi, Rum ülkesinin Kralı Kayser'in kızı, Kayser ise Selm'in evladıdır. Rüstem, Mavenderan'dan Keykâvus'u kurtardığı için onların hükümdar olabildiğini söyler. İsfendiyar ise bunu daha önceden duyduğu için onaylar. Bunun üzerine Rüstem ve İsfendiyar birbirinin elini sıkır.

İsfendiyar sıkılmış bir şekilde Rüstem'e bugün şarap içmesini, yarın kendisiyle savaşılabileceğini der. İsfendiyar, Rüstem'i hükümdara götürmek için ikna etmeye çalışır. Rüstem kabul etmez. İsfendiyar ise sofrayı kurdurur. Aç karnına konuşmak olmaz der, yiyip içerler. Rüstem, İsfendiyar'ı vazgeçirmeye çalışır ama İsfendiyar vazgeçmez. Rüstem'in içi üzüntüyle dolar. Eğer elleri bağlanırsa dünyada ününün kötü olacağını, İsfendiyar savaş meydanında ölürse de o zaman da hükümdarların huzurunda yüzünün sararacağını ve Sam'ın ününün artık anılmaz olacağını, Zabulistan'da kimseyi koymayacaklarını düşünür. İsfendiyar'ı tekrar vazgeçirmeye çalışır. Fakat İsfendiyar, hükümdarın emrini yerine getirmek için kararlıdır. Öldürdüğünde atın eyerine bağlayıp hükümdar yanına götürüp herkese kölenin efendiyle savaşamayacağını gösterecektir. Rüstem saraydan ayrıldıktan sonra İsfendiyar, Rüstem'den korkar ama hükümdarın sözünü kıramaz. Peşuten ise İsfendiyar'a vazgeçmesi konusunda ısrar eder. Fakat İsfendiyar kabul etmez. Rüstem, Zevvare'ye olanları anlatır ve zırhlı kaftanını, kılıcını, okunu, yayını getirmesini ister. Rüstem sabah olduğunda Allah'a yalvarıp yardım ister. Zevvare'ye askeri söylediği yere götürüp beklemelerini der.

Rüstem ile İsfendiyar'ın Savaşması

Rüstem ve Zevvare suyun kenarına gelirler. Rüstem, Zevvare'den orda durmalarını ister yalnız savaşacaktır. Suyun kenarına gelerek fil tenli İsfendiyar'a seslenir. İsfendiyar, askerleri ile yaklaşır bakar ki Rüstem tek başına, kendisi de yalnız gider. İki yiğit karşı karşıya gelir ve atlarını öyle bir coştururlar ki yeryüzü ayaklarının altında parçalanır. Savaşmaya başlarlar ve mızraklarıyla öyle hızlı vururlar ki mızraklarının ucu kırılır. Kılıçlarıyla vurmaya başlarlar kılıçlarının ağzı döner. Topuzları ellerine alırlar, vurmaktan topuzlarının sapları kırılır. İkisi de ilk başta birbirlerini yenemezler. Zevvare asker ile gelir ve İranlılara Rüstem'i eli bağlı götürmek için geldiklerini ama götüremeyeceklerini söyler. İsfendiyar'ın oğlu Nuşedur, İsfendiyar'ın hükümdar emriyle geldiğini, Zevvare ise nice hükümdarların başının ayakları altında kaldığından bahseder. Sürekli Rüstem'in mızrağını götüren Elvat adındaki kişinin kemerine vurunca Zevvare sinirlenir ve Nuşazer'e kılıcıyla vurarak öldürür. Bunun üzerine kardeşi Mihrnuş üzülmeye başlar ve Ferâmerz ile karşı karşıya gelir. Biri şehzade biri pehlivan iki asker savaşır. Ferâmerz, Mihrnuş'u öldürür. Kardeşini bu hâlde gören Behmen hemen İsfendiyar'a gidip iki oğlunu öldürdüklerinin haberini verir. İsfendiyar sinirlenip Rüstem'e asker getirmediğini söyleyip neden hile yaptığını sorar. Rüstem'in

iki hizmetçisi, İsfendiyar'ın iki oğlunu öldürmüştür. Rüstem üzüldür. Onlara savaşmalarını emretmediğini, oğlu Ferâmerz ve kardeşi Zevvare'nin ellerini bağlayıp yanına getireceğini, ikisini de öldürüp evlatlarının kanını almasını söyler. İsfendiyar ise Rüstem'e kanını döktüğüm zaman intikamını da almış olacağını der ve savaşır. İsfendiyar'ın attığı ok Rüstem'e ve atına gelir. Rüstem'in attığı ok İsfendiyar'a zarar vermez. Rüstem kan içinde bir dağa doğru çıkar. İsfendiyar ise arkasından güler. Zevvare, Rüstem'i görür. Rüstem, Zevvare'ye Zâl'ı çağırmasını, Sam neslinin dünyadan siliniyor olduğunu, kendisi ölürse intikamını kimin alacağını söylemesini ister. İsfendiyar ordusunun yanına gittiğinde bağırtılar duyulur. Mihrnuş ve Nuşazer'i tabuta koyup atasının yanına gönderir. Annesine mektup yazar ve durumu anlatır. Rüstem'in hâlini gören büyükler toplanıp üzürlüler. Rüstem saklanmak ister ama babası adına kötü söz getireceği için kabul etmez. Babası, dostu olan Simurg'dan yardım ister. Simurg kıl ve tüyü ile Rüstem'i ve atını iyileştirir. Rüstem'e, hemen İsfendiyar'ı öldürmesini yoksa kendileri için iyi olmayacağını der. Simurg'un çiftini de İsfendiyar öldürmüştür. Simurg, İsfendiyar'ı öldürmesi için Rüstem'e yol gösterir. İsfendiyar'ın gözüne atmasını için bir okun yapılışını tarif eder.

Rüstem'in Eliyle İsfendiyar'ın Ölmesi

Sabah olduğunda Rüstem, silahını alıp yaratıcıdan yardım isteyerek savaş meydanına gelir. İsfendiyar'a seslenir. Sesini duyan İsfendiyar, Peşuten'e Rüstem'in dün vücudunun oklardan görünmediğini söyleyerek sabaha nasıl çıktığına şaşırır. Rüstem'in büyücü olduğunu düşünür. İsfendiyar savaş yerine gelerek bugün kendisini öldüreceğini, dün aldığı yaraları Zâl'ın büyü ile iyileştirdiğini der. Rüstem ise bu savaştan vazgeçirmeye çalışır. İsfendiyar kabul etmez. Artık aldatmalarına inanmayacağını, eğer hayatta kalmak istiyorsa istediği kişileri kendisine teslim etmesini ve kendisinin onun kölesi olmasını ister. Rüstem anlar ki İsfendiyar'a söz fayda etmiyor. Simurg'un dediği şekilde oku atarak İsfendiyar'ı yaralar, İsfendiyar kanlar içinde Rüstem'e son sözlerini der. Bu işi kendisinin istemediğini babasının onu gönderdiğini açıklar. Rüstem gibi bir yiğit görmediğini der ve oğlu Behmen'i, Rüstem'e emanet eder. Annesi, kız kardeşi ve eşinin arkasından üzülmemelerini, babasından kötülük gördüğünü söyleyerek canını teslim eder. Rüstem, Zevvare, Ferâmerz ve Zâl ağlarlar. Rüstem tabut yaptırıp İsfendiyar'ı Peşuten ile birlikte hükümdara gönderir. Behmen, babasının vasiyeti üzerine Rüstem'in yanında kalır. Hükümdar haberi aldığı anda çok üzüldür, feryat eder fakat İran'ın

ileri gelenleri bu sonu oğluna tac ve that yüzünden kendisinin hazırladığını diyerek sitem ederler. Herkes cenazeyi karşılamaya gider. Annesi, kız kardeşi ve eşi feryat ederek başlarına topraklar serperler. Akşam olduğunda hükümdarın yanına kimse gelmez. Hanımlar gelip bağırarak ağlayıp hükümdarı suçlarlar. Peşuten ise oğlunun cennette olduğunu söyleyerek ağlamamalarını ister. Rüstem, Behmen'i çok güzel yetiştirir. Tüm bildiklerini öğretir. Güştâsb'a mektup yazarak oğlunun durumunu anlatır.

Rüstem'in Hükümdar Güştâsb'a Mektubu

Mektubun başında Allah'ı anarak Allah'ın ve Peşuten'in kendisinin şahidi olduğunu, İsfendiyar'ı vazgeçirmek için çok uğraştığını ama vazgeçiremediğini, sonucunda böyle olduğunu der ve torununun yanında olduğundan bahseder. Torununa bütün hünelerini öğrettiğini, eğer intikamı kenara bırakıp kendisiyle anlaşırca canını uğruna feda edeceğini yazar. Haberci ile mektubu Güştâsb'a yollar. İran liderleri olayı öğrenir ve Peşuten'de şahitlik eder. Peşuten olayları anlatır ve hükümdarın emriyle mektuba cevap yazar.

Hükümdar Güştâsb'ın Rüstem'e Mektubu

Hükümdar kaderin karşısında durulmayacağından bahseder. Peşuten'in olanları söylemesiyle kendisine karşı gönlünün yumuşadığını, büyük hükümdarların gözünde ne ise kendi gözünde de öyle olduğunu, ne isterse vereceğini söyler. Torunu Behmen'i göndermesini ister. Behmen'e de mektup yazar ve Rüstem'in rızasını alarak dönmesini ister. Rüstem mektubu okuyunca hoşuna gider ve Behmen'i hükümdarın yanına gönderir. Hükümdar, Behmen'i oğlunun hatırası olarak bağrına basar. Bazen gülüp bazen üzülerek sohbet ederler.

Rüstem'in Durumu ve Güçlü Tenli Kardeşi Şagâd'ın Tedbiri

Zâl'ın Dilaram adlı cariyesinden bir oğlu olur. Adını Şagâd koyar. Zâl onu üç yaşındayken annesiyle birlikte Kâbil'e gönderir. Kâbil'de büyür ve hükümdarın kızıyla evlenir. Kâbil hükümdarı her yıl Rüstem'e harac verir. Şagâd damadı olduktan sonra Rüstem'in o haracı almamasını bekler. Rüstem haracı alır ve Şagâd üzüntüyle Rüstem'den intikam almaya karar verir. Abisi Rüstem'in kendisini küçük düşürdüğünü düşünür. Kâbil hükümdarına bunun nasıl kardeş sevgisi olduğunu diyerek Rüstem'in canını almak için plan yaparlar. Hükümdarın bir gün büyükleri toplayıp ziyafet vermesini ve şarap sohbeti yaparken kendisine kötü davranıp küçük düşürmesini bunun üzerine

kendisinin Zabulistân'a gidip babası ve kardeşine şikayet etmesini planlarlar. O sırada kardeşinin bu tarafa geleceğini, ava çıkıp çukurlar kazdırmasını içine de keskin mızraklar koydurup üstünü ot, çöp ile kapatmasını ister. Planlarını uygularlar. Şagâd gider anlatır ve Rüstem kardeşine dayanamaz. Hükümdarı öldürüp kardeşini tahta geçirmek için hazırlığını yapar yola çıkar. Hükümdar, Rüstem'in Kâbil'e gelişinin haberini alır av alanında hemen kuyular kazdırır, süngüler yaptırır, üstünü otlarla kapatır. Rüstem geldiğinde şarap sarhoşluğuyla ne dediğini bilmediğinden dolayı öyle konuştuğunu söyleyerek özür diler. Rüstem kabul eder, oturur beraber yemek yerler. Hükümdar çok güzel ceylanların olduğu av yerinden bahseder ve oraya götürmek ister. Rüstem kabul eder. Şagâd, Zevvare ve ünlüler av yerinde toplanırlar. Zevvare ve Rüstem tuzağa doğru giderler. At taze toprak kokusunu alınca huysuzlanır ve Rüstem eziyet edencesine ata vurur. At ve Rüstem kuyuya düşer ve mızraklara saplanırlar. Usta yiğit kendini yukarıya doğru çekip gözlerini açar ve Şagâd'ı görür. Anlar ki Şagâd'ın tuzağına düşmüştür. Şagâd ve Kâbil hükümdarı Rüstem ile alay ederler. Rüstem ise bu kötü yaratılışlı kişilerden Ferâmerz'in intikam alacağını, ölüm vakti geldiğinden dolayı ölüyor olduğundan, kimsenin sonsuza kadar kalmayacağından bahseder. Şagâd'tan arslan yavruları tarafından teni parçalanmasın diye ok ve yay vermesini ister. Şagâd, Rüstem'in eline ok ve yay verir. Kardeşinin ölüyor olduğu için mutlu olur. Rivayete göre Rüstem ok ve yayı eline alınca Şagâd korkar ve bir ağaç arkasına saklanır. Rüstem'in attığı ok ağaç ve Şagâd'a saplanır. Şagâd acı çekerek can verir. Rüstem, kendi intikamını kendi eliyle aldığı için Allah'a şükreder. Çevrede olanlar üzülmür. Zevvare'de kuyuya düşerek can verir. Haber Zabulistân'a ulaşınca çılgınlık kopar, Zâl sakallarını yolar. Rüstem ve Zevvare oğullarının dünyaca ünlü olduğunu söyleyerek Şagâd ve Kâbil hükümdarına lanet okur. Sabredip oğullarının intikamını düşmandan alması gerektiğini düşünür.

Güçlü Ferâmerz'in Kâbil'den İntikam Alması

Ferâmerz asker ile Kâbil'e gidip av alanına ulaşır. Rüstem'i, atı ve Zevvare'yi çıkarır. Koruyucu zırhlarını çıkarıp ipek kumaştan kefeneye sarar. Atı da ipek kumaşlara sarar. Zâbil'den Kâbil'e yola çıkarlar. Yaklaştıklarında ülkenin tamamı yola çıkıp iki tabutu ele alırlar. Seslerinden dağlar inler. Bir bahçede mezar yapıp iki tabutu güzel kokular sürüp gömerler. Ferâmerz yas tuttuktan sonra Rüstem'in hazinesini açıp askerlere para verir. Tekrar askerle Kâbil'e giderler. Kâbil askerleri de karşılık verir. Savaş çıkar, toz dumana karışır, Kâbil hükümdarı bu savaşta yakalanır. Baş aşağı olarak kuyuya

bırakılır. Şagâd'ın ölüsü ise o ağaçla beraber ateşe verilir. Zabulistân'a dönerler. Zâl kendi korumasındaki Kâbil'e hükümdar atar. Gece gündüz Rüstem ve Zevvare'nin yasını tutarlar. Bir sene boyunca siyah giyinirler. Rüstem'in annesi Rudâbe hiçbir şey yiyip içmeyip üzüntüyle aklını yitirmiş gibi dolanır. Kendisine zarar vermemesi için yanında kadınlar gezer. Ölmüş bir yılan görür onu yemek ister ki zehriyle ölsün de Rüstem'e kavuşsun ama kadınlar elinden alarak odasına getirip yiyecek yedirirler. Aklı ara ara gidip gelir. Dervişlere sadaka vererek Rüstem'e dua ettirir.

1.1.2. Sözlü Varyantlar

1.1.2.1 Bekir Eşrefligil Anlatması

İncelemede esas alınan *Zâloğlu Rüstem* başlıklı metin, 1917 yılında Erzurum'un Şenkaya ilçesinde doğmuş olan Bekir Eşrefligil'e aittir. Bekir Eşrefligil ilkokul mezunudur. Hikâyeleri babasından öğrenmiştir. Mahmut Özeren tarafından 1976 yılında *Şenkaya Köylerinden Derlemeler* (Özeren 1976, ss. 169-175) adıyla bitirme tezi olarak çalışılmıştır. İncelemede S1 ile gösterilmiştir.

Bu varyantın özeti şöyledir:

İran'da İsfendiyar babası Keştesap'a çok sıkıntılar vermiş. Keştesap fal bakmasıyla ünlü vezirini yanına çağırarak oğlu İsfendiyar'ın ölümünün yakın mı uzak mı olduğunu sorar. Veziri fal bakarak yakın olduğunu ve Rüstem'den başkasının onu öldüremeyeceğini söyler. Keştesap, oğlu İsfendiyar'ı yanına çağırarak artık hükümdarlığı idare edemediğini Eğer Zâloğlu Rüstem'i eli, kolu bağlı olarak huzuruna getirirse hükümdarlığı kendisine vereceğini söyler. İsfendiyar babasına Rüstem'i alıp getirdiğinde sözünde durmazsan diye sorar. Babası sözünde duracağına yemin eder. İsfendiyar annesine gelerek Rüstem'i getirirse babasının hükümdarlığı kendisine teslim edeceğini söyler. Annesi oğlunu uyarır, Rüstem ile başa çıkamayacağını söyler. Fakat İsfendiyar bir ordu kurarak yola çıkar. Gaşa dağlarında bir ovaya vardıklarında oğlu Behmen'i yanına çağırarak Rüstem'e haber gönderir. Rüstem'in acele olarak yanına gelmesini ister. Behmen Sami Kalesine geldiğinde Rüstem ava çıkmıştır. Babası Zâl, hükümdar sülalesinden olan Behmen'i misafir etmek ister fakat kabul etmez. Rüstem'i bulana kadar gideceğini söyler. Zâl, Rüstem'in karşı dağda avda olduğunu söyler. Behmen dağa çıktığında Rüstem'in ateş yakıp av eti pişirdiğini görünce heybeti karşısında şaşırır ve babasının Rüstem'in şerrinden kurtulması için plan yapar. Rüstem'in başına gelmesi için

dağdan taş yuvarlar fakat taş sadece Rüstem'in ayağına değerek fırlar. Behmen dağdan aşağıya inerek Rüstem'e selam verir. Rüstem kim olduğunu sorunca İran şahı İsfendiyar'ın oğlu olduğunu babasının acele kendisini çağırdığını söyler. Babana haber ver geleceğim der ve babasına gider haber verir. İsfendiyar ordusunun karşısında sağ tarafa kendine, sol tarafa Rüstem'e bir köşk kurar. Rüstem geldiğinde köşkü gösterir ve oturmasını ister. Rüstem kabul etmez. Benim neslim belli ben senin sol kolun altında oturmam der. İsfendiyar, babasının hükümdarlığı kendisine teslim edeceğini fakat şart olarak kendisini getirmesini istediğini söyler. Elini, kolunu bağlayıp götüreyim, hükümdarlığı alınca da seni bırakayım der. Rüstem bu lekeyi kendisine vurmamasını söyler. Eğer tahtta gözün varsa hiç askere gerek yok, gidip babanı tahttan indirip seni oturtup geri döneyim der ama İsfendiyar babasının bedduasını almamak için kabul etmez. Bugün teslim olmazsa yarın elini, kolunu bağlayıp götüreceğini söyler. Rüstem olanları babası Zâl'a anlatır. Babası padişah, evladı veya oğlunu öldürmek kişiye zarar verir der. Rüstem sabah kalkar zırhını kuşanır ve İsfendiyar'a doğru gelir. Savaşırklar oklar Rüstem'in gövdesine saplanır. Zâl, oğlu Rüstem'i kötü durumda görünce dağa silivru kuşunun yanına gider durumu anlatır. Kuş çok kötü bir yere çattığını, İsfendiyar'ın kendisinin de düşmanı olduğunu ve kardeşinin birini İsfendiyar'ın öldürdüğünü söyler. Onun hazreti Davud'un zırhını giydiğini, tılsım suyu ile yıkandığını ve bu yüzden vücuduna kılıç ok mızrak işlemeyeceğini söyler. Gözlerine de tılsım suyu değmiş olabileceğinden bahseder. Dereye inip ud ağacından iki çatal kesmesini gözüne atmasını, eğer attığı ok gözüne gelirse tılsımın etkili olmadığını der. Rüstem çatalı yaya koyarak İsfendiyar'ın gözüne atar. Gözüne saplandığı gibi attan düşer. Kendisi için ölümün geldiğini, artık memlekete dönemeyeceğini anlar. Rüstem'e kendisi için dört köşeli içinde zincire halkaların sarktığı bir yer yapmasını ister. Rüstem bunun bir tuzak olabileceğini düşünür. O sırada oğlu Behmen, Rüstem'i tuzağa düşürmek için plan yapar. Kaleden inerek Rüstem'in kalesine kadar yüzer metrelik kuyular eşer ve içine mızraklar döşeyerek üstünü otlarla kapatır. Rüstem'e gelerek on senedir babasını görmediğini babasını görmek istediğini söyler. Rüstem ile yola çıkarlar. Behmen yolda Rüstem'e atını çok sevdiğini söyleyerek yarıştırmasını ister. Rüstem hızla giderken kuyuya düşer. Vücuduna mızraklar saplanır. Behmen'e anlaşıldı artık helak olacağım, canım çıkacak. Şu okuma bir yay koyda canım çıkana kadar kuşlar gelip gözümü çıkarmasın der. Yayına ok koyar. Rüstem

elindeki yayı hızla çekerek bırakır. Ok İsfendiyar'ın vücuduna saplanır. İsfendiyar ölünce oğlu da bu beladan kurtulur ve dedesinin yerine padişahlık ilan eder.

1.1.2.2 Behçet Mahir Anlatması

Zâloğlu Rüstem başlıklı metin hem sözlü hem de yazılı kaynaklarda bilinen bir halk hikâyesidir. Saim Sakaoğlu, Ali Berat Alptekin, Yurdanur Sakaoğlu ve Esma Şimşek tarafından Behçet Mahir'den derlenen *Zâloğlu Rüstem* hikâyesi, *Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri I* adlı çalışmada yer almaktadır. Söz konusu çalışma Atatürk Kültür Merkezi yayınlarınca 1997 yılında yayımlanmıştır. Çalışmada hikâyenin metni ve özeti verilmiştir. Aynı metnin özeti 1997 yılında Ali Berat Alptekin tarafından hazırlanan *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı* adlı kitapta da verilmiştir. İncelemede S2 ile gösterilmiştir.

Bu varyantın özeti şöyledir:

Dal'ın Zâl isminde bir oğlu vardır. Zâl, yakışıklı olduğu kadar, yiğitlikte de öndedir. Baba Dal, zamanı gelince oğlunu evlendirmek için kız aramaya çıkar. Çok geçmeden de oğlunu evlendirir. Ancak dokuz ay sonra dünyaya gelen çocuğu kimse beğenmez. Dal, torunun durumunu görünce korkar ve ormana atılmasını emreder.

Zümrüdü Anka, ağlayan çocuğu ormanda görüp onu yuvasına götürür ve adını Zâloğlu Rüstem kor. Zümrüdü Anka, çocuğu yedi sene yedirip içirir ve büyütür. Anka'nın yavrularıyla beraber yaşayan Zâloğlu Rüstem, bir yılan saldırısına uğrar. Ancak Anka'nın verdiği kalkanla kendini koruyup, yılanı öldürür.

Avdan dönen Anka on beş yaşındaki Rüstem'in kahramanlığını görerek sevinir. Yiğitliğinin tam olduğunu anladıktan sonra da onu kanatlarına alarak yedi derya adasına indirir.

Burada denizden çıkan iki aygırı evcilleştiren Rüstem, Anka'nın verdiği eyerleri atların sırtına vurur. Altı ayaklı aygırlarla dolaşan Rüstem'e Anka, günü gelince kimliğini açıklar. Bu sırada Dal ve Zâl, düşmanlarla savaşmaktadır ve zor durumdadırlar. Anka'dan bu haberi alan Rüstem, babasının ve dedesinin imdadına koşar. "Bana 'Zâloğlu Rüstem derler" diye nara atan Rüstem'e herkes şaşırır. Ancak Rüstem, kendini tanıttınca gerçek ortaya çıkar.

Zâloğlu Rüstem'den önce dünyaya gelen Kahraman-ı Katil, Kaf Dağı'nı gezmiş, orada olanları ve olacakları öğrenmiştir. Kahraman-ı Katil, 700 yaşına girdiği zaman üç oğlu ile bir kızını huzuruna çağırır ve onlara Zâloğlu Rüstem'in geleceğini bildirir:

"Zâloğlu Rüstem yeryüzüne geldiği zaman bütün devleri öldürecek, benden daha çok savaştacak, Kuh-ı Kaf alametleri onun önünde inleyecek, bütün in-cin onun önünden kaçacak! Evlatlarım onunla düşman değil dost olun" diye nasihat eder.

Diğer tarafta, on dört gün geceli gündüzlü düşmanla savaşan Rüstem, onları bozguna uğratar. Önce şaşkınlıktan düşman tekrar saldırır. Ancak yine Zâloğlu Rüstem'i karşılarında bulurlar ve yok olurlar. Düşmanların bir kısmından kurtulan Dal, insanların başına bela olan devlerden de kurtulmak ister. Durumu öğrenen Rüstem, devlere karşı savaşmaya karar verir.

Deniz aygırına binen Rüstem, devleri yeryüzünde arar, fakat onların Kuh-ı Kaf'a kaçtıklarını anlayınca izlerini takip ederek yolda rastladıklarını öldürür.

Rüstem, fazla gururlandığı için Cenab-ı Allah onu bir kediye yaralatır. Gururun gereksiz olduğunu anlayan Rüstem, yarasının iyileşmesini beklerken, devlerden kurtulan insanlar da vergilerini Zâl'a ödemeye başlarlar. Devlerin kökünü kurutmak isteyen Rüstem, Zâl'dan izin alıp Kaf Dağı'na gider.

Zâloğlu Rüstem, burada otuz altı yıl boyunca devlerle savaşır. Bu zaman zarfında devlerin büyük kısmı öldürülmüş, geri kalanlar ise kuyulara saklanmışlardır. Dünyadaki herkes Rüstem'in öldüğünü söylemektedir. Bunu duyan Kahraman-ı Katil'in evladı durumu babasına sorunca babası bunun doğru olmadığını belirtir.

Bu arada Dal'a haraç verenler vermemeye başlarlar. Kaf Dağı'ndan dönen Rüstem, yeryüzüne gelir. Ancak yeryüzüne indiği yer Kahraman-ı Katil'in çiftliğidir. Burada bir çınar ağacının dibinde uyuyan Rüstem'i, Katil'in kızı Zeynep görür ve aşık olur. Buradan ayrılan Rüstem, yolda Zeynep'in kardeşiyle karşılaşır. Katil'in oğlu Rüstem'e bir ok atar. Rüstem, oku göğsünden çıkarıp geri fırlatır. Katil'in oğlu oku babasına getirip durumu anlatınca, Kahraman-ı Katil, Rüstem'i tanır. Yoluna devam eden Rüstem, bir gün kalelerine döner. Onun narasını duyan herkes sevinir, ancak düşmanları onun ölmediğini görünce neye uğradıklarını şaşırırlar. Rüstem, başından geçenleri babasına ve dedesine anlatır, ayrıca yolda gördüğü kızı da dedesine bildirir. Bunun üzerine Dal, kızı istemeye karar verir. Ancak buna Rüstem, rıza göstermez.

Atına binen Rüstem, bir gün Kahraman-ı Katil'in evine gelir. Rüstem'i Zeynep ve kardeşleri karşılayıp babalarının huzuruna çıkarırlar.

Rüstem, bu sırada 700 yaşında olan Kahraman-ı Katil'e niyetini anlattıktan sonra geriye döner ve dedesini Zeynep'e dünür gönderir. Kahraman-ı Katil, kızını Rüstem'e verir ve iki gencin düğünleri olur. Bunlar murada erdikleri sırada, devler, tekrar yeryüzüne baskın yaparlar. Devlerle savaşan Rüstem, yine pek çok dev öldürür, diğerleri ise aman dileyerek kurtulurlar.

Dokuz ay sonra Rüstem'in bir oğlu olur ve adını da Haydar korlar. Rüstem devlerle savaşırken, Haydar da büyür ve zekâda, hilede Emir Ümmiye'yi geçer. Rüstem, devlerle savaşırken, düşmanları Dal'a saldırır ve Haydar da bu savaşa katılıp zayıf düşer. Bu arada Dal, Zâl ve Zeynep'in kardeşleri de savaşta ölür. Sonunda Rüstem, yeryüzüne inerek yaralı olan Zeynep ve oğlu Haydar'ı kurtarır. Rüstem de kaleye döndükten bir müddet sonra ölür.¹

1.1.2.3. Ahmet Yalçın Anlatması

Hasankale'de doğmuş olan Ahmet Yalçın'a ait olan anlatı Metin Karadağ tarafından 1984 yılında hazırlanmış olan "Erzurum ve Çevresinde Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde" adlı doktora tezinde *İsfendiyar Pehlivan* (Karadağ, 1984, s.77) başlığı ile yer almaktadır. Çalışmada S3 ile gösterilir.

Ahmet Yalçın anlatmasının özeti şöyledir:

İran padişahının oğlu İsfendiyar, babasından tacı, tahtı kendisine devretmesini ister. Babasının "yüz pehlivan yenme" şartını başarı ile yerine getirir. Babası yine tahtı vermeyince, İsfendiyar Kayserirom'a gider. Burada garsonluğa başlar. Kayserirom'da padişahın kızı, kendine koca olarak İsfendiyar'ı oranın usulüne göre seçince babası sinirlenir. Her ikisinin saçlarını kazıtarak salıverir. İki genç bir köy muhtarının evine sığınır. Petres Şahı, Kayserirom padişahının kızını ister. Padişah'ta bağına musallat olan bir ejderhayı öldürme şartını ileri sürer. Petres Şahı, tek çare olarak İsfendiyar'ı bulur. İsfendiyar, ejderhayı petres şahı adına öldürür kulaklarını yadigâr alır. Petres şah da kızla evlenir. Padişahın küçük kızını da başka bir şah isteyince, has bahçeye musallat olan bir devin öldürülmesi şartı koşulur. Bu şah da İsfendiyar'ı bulur ve bir öncekinde

olan olaylar yenilenir. Ancak gerçekleri öğrenen, İsfendiyar'ı seçmiş olan padişahın kızı Kitayun, durumu babasına bildirir. Kayserirom padişahı, yalvarıp, yakarıp kendini İsfendiyar'a affettirir. İsfendiyar, Kayserirom'dan babası İran şahından vergi istemesini sağlar. Babası gelip yalvararak, onu memleketine geri döndürür, ama padişahlığı yine vermez. Zâloğlu Rüstem'i yenmesini ister. Zâloğlu Rüstem, önce İsfendiyar'ın tek zayıf noktası olan gözünden vurur, öldürür. İsfendiyar'ın ölürken vasiyeti üzerine Rüstem İsfendiyar'ın kardeşi Peşvetin'i silahşör yetiştirir.

1.2 Hikâyenin Motif Yapısı

Zâloğlu Rüstem ile İsfendiyar'ın mücadelesini konu alan yazma eser ve aynı konuyu ele alan diğer varyantlardan tespit ettiğimiz motifler şu şekildedir:

B. Hayvanlar

B120. Bilge hayvanlar

B122.1. Nasihat eden kuş

Simurg, Rüstem'e İsfendiyâr'ı öldürmek için acele etmesini söyler. **Y**

Silivru Kuşu, İsfendiyâr'ın kendisinin kardeşlerinden birini öldürdüğünü söyleyip tehlikeli olduğu konusunda Rüstem'i uyarır. **S1**

B. Hayvanlar

B210. Konuşan hayvanlar

B211.3. Konuşan kuş

Simurg gelir, Zâl'ın dertli olarak oturduğunu görüp ne olduğunu sorar. **Y**

Simurg, Zâl'a üzülmemesini söyleyerek Rüstem'i ve atını göstermesini ister. **Y**

Simurg, Rüstem'e İsfendiyar'ı öldürmesi için yol gösterir. **Y**

Silivru kuşu, İsfendiyar'ın tılsım suyu ile yıkanmış olduğunu, gözüne tılsım suyu değmediyse onu öldürebileceğini söyler ve yol gösterir. **S1**

Zümrüdü Anka, ağlayan çocuğu yuvasına götürür ve Zâloğlu Rüstem ismini koyar. **S2**

D. Büyü

D1010. Sihirli bedensel üyeler

D1021. Sihirli tüy

Simurg, kanadından dört tane kıl çıkarıp Rüstem'in ok yaralarına sürer, yaralar o anda iyileşir. **Y**

Simurg, Rüstem'in atına da tüyünden sürer at iyileşir. **Y**

D. Büyü

D17170. Sihirli güçlere sahip olmak

D1712. Kâhin

Camâsb, Rüstem'in İsfendiyar'ı öldüreceğini söyler. **Y**

Güştaşb'ın veziri, Rüstem'in İsfendiyar'ı öldüreceğini söyler. **S1**

F. Harikalar

Kral olunması için kahramanlık imtihanı yapılır. **S1**

Dal'ın oğlu yiğit olduğu kadar da güzeldir. **S2**

İsfendiyar'ın kılıcını kimse yerinden kaldıramaz. **S3**

İsfendiyar devi öldürür. **S3**

F.Harikalar

F600. Olağanüstü güçlere sahip kişi

F610. Fevkalade güçlü adam

İsfendiyar çok ünlü ve benzersiz bir pehlivandır. **Y**

Rüstem gibi lider görülmemiştir. Arslan gibi yürekli, fil gibi güçlü yapıdadır. **Y**

Güçlü Ferâmerz Kâbil'den intikam alır. **Y**

Yiğit Rüstem ve Zevâre'nin ünü dünyada meşhurdur. **Y**

Zümrüdü Anka, Zâloğlu Rüstem'in kuvvetli birisi olduğunu görünce onu yedi derya adasına bırakır. **S1**

Rüstem 15 yaşındayken kahramanlık gösterir. **S2**

Yiğitliği tam olan Rüstem, Zümrüdü Anka tarafından yedi derya adasına indirilir.

S2

Rüstem, denizden çıkan iki aygırı evcilleştirir. **S2**

Rüstem, altı ayaklı aygırlarla dolaşır. **S2**

Rüstem 36 yıl devlerle savaşır. **S2**

F. Harikalar

F700. Olağanüstü yerler

F750. Olağanüstü dağlar ve ülkenin özellikleri

İnsanlara rahat vermeyen devler, Kaf Dağı'nda yaşamaktadır. **S2**

Rüstem'den kaçan devler Kuh-ı Kaf'a saklanır. **S2**

Rüstem, Zâl'dan izin alarak Kaf Dağı'na gider. **S2**

F. Harikalar

F950. Olağanüstü tedaviler

Simurg, ok yaraları alan Rüstem ve atı tüyleriyle iyileştirir. **Y**

Annesinden doğduğu zaman bilgiler, bazı ilaçlar yapıp İsfendiyar'ın vücuduna sürdükleri için İsfendiyâr'a hiçbir silahın zarar veremeyeceği söylenir. **Y**

Silivru kuşu, Rüstem'in yaralarına merhem yapar, Rüstem bir haftada iyileşir. **S1**

H. İmtihanlar

Evlenme şartı olarak devin öldürülmesi istenir. **S3**

Kral olunması için kahramanlık imtihanı yapılır. **S3**

H. İmtihanlar

H11.1. Baştan geçeni hikâye etme

İsfendiyar, babasıyla olan konuşmalarını annesine anlatır. **Y, S1**

Behmen, İsfendiyar'a Rüstem ile konuşmalarını ve gördüklerini anlatır. **Y, S1**

Rüstem, İsfendiyar ile konuşmalarını babası Zâl'a anlatır. **Y, S1**

Zâl, oğlu Rüstem'in başına gelenleri Simurg'a anlatır. **Y**

Zâl, oğlu Rüstem'in başına gelenleri Silivru Kuşuna anlatır. S1

Zâloğlu Rüstem, savaş halinde olan kardeşi ile babasını kurtardıktan sonra, onlara başından geçenleri anlatır. S2

Rüstem, başından geçenleri babasına ve dedesine anlatır. Y, S2

Rüstem yolda gördüğü kızı dedesine anlatır. S2

L. Kaderin ters dönmesi

L.111.1. Gurbete gidiş ve dönüş

Zâloğlu Rüstem, devlerin hepsini öldürmek için Kaf Dağı'na gider. S2

J. Bilge ve budala

J1110. Akıllı insanlar

Camâsb, yıldızların hekimi, bilgi sahibi kişidir. Y

Behmen, akıl ve bilgide Camâsb'tan daha üstündür. Y, S1

Rüstem, akıllı, yiğit bilgilidir. Y, S1

Güşâtâb'ın veziri rem ilminde çok iyi olup bilge kişidir. S1

Rüstem'in oğlu Haydar zekâ ve hilede üstündür. S2

K. Aldatmalar

K850. Ölümçül, aldatıcı oyun

Şâgad hile yoluyla Rüstem'i tuzağa düşürür. Y, S1

Rüstem, tuzağa düştüğünde Şâgad'ın hilesi olduğunu anlar. Y, S1

Rüstem, İsfendiyar'a asker getirmeyeceğini söyler ama asker getirir. Y, S1

M. Geleceği düzenlemek

M100. Yeminler ve antlar

M110. And ve yemin içmek

İsfendiyar, Rüstem'i padişah huzuruna eli bağlı olarak getireceğine gece ve gündüzü yaratanın hakkı için yemin eder. Y, S1

Güşâsb, eli bağı olarak Rüstem'i huzuruna getirirse İsfendiyar'a tahtı bırakacağına yemin eder. **Y, S1**

İsfendiyar, Rüstem'e şahın huzuruna götürüp affetmesi için istekte bulunacağına Allah'ın birliği ve hakkı için yemin eder. **Y, S1**

Rüstem, hükümdarın başı için ve Luhrâsb Hükümdar'ın canı için askerlere savaşmayı emretmediğine yemin eder. **Y**

Rüstem'in annesi Rudâbe, Rüstem'in ölümünden dolayı hiçbir şey yiyip içmemeye yemin eder. **Y**

İsfendiyar yüz pehlivanı yenerse babası tahtı vereceğine yemin eder. **S3**

N. Şans ve Kader

Kayserirom padişahının kızı, adayların başına elma vurarak evleneceği kişiyi seçer. **S3**

P. Toplum

P10. Krallar

İran ülkesinde itaat edilen şahı Şâh Güşâsb'tır. **Y. S1**

Rum ülkesinin kralı Kayser'dir. **Y**

P. Toplum

P30. Prensesler

İsfendiyar'ın annesi Rum ülkesinin kralı Kayser'in kızıdır. **Y**

Rüstem'in annesi, Hint ülkesini mutlu eden Kâbil'i Mihrâb'ın kızıdır. **Y**

Şâgad, Kâbil hükümdarının kızıyla evlidir. **Y**

İsfendiyar'ın annesi Ketayun, Kayserirom padişahının kızıdır. **S3**

P. Toplum

P110. Kralın vezirleri

Güşâsb'ın, Peşûten dedikleri tedbirli bir veziri vardır. **Y**

Güşâsb'ın remi ile meşhur bir veziri vardır. **S1**

P. Toplum

P230. Ebeveynler ve çocuklar

P231. Anne ve oğul

İsfendiyar, annesi Kayser kızı Ketayun'un yanına gelip babasını şikâyet eder. **Y**

İsfendiyar, annesine eğer Rüstem'i eli kolu bağlı getirirse babasının tahtı kendine vereceğini söyler. **Y, S1**

Annesi, İsfendiyar'a babasına karşı sinirlenmemesi için öğüt verir. **Y**

Annesi, İsfendiyar'ın Zabulistân'a gitmemesini ister. **Y, S1**

Rüstem'in ölüm haberini alan annesi Rudâbe ölmek ister. **Y**

Rüstem, İsfendiyar'ı öldürdüğünde annesi başını açıp topraklar saçıp ağlayıp inleyerek yeryüzünü inletir. **Y**

Şâgad, Dılam adlı annesiyle 3 yaşında Kâbil'e gönderilir. **Y**

P. Toplum

P. Ebeveynler ve çocuklar

P233. Baba ve oğlu

Babası, İsfendiyar'ın kendisinden tahtı alacağından korkar. **Y, S1**

İsfendiyar, babasından tahtı ister. **Y, S1, S3**

İsfendiyar, babasından incinir. **Y**

İsfendiyar, babasından taht için söz alır. **Y, S1, S3**

İsfendiyar, oğlu Behmen'i, Rüstem'e haberci gönderir. **Y, S1**

İsfendiyâr'ın Nüşadur adında bir oğlu daha vardır. **Y**

Zâl'ın oğlu olan Rüstem, Zâbul ve Kâbil'i ele geçirir. **Y**

Rüstem, İsfendiyar'a Zevâre ve oğlu Ferâmerz'in ellerini bağlayıp yanına getireceğini söyler. **Y**

İsfendiyar babasına Rüstem'in ellerini bağlayıp yanına getireceğini söyler. **Y, S1**

Rüstem, Keykâvus'un oğlu Siyâvuş'un yüzünü görmüştür. **Y**

Destân, Sam'ın oğludur. Y

Sam, Neriman'ın oğludur. Y

Neriman, Keriman'ın oğludur. Y

Keriman, Huşeng Şah 'ın oğludur. Y

Behmen, Luhrâsb'ın evladı olan Güştâsb'ın soyundandır. Y

İsfendiyar, Güştâsb'ın oğludur. Y, S1

İsfendiyar'ın oğlu Behmen'dir. Y, S1

Rüstem, Zâl'ın oğludur. Y, S1

Keykubad, Gubat'ın oğludur. S1

Keykâvus, Keykubad'ın oğludur. S1

Güştâsb, Keykâvus'un oğludur. S1

Zâl, Sam'ın oğludur. Y, S1

Rüstem, zor durumda kalan babası ve dedesinin yardımına koşar. S2

Haydar, Rüstem'ın oğludur. S2

P. Toplum

P250. Erkek kardeşler ve kız kardeşler

P251. Erkek kardeşler

Nuşâzer, Mihrnûş ve Behmen kardeşlerdir. Y

Zevâre, Rüstem ve Şâgad kardeşlerdir. Y. S1

P. Toplum

P260. Kanunla ilişkiler

P261. Kayınpeder/kaynata

Kâbil hükümdarı Şâgad'ı kendisine damat edinir. Y

Kahraman-ı Katil, Rüstem'ın kayınpederidir. S2

Kayserirom padişahı İsfendiyar'ın kayınpederidir. S3

P. Toplum

P280. Üvey akrabalar

P283. Üvey erkek kardeş

Şâgad, Rüstem'in üvey erkek kardeşidir. **Y, S1**

P. Toplum

P320. Misafirperverlik

P322. Konuk edilen misafir

Zâl, İsfendiyar, misafir geldiği için sarayı ipekli kumaşlarla döşetip süsletir. **Y**

Rüstem, Behmen'i misafir eder. Behmen bir miktar yemek yer, Rüstem Behmen'in yüz katını yer. **Y**

P. Toplum

P410. İşçiler

P414. Avcılık

Rüstem ava gitmiştir. **Y, S1**

Rüstem, büyük bir ağacın altında bir dağ geyiğini avlar. **Y**

Rüstem, İsfendiyar ile ava çıkıp av avlamak ister. **Y**

İsfendiyar, Rüstem'den Behmen'e avlanmayı öğretmesini ister. **Y**

Rüstem Zâbil'de Behmen ile yiyip içip eğlenir, ava çıkarlar. **Y**

Kâbil hükümdarı, Rüstem ile ava çıkmak ister. **Y**

Şagâd ve Zevâre ünlüler ile av alanına toplanırlar. **Y**

P. Toplum

P460. Diğer ticaret ve meslekler

P461. Asker

Güşâsb, Rüstem'i öldürmesi için seçkin askerlerini İsfendiyar'ın emrine verir. **Y**

İsfendiyar ve toplanan askerler yola çıkar. **Y, S1**

İsfendiyar, Behmen ve beraberinde on bilgili askerle Rüstem'e haber gönderir. **Y**

İraniler, asker ile savaşır. **Y**

Peşuten, İran askeriyle yola çıkıp gider. **Y**

Ferâmerz yasını tuttuktan sonra Rüstem'in hazinesini açıp askere para verir. **Y**

Ferâmerz, Kâbil hükümdarının akrabasından kırk askeri ateşe verir. **Y**

P. Toplum

P550. Askeri ilişkiler

P553. Silahlar

Rüstem, Zevâre'den zırhlı kaftanını, kılıcını, ok ve yayını getirmesini ister. **Y**

Rüstem ve İsfendiyar ok ve yayı ellerine alıp birbirlerine ok atarlar. **Y, S1**

Zâl, topuzu eline alır. **Y**

Şâgad, topuz ve yay tutacak yaşa gelir. **Y**

Rüstem ve İsfendiyar savaşmak için önce mızraklarıyla birbirlerini denerler. **Y**

Birbirlerine o kadar mızrakla vururlar ki mızraklarının ucu kırılır. Kılıçlarını ellerine alırlar. **Y**

Kılıcı kılıfına koyup atın eğerinin halkasına koydukları topuzları ele alırlar. **Y**

İsfendiyar, Rüstem'i yedi yerinden yaralar ve oklar gövdesine saplanır. **S1**

Rüstem, Şâgad'ın tuzağına düşer. Vücuduna bütün mızraklar saplanır. **S1**

Rüstem, Behmen'in tuzağına düşer. Vücuduna bütün mızraklar saplanır. **S1**

Rüstem yayına koyulan ok ile İsfendiyar'ı öldürür. **S1**

Rüstem yayına koyulan ok ile Şâgad'ı öldürür. **Y**

Katil'in oğlu Rüstem'e ok atar. **S2**

P. Toplum

P550. Askeri ilişkiler

P555. Savaşta mağlup olma

Rüstem, savaşta İsfendiyar'ı öldürür. **Y, S1, S3.**

Savaşta, İraniler çok sayıda Hintliyi güçsüz bırakırlar. **Y**

Savaş olduğunda Kâbil hükümdarı o savaşta yakalanır. **Y**

P. Toplum

P681. Yas âdetleri

İsfendiyâr'ın ordusu, ölen şehzadeler için bağırıp inlerler. **Y**

Tabuta koyup her yanına güzel kokular sürüp altın tabutu gümüş arabalara yükletip atasının yanına gönderirler. **Y**

İsfendiyar'ın ölümünde Rüstem, Zevâre, Ferâmerz ve Zâl feryat ederek ağlar. **Y**

İsfendiyar'ın ölüm haberini alan şah kendini tahttan atarak, elbiselerini yırtıp, başını açıp toprağa bular. Her yerde yas ve matem tutulur. **Y**

İsfendiyar'ın öldürüldüğünü duyan annesi, kız kardeşi ve eşi başlarını açıp topraklar saçıp ağlayıp inleyerek yeryüzünü inletirler. **Y**

Zâl'in ölümünden sonra Zabulistân'da bir sene boyunca siyah elbiseler giyerler.

Y

Q. Ödüllerin yapısı

Q111. Ödül olarak verilen varlıklar

Ferâmerz, savaşan askerlere Rüstem'in hazinesini açıp para verir. **Y**

Q. Ödüllerin yapısı

Q111. Ödül olarak verilen yapılar

Q111.7. Mücevher vererek mükâfatlandırma

Ferâmerz, Rüstem'in yasını tuttuktan sonra Rüstem'in hazinesini açıp askere para verir. **Y**

Rüstem, Behmen'e altın, gümüş, kırmızı yakut, hazineler verir. **Y**

Q. Ödüllerin yapısı

Q112. Ödül olarak krallık

Güştaşb, İsfendiyar'a Rüstem'i esir düşürmesi karşılığında ülkeyi, tacı ve askerleri kendisine bırakacağına yemin eder. **Y, S1**

Rüstem'in ve İsfendiyar'ın ölümüyle krallık Behmen'e kalır. **S1**

İsfendiyar'a babası, yüz pehlivanı öldürmesi karşılığında tahtı vereceğini söyler.

S3

Q. Ödüllerin yapısı

Q211. Öldürerek cezalandırma

Rüstem kendisini tuzağa düşüren Şagâd'a ok atar ve Şagâd acı çekerek can verir.

Y.

Rüstem kendini tuzağa düşüren İsfendiyar'a ok atıp öldürür. **S1**

Ferâmerz, Rüstem'in ölmesi için Şagâd ile plan yapan Kâbil hükümdarını baş aşağı olarak kuyuya bırakarak öldürür. **Y**

Rüstem bir yılan saldırısına uğrar. Zümrüdü Anka'nın verdiği kalkanla kendini korur ve yılanı öldürür. **S2**

Kitayon Hatun'un saçları kestirilerek, cezalandırılır. **S3**

Q. Ödüllerin yapısı

Q450. Acımasızca cezalandırmalar

Nuşazer, bir kılıç darbesiyle hemen atından baş aşağı düşerek canını teslim eder.

Y

Mihruş kılıç darbesiyle atından yere düşer ve ölür. **Y**

Rüstem, Simurg'un öğrettiği gibi okunu açıp İsfendiyar'ın gözüne doğru atar

İsfendiyar atından düşüp ölür. **Y. S1**

Rüstem, Silivru kuşunun tarif ettiği şekilde ok yapar İsfendiyar'ın gözüne atarak onu tutsak eder. **S1**

Rüstem ve atı, Şagâd'ın kurduğu tuzak olan mızraklı kuyunun içine düşüp o mızraklara saplanarak ölürlür. **Y**

Rüstem ve atı, Behmen'in hazırladığı mızraklı kuyuya düşer, vücuduna mızraklar saplanarak ölür. **S1**

Rüstem kendisine tuzak kuran İsfendiyar'a ok atar, ok İsfendiyar'ın vücuduna saplanır, ölür. **S1**

Rüstem bir ok atar ağaç ile Şagād'a saplanır ve Şâgad acı çekip can verir. **Y**

S. Doğal olmayan zulüm

S10. Zalim ebeveynler

S11. Zâlim baba

İsfendiyar'ın babası saltanatta kalıcı olmak için oğlunun düşman elinden ölmesini ister. **Y, S1, S3**

İsfendiyar'ın kardeşi hain babayı öldürür. **S3**

S. Doğal Olmayan Zulüm

S30. Zalim üvey ve koruyucu akrabalar

S33. Zâlim üvey erkek kardeşler

Şagād, hile ve aldatmalarıyla üvey kardeşi Rüstem'in ölümüne sebep olur. **Y**

S. Doğal olmayan zulüm

S140. Zalim terkler ve maruz kalmalar

S.143. Ormana terk etme

Dal, çok korkunç olan torununu ormana terk eder. **S2**

T. Seks

T10. Aşık olmak

T.15. İlk görüşte aşık olma

Kahraman-ı Katil'in kızı, Zâloğlu Rüstem'i görünce hemen aşık olur. **S2**

T. Seks

T130. Evlilik adetleri

T130.1. Dünür olma

Rüstem'in dedesi Dal, Kahraman-ı Katil'in torununu Rüstem'e ister. **S2**

T. Seks

T590. Anlayış ve doğum

T.596. Çocuklara ad verme

Zümrüdü Anka, ormandan getirdiği çocuğa, Zâloğlu Rüstem adını verir. **S2**

Rüstem'in oğluna Haydar adı verilir. **S2**

V. Din

V.50. Dua

Rüstem, İsfendiyar ile savaşmaya giderken Allah'a yalvarır, dua eder, yardım ister. **Y**

Rüstem ölmeden Şâgad'tan intikamını aldığı için Allah'a dua eder, şükreder. **Y**

Rüstem dua ederek ruhunu teslim eder. **Y**

Rudâbe, dervişlere sadaka verip Rüstem'e dua ettirir. **Y**

V. Din

V60. Cenaze merasimleri

Ölen şehzedeler, altın tabuta koyulup her yanına güzel kokular sürülüp gümüş arabalarla atasının yanına gönderilir. **Y**

Rüstem, İsfendiyar için bir tabut yaptırıp üzerini çin ipekleriyle sarar, misk ve anber gibi güzel kokular sürüp tabutu dört katır üzerine bağlayıp hükümdara gönderir. **Y**

İsfendiyar'ın ölümünde hanımlar tabutun etrafını sarıp yüzlerini yırtıp saçlarını yolarlar. **Y**

Rüstem'i ve Zevvare'yi altın ve gümüş işlemeli ipek kumaşa sarıp güzel kokular sürerler. Hurma ağacından tabut yapıp içine koyduktan sonra atını da gümüş, altın işlenmiş ipek kefene sararlar. Erkek, kadın ülkenin tamamı iki tabutu ele alıp bir

bahçe içinde yaptıkları mezara iki tabutu birlikte gömerler. Güzel kokular ile doldurup kapısını kilitlerler. **Y**

Z. Çeşitli motif grupları

Z60. Diğer formülistik motifler

Z71. Formülistik sayılar

Ferâmerz, Kâbil hükümdarının akrabasından kırk askeri ateşe verir. **Y**

İsfendiyar, iki gün, iki gece şarap içip ve şah divanına gitmez. **Y**

İki canavar Sam'ın elinden cansız olur. **Y**

Nuşazer, Elvat'a iki kez vurur. **Y**

İsfendiyar'ın iki gözünün nuru olan iki oğlunu öldürürler. **Y**

Rüstem ağacın dalının ucunu iki çatal yapar. **Y**

Rüstem oka iki elmas uç geçirir. **Y**

Rüstem, Behmen ile birlikte iki konaklık mesafe beraber gider. **Y**

Rüstem ve Zevvare'ye ait iki tabutu birlikte gömerler. **Y**

Simurg kanadından dört tane kıl çıkarır. **Y**

Behmen beraberinde bilgili on asker götürür. **Y**

Rüstem Behmen'in yüz katı yemek yer. **Y**

İsfendiyar'a babası yüz pehlivanı öldürürse tahtı vereceğini söyler. **S3**

Dokuz ay sonra dünyaya gelen çocuğu kimse beğenmez. **S2**

Anka, on beş yaşındaki Rüstem'in kahramanlığını görür ve sevinir. **S2**

Rüstem on dört gün düşmanla savaşır. **S2**

Rüstem otuz altı yıl boyunca devlerle savaşır. **S2**

Z. Çeşitli motif grupları

Z60. Diğer formülistik motifler

Z71.1. Formilistik sayı: 3

Zâl, Şâgad'ı üç yaşına geldiğinde annesiyle birlikte Kâbil'e gönderir. **Y**

Kahraman-ı Katil'in 3 oğlu vardır. **S2**

Z. Çeşitli motif grupları

Z60. Diğer formülistik motifler

Z71.2. Formilistik sayı: 4

Simurg kanadından dört tane kıl çıkarır. **Y**

İsfendiyar, Dört köşe, dörder metre içeri olan bir bina yapılmasını ister. **S1**

İsfendiyar, zincire dört tane halka takılmasını ister. **S1**

Z. Çeşitli motif grupları

Z60. Diğer formülistik motifler

Z71.4. Formülistik sayı: 6

Zâloğlu Rüstem, 6 ayaklı aygırlarla dolaşır. **S2**

Z. Çeşitli motif grupları

Z60. Diğer formülistik motifler

Z71.5. Formülistik sayı: 7

Zümrüdü Anka, ormanda bulduğu çocuğa yedi yıl bakar. **S2**

Zümrüdü Anka, Zâloğlu Rüstem'i yedi derya adasına bırakır. **S2**

Z. Çeşitli motif grupları

Z60. Diğer formülistik motifler

Z71.5.0.1 Formülistik sayı: 7 ve katları

Kahraman-ı Katil, 700 yaşına bastığında, çocuklarına Zâloğlu Rüstem'in varlığından bahseder. **S2**

Zümrüdü Anka, çocuğu yedi sene yedirir, içirir ve büyütür. **S2**

Z. Çeşitli motif grupları

Z60. Diğer formülistik motifler

Z71.12. Formilistik sayı: 40

Ferâmerz, Kâbil hükümdarının akrabasından kırk askeri ateşe verir. **Y**

İsfendiyar, kırk metre büyüklüğünde kapı yapılmasını ister. **S1**

Z. Çeşitli motif grupları

Z140. Sembolik renkler

İsfendiyâr, Behmen'i çağırıp siyah atın üzerine binmesini der. **Y**

Siyah atın yelesini ve kuyruğunu keserler. **Y**

Rüstem öldü diye bir sene boyunca elbiselerini siyah giyerler. **Y**

Başlangıç Formelleri:

Emma raviyan-ı ahbar, nakılan-ı asar, muhaddisan-ı rüzigâr şöyle rivayet, böyle hikâyet ederler ki... **S3**

Bitiş Formelleri:

Böylece hem ağabeyinin hayıfını alır hem de İran-ı zemin memleketine padişah olur. **S3**

Onlar yiyip içip muradına geçti. Bizde yiyip içip muradımıza geçelim. Ustamızın adı hıdır elimizden gelen budur. **S1**

1.3 Hikâyede Adı Geçen Şahıslar

1.3.1 Rüstem

Akıllılığı ile cesaretini birleştirerek İran'ın en ünlü millî kahramanı haline gelmiştir. Fars edebiyatında onun lakabı olarak bilinen “uzun boylu, iri yapılı, güçlü” anlamlarındaki Tehemten sözcüğü ile eş anlamlı olan Rüstem, aslında reuze ve tehem sözcüklerinden oluşmuş bileşik bir sözcüktür. Tehem, Avesta'da cesur ve kahraman anlamına gelir. (Yıldırım, 2017, s. 658)

Kâbul şahının kızı Rüdâbe ile İran millî kahramanı Zâl'ın evlenmesiyle dünyaya gelmiştir. Keykubâd, Keyhüsrev ve Keykâvus dönemlerinde yaşamış olan kahramandır. Altı yüz yıl yaşadığı söylenmektedir. Gücü, cesareti ve akıllı oluşuyla ün kazanmıştır. Olağanüstü, efsanevi vasıflar taşımaktadır. Doğumu Simurg'un yardımıyla gerçekleşmiştir. Yaşamı gibi doğumu da olağanüstüdür. Güç ve kuvvet sahibi Zâl, kısa

sürede güçlenerek İran halkının yardımcısı olmuş, halk için savaşmıştır. “Div-i Sepid ile savaşıp Bijen’i Efrâsiyab’ın kuyusundan kurtardı. Ehrimen yaratılışlı Efrâsiyab’dan Siyaveş’in intikamını aldı. Eşkebûs’u öldürdü. Bilmeyerek oğlu Sohrâb’ın bağrını parçaladı. Nihayet ömrünün sonlarına doğru mağrur şehzade İsfendiyâr, Güştâsb’ın hileleriyle onun elinde can verdi. Bu maceralardan sonra, artık Rüstem’in boğazından tatlı bir lokma geçmedi. Sonunda üvey kardeşi Şağâd’ın hileleriyle bir kuyuya düşürülerek atı Rahş ile birlikte öldürüldü.” (Muîn, 1996, ss. 589-590) Rüstem, Fars kültüründe önemli bir konuma sahiptir. Rüstem’in hanımının adı Tehmîne, babasının adı Zâl, annesinin adı Rudâbe, dedesinin adı Sam’dır.

1.3.2 İsfendiyâr

Güştâsb’ın oğlu, Luhrâsb’ın torunu olan İsfendiyâr dünya pehlivanı olarak anılmaktadır. “Şâhname’de Güştâsb, kendisini devirmekle itham etmiş olan yakınlarından birinin yönlendirmesiyle oğlu hakkında kötü düşünmüş ve onu zindana atmış, daha sonra Ercâsb, karşısında yenilgiye uğrayınca İsfendiyâr’ı hapisten çıkarmıştır. Amcası Zerîr’in ölümünden sonra mertlik göstererek Ercâsb’la savaşmış ve onu yenmiştir. Zerdüşť dinini yaymış. Zerdüşť ise hizmetlerinden dolayı onun bedenine hiçbir tehlikeden zarar görmeme özelliğini vermiştir.” (Muîn, 1996, s. 142) Zerdüşť’ün verdiği özellikten dolayı Rûyînten ismiyle de anılmıştır.

İsfendiyâr hem şehzade hem de dünya pehlivanıdır. Ondan başka kimsede bir araya gelmeyen bu iki özellik onu olağanüstü üne kavuşturmuştur. (Yıldırım, 2017, s.475)

1.3.3 Rûdabe

Rüstem’in annesi, Zâl’ın hanımı olan Rûdabe, Kâbil padişahı Mihrâb’ın kızıdır. Uzun bir hayat yaşayan Rûdabe, oğlu Zâl’ın ölümünden sonra aklını yitirmiştir. Şehname’de Rüstem’in efsanelerinde dört ünlü kadından bahsedilir. Bunlar; Rûdabe, Sînduht, Gordâferid ve Tehmine’dir. Bu kadınlar belli düzeyde özgür hareket edip siyasi konularda, savunma faaliyetlerinde söz sahibi olmuşlardır. Evlenecekleri zaman eş seçebilme hakkına sahip olma gibi haklarını kullanabilmişlerdir. (Muîn, 1996, s. 618) Rûdabe ve Zâl uzun mücadeleler sonucunda evlenmişlerdir. Şâhnâme’de bu konu da önemli yer tutmuştur. Zâl ile Rûdabe’nin aşkı Şehnâme’nin en güzel hikâyelerinden olmuştur.

1.3.4 Sâ'm

Nerîmân oğlu Sâ'm, Zâl'ın babasıdır. Ferîdun tarafından Sâ'm'a dünya pehlivanı ünvanı verilmiştir. Kendisine İran'ı yönetmesi teklif edilmiş fakat bu teklifi kabul etmemiştir. Zâl'ı doğduğunda dağa bırakmıştır. Zâl'ı Simurg büyötmüştür.

Gerşâsb'ın torunu olan Sâ'm'ı, Firdevsî bazen Nerîmân'ın kardeşı, bazen de oğlu olarak tanıtır. Avesta'da adı Sâma şekliyle bir hanedan adı olarak geçer. (Yıldırım, 2017, s. 669)

1.3.5 Sohrâb

Rüstem ile Tehmine'nin aşkı sonucu dünyaya gelmiştir. Kısa zamanda hızla büyümüş, normal çocukların bir yıllık gelişimini bir ayda tamamlamıştır. On iki yaşlarındayken babasının atı Rahş'ın soyundan bir atı olmuştur. (Yıldırım, 2017, s. 706)

Efrasiyâb, Sohrâb'ın Rüstem'in oğlu olduğunu bilir. Rüstem, oğlu olduğunu bilmez ve Efrasiyâb ikisini karşı karşıya getirip savaşta birbirlerini öldürmeleri sonucu ikisinden de kurtulacağı düşüncesindedir. Rüstem, savaşta oğlu olduğunu bilmeden Sohrâb'ı yaralar. Gerçeği öğrendiğinde kurtarmaya çalışır ama Sohrâb yolda ölür.

1.3.6 Zâl

Sam'ın oğlu, Rüstem'in babasıdır. Doğarken saçları ak olarak doğmuş ve bu yüzden yaşlı anlamına gelen Zâl ismi verilmiş ve Elbruz dağına bırakılmıştır. Destân ve Zâl-ı Zer adlarıyla da anılmaktadır. Simurg tarafından büyötmüştür.

Rüstem dışında Şegâd ve Zevâre'nin de babası olan Zâl, Menûçehr döneminde Behmen zamanına dek bin yıldan uzun yaşamıştır. Rüstem'in Şegâd tarafından öldürölmesinin ardından İsfendiyâr'ın oğlu Behmen'in eline esir düşüp sonunda özgürlüğüne kavuşsa bile yokluk ve talihsizlikler içinde ölmüştür. (Yıldırım, 2017, s. 822)

1.3.7 Şagâd

Rüstem'in kardeşı, Zâl'ın oğlu olan Şagâd, üvey kardeşı Rüstem'i oyuna getirerek tuzaga düşürüp öldürmüştür. Kendiside Rüstem'in attığı ok ile ölmüştür.

Efsanelerin ak saçlı kahramanı Zâl'ın çeşitli çalgı aletlerini çalmasını bilen ve çok güzel sesli olan cariyesiyle birlikteliğinden dünyaya gelmiştir. Yıldız falına bakanlar,

onun sonunun iyi olmayacağını, Sârn ailesinin sonunun bu çocuk elinden olacağını, insanların rahatını ve huzurunu bozacağını söylemişlerdir. (Yıldırım, 2017, s. 739)

1.3.8 Güştâsb

Luhrâsb'ın oğlu olan Güştâsb, Zerdüşî dinini yaymıştır. Keyânî hükümdarının oğludur. “Güştâsb yüz yirmi yıl hükümdarlık yapmış, Zerdüşî, o tahttayken ortaya çıkmıştır. Güştâsb'ı dinine bağlayarak kendisine dost edinmiştir. Güştâsb'ın en önemli savaşı Turanlı Ercâsb ile olanıdır. Zerdüşî, o ve ailesi için duada bulunur, kutsal Güştâsb'a yirmi bin irili-ufaklı penceresi bulunan büyük bir saray verilmesini, yaşlılık ve ölümden korunmasını ister. Buna rağmen *Şehnâme*'de İran'ın kötü hükümdarlarından biri olarak tanıtılır. Güştâsb, Zerdüşî'nin öldürölmesinden on yıl sonra, İsfendiyâr'ın ölümünden bir süre sonra ölmüş, yerine İsfendiyâr'ın oğlu Behmen tahta çıkmıştır.” (Muîn, 1996, s. 1705) Avesta'da Güştâsb için dürüst, iyi ahlaklı bir kişi olarak bahsedilir.

1.3.9 Behmen

İsfendiyâr'ın oğludur. Asıl adı Erdeşir'dir. “Behmen, İsfendiyâr'a Zâbulistân seferinde arkadaşlık etmiştir. İlk görevi babasının mesajını Rüstem'e götürmektir. Behmen gençliğinin vermiş olduğı heyecan ve duygusallıkla Rüstem ve Zâl'a karşı sert çıkmıştır. İsfendiyâr okla yaralandıktan sonra onu Rüstem'e Siyâves'e yaptığı gibi eğitim, öğretim, savaş ve diğer dallarda eğitim vermesi amacıyla teslim etmiştir. Behmen, Rüstem ile İsfendiyâr arasındaki savaşlarda İsfendiyâr'ın yanında yer almıştır. Savaş öncesinde Rüstem'i öldürmek için dağın tepesinden büyük bir taş yuvarlamış ancak Rüstem ayağıyla taşı durdurmuştur. Rüstem, İsfendiyâr'ın öldürölmesinden sonra onun vasiyeti üzerine Behmen'in büyütölmesi ve eğitimini üstlendi. Behmen büyüdüğünde, Rüstem, dedesi Güştâsb'a durumu bildirdi. O'da, torununu yanına çağırđı. Güştâsb'tan sonra da tahta Behmen çıktı.” (Muîn, 1996, s. 305) Behmen tahta geçtiğinde adaleti ön planda tutmuş ve adaletli oluşundan dolayı ün kazanmıştır. Mektup ve fermanlarında Allah'ın adını yazarak başlayan ilk hükümdar olması nedeniyle ün kazanmıştır.

1.3.10 Bîjen

Keyhüsrev döneminin ünlü kahramanlarından olan Bîjen, Gîv'in oğlu, Gûderz'in torunu, Rüstem'in yiğenidir.

Bîjen ve Menije efsanesi Fars edebiyatında çok beğebilen hikâyelerdendir. (Yıldırım, 2017, s. 193)

1.3.11 Efrâsiyâb

Feridun'un üç oğlundan biri olan Peşeng'in oğludur. Turan padişahıdır. İran padişahlarıyla savaşmıştır. “Efrâsiyâb Şehnâme’de; kötü huylu ve Ehrimen yanlısı, İran düşmanı simgesiyle öne çıkar. Ancak o, hiçbir zaman Dahhâk gibi kötü adlı ve lanetlenmiş değildir. Onun padişahlık dönemi, bütün olumsuzluklarına rağmen İran için çok yararlılıklar göstermiş bir devir olarak bilinir. O birtakım yapay ırmaklar oluşturmuş, bin çeşme ve gemilerin gidip gelebildikleri kadar genişlikte, Hâmûn Gölü’ne yakın yedi ırmak akıtmıştır. Yarı pehlivan olarak anlatılır. Ender olarak ondan İranlıların eski düşmanlarından biri olarak bahsedilir.” (Muîn, 1996, s. 158) Turan padişahı olan Efrasiyab, İran’ın baş düşmanlarından. Hünerli ve savaşçıdır.

1.3.12 Ehrimen

Kötülüklerle anılmaktadır. Fars edebiyatında; kötülük simgesi olarak “tanrılar karşısında” bazen de Sami rivayetlerden etkilenerek “İblis” yerine “meleklerin karşısında” bir güç olarak yer alır. Çok sayıda şairin dizelerinde yer alan ifadelerden de anlaşıldığı kadarıyla; İslam kültüründe Ehrimen “Şeytan” ve “İblis” kelimelerinin karşılığı olarak kabul edilir. (Muîn, 1996, ss. 135-136) Zerdüştlük inancında da kötülükleri ifade eder.

1.3.13 Ercâsb

Efrâsiyâb’ın torunudur ve eski İran kaynaklarında Efrâsiyâb’dan sonra Turan ülkesinde en ünlü padişah olarak onun yerini aldığı söylenir. Ercâsp, Rûyîndij’de yaşar ve oradan ülkeyi yönetir. (Yıldırım 2017, s. 317) Turan ülkesinin en ünlü padişahlarından. Babası Luhrâsb ve kardeşi Zerîr’i öldürmüştür. İsfendiyar ise Ercâsb’ı öldürmüştür.

1.3.14 Câmâsb

Avesta’da defalarca söz edilen, yaşadığı dönemin ileri gelenlerinden olan Câmâsb için ülkenin ikinci yetkili kişisi olarak söz edilir. Zerdüşt dininde kendisine çok değer verilir. (Yıldırım, 2017. s. 221)

Güşâtâsb'ın bilge veziri olan Câmâsb, Zerdüş'tün damadıdır. Bilge kişi ve hekim olarak bilinir. Câmâsbname isimli eseri yazmış ve eserinde gelecekle ilgili haberler vermiştir. Eser, sade olarak yazılmıştır.

1.3.15 Cemşîd

Pîşdâdîler sülalesinin dördüncü hükümdarıdır. Şâhnâme'ye göre 600 yıl hüküm sürmüştür. “Şâhnâme’de ilk insan Keyûmers, İlk hükümdar da Cemşîd olarak geçer. Ahura Mazda, yüzük ve altın asadan oluşan iki önemli simgeyi kendisine vererek onu iktidar sahibi yapmıştır. Bu nitelikleriyle Süleyman Peygamber’in özelliklerini hatırlatır.” (Muîn, 1996, s. 433) Cemşîd, şarap ve şarap kadehini yapan ilk kişidir. “Terzilik, gemicilik, tabiplik gibi meslekleri ilk olarak insanlara o öğretmiştir. Demiri işletmiş ve silah yapımında ilk o kullanmıştır. Onun tarafından tahta çıktığı gün olması nedeniyle Nevruz, ilk kez bayram olarak kutlanmış ve gelenekleşmiştir. Hükümdarlığı zamanında dünya huzur ve refah içinde olmuştur. Hurçehr ve Hûbreme lakaplarıyla bilinir. (Oşîderî, 1371, SS. 235-236) Tarihte çeşitli icatlar yapmasıyla da ün kazanmıştır.

1.3.16 Dahhâk

Arap olan Dahhâk, Pîşdâdîler’in 5.hükümdarıdır. Ehrimen’in kandırması neticesinde babasını öldürmüştür. “İran rivayetlerinde Dahhâk, kötülüğün simgesidir. Pehlevî kaynaklarda hırs, yalan, büyü, kirlilik, laubalilik gibi bu beş kötülüğün ona ait olduğu söylenir. Cemşîd; hırsızlık, sarhoşluk gibi kötülükleri yok etmiş fakat Dahhâk tekrar yaygın hale getirmiştir.” (Muîn, 1996, ss. 1049-1052) Adı, kötülük ve zulüm ile birlikte anılmaktadır.

1.3.17 Ferîdûn

Adalet ve cömertliğin temsilcisidir. Pîşdâdî hanedanlığının altıncı hükümdarıdır. Cemşîd’den sonra tahta geçmiştir. Babası Dahhâk tarafından öldürülmüştür. “Şâhnâme’ye göre; Ferîdûn bir büyücüdür. Mihregân günü, Ferîdûn’a ve Kâve’ye melekler yardıma gelmiş, Ferîdun bu günde tahta çıkmıştır. Yine bu gün Dahhâk tutuklanarak Demâvend’e gönderilmiş bütün bunlara bir teşekkür olarak Mihregân törenlerini bir bayram olarak kutlamış ve gelenek haline getirmiştir. Ferîdûn’un başkenti Babil idi. Fırat kıyılarında bulunan bu şehir bölgedeki bir köyden ismini almaktadır. Söz konusu köyde, Dânyâl Peygamber Kuyusu adıyla bilinen bir kuyu bulunur. Hristiyanlar ve Yahudiler yılın bayram olarak kutladıkları bazı günlerinde, bu köye gider ve dinî

ayınler düzenlerlerdi.” (Muîn, 1996, ss. 1360-1361) Ferîdûn’un akıllı, zeki oluşuyla da tanınan bir büyücü olduğu söylenmektedir.

1.3.18 Keyhüsrev

Keyâniler hanedanının üçüncü hükümdarıdır. Altmış yıllık saltanatının büyük kısmını babasının intikamını almaya çalışarak geçirmiştir. “Hayatının sonlarına doğru dünyadan iyice soğuyarak bir hafta kapısını kilitleyip tanrıyla baş başa olmak ve ibadete çekilmek amacıyla insanlardan uzaklaşmıştır. Bir gece rüyasında cennet alemlerine seyahat müjdesini almış yerine Luhrâsb’ı ataması söylenmiştir. Bu rüya üzerine dağ ve çölleri gezmeye çıkıp bir daha da görülmemiştir.” (Muîn, 1996, s. 1639) Adaletiyle tanınan zeki bir hükümdardır.

1.3.19 Luhrâsb

Keyaniler hanedanı padişalarından biridir. Keykûbad’ın soyundan gelmektedir. İsmi hızlı koşan ad anlamına gelir. Zerdüşî dinini kabul ederek onun gereklerini yerine getirmiş ve Turanlı Ercâsb’ın saldırılarından birinde öldürölmüştür. (Yıldırım, 2017, s. 538)

Keyhüsrev’den sonra tahta Luhrâsb geçmiştir. Güştâsb ve Zerîr adında iki oğlu vardır. Kayser’in kızı Ketâyun ile evlenmiştir. Zerdüşî dinini benimsemiş Ercâsb tarafından öldürölmüştür.

1.3.20 Peşûten

Güştâsb’ın en büyük oğludur. Zeki bir kahramandır. “Pevlevî rivayetlerine göre Zerdüşî tarafından kutsal ekmek verilip ebediler arasına alınmıştır. *Şehnâme*’de Peşûten cesur bir kahraman, aynı zamanda akıllı ve zeki bir genç olarak nitelenir. (Muîn, 1996, s. 348)

İKİNCİ BÖLÜM

2.1 METİNLER

2.1.1 Yazma Metin

[1b] Dāstān-ı İsfendiyar Ba Rüstem-i Dāstān

Firdevsî-i Tusi bu hikāyeyi bu tarzla beyan-ı ‘ayān idüb rivāyet ider ki; Īrān-ı zemīnde bir pādīşāh-ı Kāmkār ve bir Sultān-ı Kahhār ve nāmdār var idi ki zamān-ı saltanatda sipehsalārān-ı cihān tahtı āli, bahtı dāmeninde bende-i halka-be gūş idi. İsm-i Şerīfine şāh Güştāsb Şāh İbn-i Luhrāsb Şāh dirlerdi ve ol şāh-ı bī-ādīlūn [2a] iki ferzend-i ercūmendi var idi. Birine İsfendiyār ve birine Feristāmed şimşīr-zen dirlerdi ammā İsfendiyār gāyet nām-dār pehlivān-ı bī-hemtā olmağla pederinūn kalbi andan bir mikdār inhirāf idüb şāyed da‘vā-yı saltanat ider diyü havf u haşyet üzre idi. Ol sebebdan her ne taraftan bir düşmen-i kavī zuhūr itse İsfendiyār’ı ol düşmene karşı gönderirdi ki düşmen elinde helāk olub kendüsi saltanatda pāyidār ola ve dahı dā‘imā pederinūn düşmenlerine karşı durub saltanat me‘mūliyle [2b] cedd ü ihtimām iderdi ki pederinūn hāli hayātında hāli taht-ı Īrān olub cümleden mümtāz ola. Yine günlerde bir gün İsfendiyār-ı nām-dār pederünden rencīde olub bir mikdār bāde-nūş idüb vālidesi olan Kayser kızı Ketayūn yanına gelüb pederünden şikāyet itdi. Vālidesine eyitdi: “Ey vālide-i mihribānum! Pederüm şāh beni emsālim beyninde rezīl ider şimdiye degin beni aldayub düşmen-i kavīsi zuhūr itdikçe beni karşı gönderüb inşa‘allāh düşmen-i husūsī ber-taraf oldukda seni tahta iclās [3a] iderüm ve ben uzleti ihtiyār idüb saltanatdan ferāgat iderüm. Düşman ber-taraf oldukda mukayyed olmaz yarın şāhuñ öñüne var[ub] ey şāh-ı Kāmkār bu itdūgin beni ‘avk ve te‘hīr idüb taht-ı şāhı beni iclās itmekden murāduñ nedir dirüm. Eger baña muhālefet iderse cümle kişver-i Īrān-ı āteşe yakarum” didükde, vālidesi gam-dīde oldı, eyitdi: “Ey oğul! Niçün sen saña zahmet virürsin? Cümlesi senūn fermānuñdadur. Hālā atañ şāhuñ başında ancak bir tāt kalmışdur yohsa cümle leşker senūndür. [3b] Pederūn, tahtını saña eyülik ile virür. Sen niçün yaramazlığa gidersün?” didikde İsfendiyār eyitdi: “Ey vālidem bu āna dek pederümden hezār nā-sezālık gördüm ve ma‘lūmdur ki ol baña

iyilikle tahtı virmez” diyüb kalkdı ve gitdi iki gün iki gice şerāba meşgūl oldu, şāh dīvānına varmadı. Güştāsb bildiki şehzādenūñ gönlünde yine saltanat sevdāsı vardır. Ol gün Cāmāsb’ı yanına çağırdı. Ol Cāmāsb ‘ālim ve fāzıl kimesne idi ve ‘ilm-i nücūmda dahı mahāreti fevka’l-‘āde idi. [4a] Ol sebebden şāh anı huzūrına çağırub halvet idüb İsfendiyār’uñ ahvālinden su‘āl eyledi eyitdi: “Ey hekīm-i kār-vān ve ey filosof-ı sāhib-i iz‘ān bir kerre İsfendiyār’uñ tāli‘ine nazar eyle taht-ı şāhīde oturur mı ve ‘ömri uzun mıdır ve kaç sene pādīşāhlık ider.” Cāmāsb bu işe mukayyed oldu eyitdi: “şāhā bu ‘akl-ı dāniş ki bende vardır. Bir gün başa seni götürür” didi ve ağladı ve eyitdi: “Hayf İsfendiyār’a ideler sultānlar anuñ havfından kaçarlardı. Cihānı düşmenden pāk eyledi[4b] ve niçe ejderhāları helāk eyledi. Simden girü ne gamını çeksek gerek ve ne acı günlerini görsek gerek.” Şāh eyitdi: “Uğrı yoldan sapma! Ne gördünse anı söyle! Tīz beni āgāh eyle! Cihānda anuñ eceli kimüñ elindedir?” Cāmāsb eyitdi: “Ey şehriyār! Zarar Zabulistān’dan olsa gerek Rüstem-i Destān elünden ecel cāmını nūşitse gerek. Şāh eyitdi: şimdi ben āna taht ve tēc virsem şāh olsa Rüstem-i Destān pençesinden kurtulur mı?” Cāmāsb eyitdi: “Hiç kimesne ecelden kurtulduğunu gördün mi? Dürlü fikr itseñ fā‘ide [5a] yoktur. Mukadderde olan bozulmaz.” Şāh bir zamān endişeye vardı ol gice geçdi. Sabāh taht-ı şāhīde oturdı, cümle sipāh geldiler. İsfendiyār dahı geldi oturdı. Ol gün dīvān-ı ‘ālī kuruldı. İsfendiyār ayağa kalkub dil açub şāha hitāb idüb eyitdi: “Şehā himmet-i tēc ve taht sensiz olmaya, yeryüzinüñ fer ve şevketi sensin, bu dünyā senüñle zībālanmuşdur. Ben dahı senüñ bir kimesne bendeñüm. Bu āna degin niçe düşmenlerini ‘avn-i Hüdā ile pāy-māl itdim. Tēc ve tahtı ikrār itdün, virmedün. Şimdi dost [5b] ve düşman arasında pāy-māl oldum. Şāh pādīşāhlığı İsfendiyār’a virmez, hemān aldadur dirler. Halk içinde gezmeye hicāb ider oldum” didi. Şāh cevāb virüb eyitdi: “Ey şehzāde-i civānbahtım oğlum! Senüñ işüñ dā‘imā doğrılıkdur didükden ziyāde eyledün. Hüdā her dem saña yardım eyleye, cihānda bir düşmenim kalmadı. Senüñ nāmuñ işiden ne mümkün ser-fürü itmeye dünyāda saña pāyidār olmak yokdur megerki ol bī-‘akıl Zāl oğlu Rüstem ki Zābul ve Kābil’i zabtına almışdur [6a] ve merdliği cihāna meşhūr oldu. Ben pādīşāh olalı baña gelüb ser-fürü itmedi ve dir imiş ki Güştāsb yeñi pādīşāh oldıysa benüm pādīşāhlığım andan eskidir dünyāda benüm ile cenk ider kalmadı. Dir imiş benüm oğlum Sīstān’a var kılıcuñla ol diyārı yeñi başdan feth eyle ve Rüstem’i ve Zāl’ı bende düşür. Eger içinde oturur kimse koma Allāhu ‘Azīmü’ş-şān hakkı çün bu didiklerümi dahı yirine getirürseñ, sözümi red itmezseñ, genc-i kişverümi tēc u leşkerümi saña ısmarlarum. Taht üzerinde

seni karār itdirüb [6b] ve bir ‘ibādethāneye girüb saña du‘ā iderüm.” İsfendiyār eyitdi: “Ey şehriyār-ı nām-dār! Bir kocamış adamı baña tekellüf idersin. Sözi endāze ile söylemek gerek Rüstem-i Keyhüsrev’den kalmışdır, eskimişdir” didi. Şāh eyitdi: “Gerçi eskimişdir lākin mu‘dili kimse yokdur. Anuñçün bize ser-fürü itmez. Eger taht ve sipāh isterseñ benüm sözümi ‘amel idüb Sīstān yolına gidersin. Rüstemi bende çeküb ve önüne katub getürürsin. Ol zamān tāt u taht senüñ olur” didikde İsfendiyār kaşlarını [7a] çatdı. Bir dahı söz söylemedi, gönlünden eyitdi: “Saña ne Rüstem ne Zāl gerekdir, senüñ murāduñ beni yollamaktır. Şāhlıktan geçemezsün. İstersin ki ben bu dünyādan çıkam. Tāt u tahtuñı Allāh mübārek eyleye baña bir güşede oturmak yeter” didi. Şāh eyitdi: “Tündlük ve tizlik eyleme. Leşkerüñ güzide cihān dīde serverlerinden bile götür. İşte at, cübbe ve cüş ve hazīne senüñdür niçe ki bilürsin öyle eyle,” İsfendiyār eyitdi: “Benüm leşkere ihtiyācum yokdur. Eger ecelüm geldiyse leşkerüñ [7b] kesreti fāyide itmez” diyüb kalkub sarayına geldi. Göñli pür-gām, gözi pür-nem vālidesine ahvāli nakl eyledi. Ketayün bu cevābı istimā‘ idüb ağladı ve eyitdi: Ey ciger-güşem! Rüstem ve Zāl cenk mīşesinüñ arslanıdır, duzağa düşer canavar degildir. Gel ferāgat eyle! Bir tāt içün başuñı yile virme! Kimse şāhluk tācıyla anadan doğmamış, atañ pīr olmuştur. Cümle sipāh saña muntazırdır. Sen seni rence bırakma Sīstān’dan özge şehirler dahı vardır. Beni hāk-sār itme, işit sözümi!” didi. İsfendiyār [8a] eyitdi: “Ey baña mihribān olan anam! Sen Rüstem’i işitmişsin ve merdliği cihānda meşhūr olmuştur. Anı varub bağlayub getürmek insāf degildir velākin pādişāhuñ sözünü sındırmak olmaz. Eger benüm ecelüm Zabulistān’da ise elbetde beni o cānibe çeker, alur, gider. Eger Rüstem benüm sözüm tutarsa, fermānum revā görse benden hīç sert söz işitmez. Eger serkeşlik iderse her çi bād ābād” didi. Anası yüzünü tırnakladı ve saçını yoldı ve eyitdi: Eger sen bu işe meyān-ı bend iderseñ, tahkīk dīvāne hīç sözine [8b] aldanursın, sen seni āteşe atarsın, ne mümkün ki başına varub mukābil olasın, bāri uşaklaruñı bile götürme” didi. İsfendiyār eyitdi: “Götürmeyince olmaz. Zīrā benüm oğlum Behmen’i Rüstem’e elçilige irsāl itsem gerek andan münāsib kimse yokdur” didi. Amān ol gice emr eyledi, leşkeri cem‘ oldılar. Kös ve kürre-i nāy sadāsı āsmāna peyveste oldu. İsfendiyār kūh-ı yekpāre gibi atına bindi. Müşāhid ve vālidesi Ketayün’a vedā‘ idüb yola revān oldu. İki menzil gitdi. Meger [9a] Mihār ilerüsünde olan deve çekti, gitmek istemedi. Sarbānbaşı her çend ki urdı, kalkmadı. İsfendiyār buyurdu, başını kesdiler. Gördüğü bu hāl aña hoş gelmedi. İstediy ki girü döne yine halkuñ ta‘nından havf idüb Yezdān-ı pākīñ bir hikmeti vardır. Birkaç günden

Hîrmend'e geldiler, serâperdeleri âyîñ üzre kurdılar. Leşker ulular cem ' oldılar" buyurdi. Meclis âreste kıldılar. Peşüten dirler, bir müdebbir vezîri var idi. Geldi oturdi [9b] ve sâhibün eyitdiler, İsfendiyâr eyitdi: "Nice eyleyelüm uzak yoluñ zahmetini çekdik, girü dönmedik. Rüstem Rüstem didikleri merd dünyâyı feth eylemişdir, gürziyle niçe tağları yıkmışdur. İran vilâyeti anuñdur, pesdir. Eger şâh, eger bende anuñ sebebiyle zindedirler ol bir 'akıl iş adam elçilige gönderelüm ki Rüstem anı aldamaya. Eger Rüstem benüm katıma gelürse ve el el üzerine koyub bendime girerse ben dahı anuñ eyüligine çalışurum. Bir kılına hak yetürmem yine şâhdan [10a] dilek iderüm. Peşüten ma 'kül gördi. İsfendiyâr Behmen'i çağırub eyitdi: Siyah atuñ üzerine süvâr ol, murassa 'atın müstağrak ol, başıña tâc-ı Hüsrevi koy, her kim seni görürse şehzâde olduğuş bileler. Yanıñca on nefer hukemâdan 'ukalâdan götür. Rüstem hânesine toğrı git benden selâm eyle ve bir hoşca eyülük yolından söyle. Benüm ağzumdan di ki: Ey Rüstem! Bunca yıl yaşaduş ve niçe şâhlar gördüş, bunca at ve sipâh ve taht ve külâh gördüş ammâ benüm dedemden yüz döndürdüş. Luhrâsb [10b] Şâh bunca muhteşem pâdişâhların bârgâhına bir kerre gelmediñ. Şâhlığı Güştâsb'a virdi, bir kere ol cânibe meyl itmediñ. Bende-vâr bir kere gelmediñ ve anı şehriyâr okumadıñ. Hüşeng'den ve Cemşîd'den ve Dahhâk'dan ve Ferîdün'dan ve Keykâvus'dan soñra Güştâsb gibi bir pâdişâh gelmemişdir ki bezmde ve rezmde misli yokdur. Pâk-dîñ pâk-âyin tutmuşdur. Anuñ zamânında yaramaz dinlü, dînini pinhân eylemişdir. Ercâsb ki Turân şâhıdur. Geldi bî-had leşker ile sahrâlar cümle anlaruş leşiyle güristân oldu. [11a] Hâverden bâhtere varunca nerre-şîrlerün beli kırıldı. Turân'dan tâ Hinde ve Rûma varunca elinde bir tutam kum gibidir, dergâhında ol kadar nîze-dâr süvâr merdler vardur ki kıyâsa gelmez gönderse gerek idi ki Sîstân'ı bir avuç hâk gibi hevâya savuralar. Ben kovarum didikde ey cihân şâhı sen ol merdlere iltifât itmedin ve kendüleri dergâhuña okumadıñ ve anlaruş merdligine bakmadıñ. Ne vakt da 'vet itdiñ ki gelmediler sen seni pâdişâh gördüş bu cihânda ve âhir kimselerüş merdlere lâkin mukayyed olmadıñ. [11b] Anuñçün anlar dahı saña gelmediler. Baña cevâb itdi ki sen bilmezsin Rüstem kendü kendüyi beğenmişdir. Cihânda kendüden özge merd yokdur diyü Sîstân'da mest olub oturur, kimseyi hesâba saymaz ve yemîn eyledi ki gice ve gündüzi yaradan hakkıçün eli bağı bu bârgâhına gelmeyünce olmaz. Ben dahı bu cânibe geldim ki saña pend ü nasihat idem. İy Rüstem pendümi tut, benüm re'yüme muvâfakat göster soñra şâhimuz yine pişmân olur itdiği yemîn birlüğün Hudâ-yı bîçün [12a] hakkıçün ve dedem Luhrâsb şahuñ cânı için seni şahuñ katına götürüb dilek ideyüm ve

sözinden pişmān itdireyüm hışmı zāl olsun. Sipehdār, Peşūten benüm şahidümdir ‘akıl ve dāniş issidir seni şah huzūrında çok söylerüm gördüm ki sende günāh vardur atam şahdur ve ben anuñ oğlıyım fermānına muhālefet idemem bu āteşi söyündür Zevāre ve Ferāmerz ve Rudābe benüm bendüme girün bu sözimi tutuñ. Hāşā ki ben sizūñ haneñüzi vīrān idem, sizi bağlu şah katuna ileteyüm, yine günāhıñuzu [12b] ben dilek ideyüm, şahuñ karşusunda otur diyeyüm, tā sizi dilek itmeyince bu ‘ahdüme tururum gevherime ve neslīme ‘ayn getürmiş olayum diyüb Behmen dahı hatırında tutub yola revān oldu. Başında tāc-ı şahī üzerinde libās-ı şehensāhī rahşı cihān peymāya süvār olub bir ‘alem götürüb niçe kimse ile teveccüh eyledi. Yolda olan dārbānlar leşkerüñ gubārını görüb segirdüb Zenbilistān’a feryād ve figān eylediler ki bir şahsüvār geldi. Altında bir siyah atı vardur. Eñsesinde güzīde sipāhı vardur. Zāl, [13a] bu haberi aldı kemendi fitrākine gürzi elüne alub karşı çıkdı ve eyitdi: Bu zerrīn libās ile gelen Luhrāsb Şāh nesli olmak gerek. Mübārek kadīmler ile bizi müşerref kıldılar andan gördi kim Behmen çıkageldi, Hüsrevī sancak ile Zālı görünce bildi ve atınuñ yelesini ohşadı ve eyitdi: “Ey merd-i Dihkān! Nice oldu oğluñ Rüstem’üñ şahlar yādigārı İsfendiyār Zābilistān’a geldi. Suyuñ kenārına konmuşlar Hüsrevī otaklar ile. Zāl-i Pīr eyitdi: “Ey şehzāde! İn atından, saña birkaç cām-ı şerāb içürelim, şimdi Rüstem [13b] gelür şikāra gitmişdür. Zevāre ve Ferāmerzīyle gitmişlerdür hele sen gel bu serverler ile misāfirimiz sen olursın” didükde Behmen cevāb virdi ki “İsfendiyār baña böyle didi ki var meclis kur, şerāb iç diyüb baña bir kılağuz vir nahçire varub Rüstem’i göstereñ” didi. Zāl-i Pīr eyitdi: “Ey şehzāde! Senüñ aduñ nedir ve bu ‘acele itmekden murāduñ nedir? Añladuğum bu ki sen Luhrāsb evlādından Güştāsb’uñ tohmındansın. Behmen eyitdi: “Belī ben Behmen’üm ki Ruyīnten dirler.” Zāl, bu cevābı işidicek, atından indi ve topukladı. Behmen güldi atından inmedi. [14a] Zāl, su‘āl itdi ki: “Ey şehzāde! Böyle ‘acele ile Rüstem’i istemekden murāduñ nedir?” Behmen eyitdi: “İsfendiyār’uñ peykāmı vardur. Böyle eğlenmek olmaz aña yetürsem gerek” didi. Zāl-i Pīr bir adım koşdı nahçirgāha gönderdi. Behmen nahçirgāha gelüb gördi kim bir kūh-ı serfirāzdur kim āsmāna peyveste olmuş hemān atından inüb kulle-i kūha çıkdı ve aşığısına nazar itdi. Gördi alt yanında berüde içinde bir ulu ağacuñ altında bir taė geyigi sayd itmişler. Bir ağaca geçirüb āteş üzerinde Rüstem çevirür. [14b] At ise bir kenāra yatur. Rüstem’üñ bir elinde bir cām ve bir eliyle kebābı kendüsi çevirür hizāyı füttağ ayah üzre turur. Şehzāde Behmen eyitdi: “‘Acabā bu Rüstem midir yohsa āfitāb mıdur ki beyaz kuyruğı vardur? Zirā sakalı katı uzun idi.” Behmen eyitdi: “Ben

dünyâda böyle merd görmedüm. Korkarum ki İsfendiyâr buña tâkat getüremeye. Evlâsı budur ki bir taş ile anı bîcân idem diyüb ol kûhdan bir iri kaya kopardı, tağdan aşğa atdı. Taş inerken Zevâre görüb ve sadâsını istimâ' itdükde hurûş [15a] idüb hây pehlüvân ğâfil olma, kalk yerûnden. Tağdan bir kaya kopdı, iner didükde Rüstem bakdı ammâ yerinden hareket itmedi ve kebâb şişesini elinden bırakmadı sabr eyledi. Taş kendüye yakın geldükde tozu cihânı tutdı. Hemân taşuñ alt yanından berüye öyle urdı ki ol taşı indüğü yerden dahı öte cānibe girü döndürdi. Zevâre âferîñ eyledi ve Behmen'üñ göñli gam dîde oldı ve kendüye eyitdi: “Eger İsfendiyâr bunuñla cenk iderse kendü tenini rüsvây ider. Hemân evlâsı budur ki karâr [15b] eyleye. Eger bunuñla mukâvemete kâdir olursa İsfendiyâr varsun cümle cihâna pâdişâh olsun” diyüb tağdan aşğa inüb mukarreblerine ahvâli haber virdi. Anlar dahı ta'accüb itdiler, andan atına süvâr olub sürüb nahçirgâhına geldiler, Rüstem bunları gördi ve eyitdi: “Gümânum bu ki Güştâsb neslidir. Behmen atından indi, piyâde Rüstem katına geldi. Rüstem ve Zevâre Behmen'i karşuladı. Rüstem eyitdi: “Evvelâ ismüñi söyle bileyüm.” Behmen eyitdi: “İsfendiyâr oğlu Behmen dirler.” Rüstem Behmen'i işitdi, [16a] ta'zîm eyledi, geç kalkduğına 'özü diledi. Vardılar ikisi bir arada oturdılar. Yâverler etrâfına cem' oldular. Behmen oturub İsfendiyâr'uñ selâmını degürdi andan eyitdi: “İsfendiyâr şahuñ dîvânından kalkub bu cānibe geldi. Hîrmend kenârında oturur şahuñ fermānıyla gelmişdür. İsfendiyâr'dan gelürüm, peygām getürdüm. Eger şahuñ didüğü cevâbları sen pehlüvâna dirsem belki rencîde olursın.” Rüstem eyitdi: “Eger şâh bizden rencîde oldıysa hele ta'âm-ı ma-hazarı yiyelüm” diyüb buyurdi. Ol geyik [16b] kebâbını ortaya kodılar. Ol nâmdârları çağırdı. Behmen bir mikdâr yedi ammâ Rüstem Behmen'üñ yüz zıfını yedi. Rüstem güldi ve eyitdi: “Bu ta'âm yemek içün ortaya gelmişdür. Sen böyle yiyecek yersin cenk güninde nice düşmana cevâb virürsin.” Behmen eyitdi: “Çok yemek za'af getürür.” Rüstem güldi ve âvâz-ı bülend ile eyitdi: “İy şehzâde merdlik gizlenmez” ve bir cām toldurub içdi ve bi dahı toldurub Behmene virdi. “Göñlüñde olan 'aşkına iç” didi. Behmen alub içdi. Andan kalkub [17a] atlarına süvâr oldılar. Rüstem bir bir Behmen'üñ cevâblarını işitdü, endîşeye düşdi, atdan indi. “İy şehzâde seni gördüm, göñlüm şâd oldı. İsfendiyâr'a benden selâm eyle, di ki şîrden mihter-i nâmdâr her kimüñ ki 'aklı kendüye yâr olur soñuna bakar ol kimseler merdlikde bî-nazîr olur her hususda merdâneler de olur bu gün ki sen cihânda merdlikle meşhûrsın. Saña bed-hüyluk itmek olmaz eger saña kemlik gösterürsem Yezdân-ı pāk katında egri olayum. Yezdân-ı pākden her zamân istedüğüm bu ki senüñ cemâlüñ [17b]

görem. Hâla senüñ pehlüvânluğüñ işitdüm, şād oldum senüñle bir niçe gün bir arada şād u kām oturalum ve şāhuñ tolusını içelüm. Şimdi araduğumu buldum sen beni istedüñ ben dahı bir ân karār itmeyüb sipāhsuz katuña gelürüm ve şāhuñ didüklerini senden işidürüm. Şāhlaruñ ahidnāmeleri getürüb saña gösterürüm. Bunca pādişāhlara hizmet itdüm aslā birinden rencide olmadum ve pādişāhlara eyülük itdüm ve çoğını düşmenden halās itdüm. Bu deñlü işlerden soñra İran şāhlarından baña [18a] renc gelürse emr-i hakka rāzıyuz. Ben gelür saña rāzumı söylerüm. Bāzūlaruma bir pālheng bağlarum, piyāde giderüm. Pelenk-vār filleri bende düşürdükden soñra başuma bu işler gelse ‘aceb degildür. Eger benden günāh sādır oldıysa gerekdür ki başımı kese. Benüm bu eyü sözlerimü ma’kūl gör dīv-i racīmi senden ırağ eyle. Ol sözi söyleme ki bir kimse söylememişdür. Merdlikle yeli kafese koma, tutulmaz olurlar, āteşe tākat getürememişdür. Deryādan gemisiz geçilmemişdür. Dilkü arslan ile çift olmamışdur. Ay rüşenligi [18b] gizlenmemişdür. Sen beni cerb zebānla ele getürmek dilersin. Ben saña aldanur degilüm dahı bir kimse ayağuma bend urmamışdur. Ol ki şāhlara lāyıkdur sen anı eyle, merdligle göñlüñden hışm ve kini gider. Yigitlik göz ile cihāna bakma. Göñlüñi şād u hürrem eyle. Suyı berü geç saña yaradan pāküñ selāmı olsun. Bizi müşerref eyle konuğumuz ol. Bu bendeyi sen senden dūr bırakma. Eger sipāhuñla benüm katuma gelürseñ beni şād [edüb] ve gamdan āzād idersiz. İki ay mikdārı sizüñle ‘ıyş u işret idelüm. Düşmenlerüñ [19a] gözi ve göñli kör olur. Bir niçe gün av ve şikār eyleyelüm. Nahcīrgāhımız [d]a her av ve şikārdan bulunur. Senüñ dahı zoruñ ve merdligüñ görürüz. Eger leşker isterseñ ki İran’a iletisin. Ol kadar genc ve hazīne vireyüm ki ben ne yanına geldüğüm var ne açub el urduğum var. İstedüğün deñlü al bahş eyle, sipāha bir tündlük eyleme. Gidecek zamānında at başı berāber ‘inān-ber-‘inān yola düşelüm. Şāh dergāhına varalum. Elüni ve tahtı kenārını öpeyim ve özrümi dileyeyüm. Göreyüm ki niçün benüm ayağum bende düşüresin gerek.” Behmen bu cevābları [19b] işitdi. Rüstemden ayrılıb İsfendiyār katına revān oldı. Rüstem dahı Zevvāre ve Ferāmerz’i yanına okudı, eyitdi: “Varuñ Zāl’a², söyleñ sarayı dībā ve zībā ile döşesün! Zeyn ve zīnet virsün ki şāh oğlı bize konuk gelmişdür. Kāvūs Şāh zamānında nice zeyn virdiyse öyle virsün. Bizümle kīne ve cenke gelmişdür. Bula yeñi bu didüğinden ferāgat ide ve bizüm saraya gele ben dahı cümle hazīnem ve cevāhirüm kendüden dirīğ itmezem. Bir nāmdār-ı serverdür ve dilāver şāhdur. Cenkten usanur degildür. Varurum bir kere yalvarurum eger iyilik görürsem kendüden hazīne sakınmam!

² Yazılışta “Zāl’a” iki kez kullanılmıştır.

Eger nā-ümüīd iderse ān-geh rūşen gö[rü]nmez kara gün olur.” [20a] Zevāre eyitdi: “Endişe çekme, ol kimse ile cenk itmez. Bu İsfendiyār gibi bir merd-i güzīn bu cihānda yoktur ‘ākıl ādemden kemlik gelmez. Ol bizden yaramazluk görmemişdür” didi. Zevāre andan Zāl katına geldi. Bayurdan Rüstem at başını döndürüb Hīrmend kenārına geldi. Yine yaramazlıktan korktu, at başını döndürüb göreyim, Behmen ne haber getirür” didi. Behmen çünkü serā-perdeye geldi. Atı önünde ayağ üzre durdı. İsfendiyār eyitdi: “Hāy ciger-küşem ne istediñ ol merd süvārdan?” Behmen oturdu, bir bir hikāyet eyledi. Rüstem’ün selāmın yetürdi. Peykāmı söyledi. [20b] Andan Rüstem’i medheyledi. Nice gördiyse didi, eyitdi: “Rüstem gibi server görülmüş degildür. Göñli arslan, teni zinde file beñzer. Hīrmend kenārına geldi. Ne cübbesi var ne cevşeni var ne gürzi var ne kemendi.³ Şāhuñ dīdārını görmege geldi dahı bilmem ki göñlinde ne rāzı vardur didükde İsfendiyār gussaya gelüb ehl-i dīvān içinde Behmen’i hor eyledi ve eyitdi: “Cā’iz degildür ki umūr-ı mu‘azzama da avrat ile ve oğlan uşaklar ile re’y görile ve ulu mesālihe oğlan uşak gönderesün dahı gerdenkeş merdleri nerde gördüñ [21a] ki Rüstemden pīl cengini arslan zorunı söylersün. Evvelā bu ehl-i dīvānuñ kalbini havfa ilkā idersin.” Andan Peşūten’e eyitdi: “Çünkü bu Rüstem-i şīr-dil⁴, gelmişdür ki ömrinde hiç arkası yire gelmemişdür. Varub bir kerre güreşelüm” diyüb buyurdu. Atını egerlediler, nāmdār serverlerinden yüz kadar merd-i güzīn[i] yanınca alub atına binüb Hīrmend kenārına geldi. Suyuñ öte tarafından Rüstem’ün atı kişnedi berü tarafından dahı şehzādenüñ atı kişnedi. Rüstem, karadan su kenārına geldi. Rahşından inüb piyāde şehzādeyi selāmladı ve eyitdi: “Allāh Te‘ālādan isterüm ki bir kerre cemālūñ [21b] görem ve bir yerde oturub söyleşem, ol günden ki siyāvuş yüzini gördüm. Bu güne dek şāhlardan rū-gerdān olduğum yoktur ve sen dahı hemān Siyāvuş’a beñzersin. Hüsnde merdāneliginde devlet ol şāha ki senüñ gibi evlādı ola hemān İran-zemīne ki tahtı üzre sencileyin bir şāh otura bahtı söyünsün! Ol kimsenüñ ki senüñle cenk eyleye, düşmenlerüñ makhūr ola, saña yaramaz sanıcılaruñ göñli iki pāre ola, dünyā durdukça turasın, karañlık gice saña gündüz gibi ola.” İsfendiyār bu sözi işitdi. Atından inüb Rüstem katına [22a] geldi āferīn okudu ve eyitdi: “Yezdān-ı pākūñ seni yarlığasun ey cihān pehlīvān ki şimdi seni şādrukla gördüm. Lāyıkdur ki saña rivāyet idem devlet ol küştīye ki sen anuñ oğlı olasın, devlet ol şāha ki pāy-ı tahtında sencileyin pehlīvān ola, rüzgāruñ yaramazlığından emīn olur. Seni gördüm hātırıma Zerīr

³ Yazmada “kemendisin” şeklindedir.

⁴ Yazılışta “şīr-dil” iki kez kullanılmıştır.

geldi. Ol Nerreşîr sipehdâr sandum. Rüstem eyitdi: “Ey pehlüvân! Senden bir ârzûm vardır ki ol ârzû ile kâmkâr olurum, reftâr idüb hânemize gelesin, dîdâruñla rûşen olurum. Egerçi bizüm [22b] sarayımız saña lâyıkdur.” İsfendiyâr eyitdi: “Gerçek dîrsin lâkin şâh beni bu cânibe bir maslahata göndermişdür. Ben ise şermendeyüm ol işden ve şâhuñ femânından geçmek olmaz, sen hod ayağuß bende getürmişsin. Dönüşüñ yokdur amma ben seni nice bağılu şâh katına iletüyüm. Ol sebebden ben hasta olmuşum ve senüñ katuña gelmege kemer bağlamışum. Amma komazam ki giceye dek bend içinde kalasın. Eger saña bu işden bir elem gelmeye ki ben şâh olursam bu cümle cihânı saña ısmarlarum. Hemân didüğim merdler ile, [23a] baña teslîm olasuz. Ne Allah katında günâhuñ kalur ve benüm sözümi sındırmış olursın ve ne şâh katında utanmış olursın.” Rüstem eyitdi: “Ey nâmdâr server! Ben Hüdâdan dilerüm ki dîdâruñla göñlüñ şâd ola! Senüñ sözlerüñ begendüm velâkin benüm hâneme bir kerre niçün gelmezsin, âr idersin? Sen şâh ben bendeyüm bir kez bizi teşerrüf kılasın ve istedüğün genc ü hazînelerimden saña virem.” İsfendiyâr eyitdi: “Ey pehlüvân! Beşüten bilür[sün] ki bu hususda şâh baña nice vakt tām itmişdür. Eger ben saña mihmân olub bir hafta mikdârı şādîlik idersem nân u nemek [23b] yemiş oluruz ve sen şâhuñ fermânına baş indirmeyesin. Senüñle nice cenk itmek olur ve nân u nemek hakkını unutmak olur.” Rüstem eyitdi: “İmdi bir niçe gün dahı eğlen, av ve şikâr eyleyelüm. Andan emrüne mutî olalım” didi ve rahşına bindi kendü eyvânına geldi. Zâl’a eyitdi: “Ey peder! İsfendiyâr’ı gördüm güyâ ki Ferîdün pâdişâh şâhlığı kendüye ısmarlamışdur. Hemân aña beñzer bir serv-i sehîdir ki çemenzârda bitmişdür amma Rüstem Hîrmend kenârında gitdi.” İsfendiyâr döndi, serâ-perdesine geldi. Peşüten’e eyitdi: “Aceb düşvâr maslahatdur bu ki şâhumuz bize böyle bir işi tekellüf eyledi. Peşüten [24a] eyitdi: “Ey server Rüstem! Didüğün merdün sözlerini işitdüm ve gördüm ol çarh-ı gerdüna baş urulmaz ve duzağa tutılavuz canavar degildür. Görüyorum ki Rüstem bende girmek akıldan degildür. Korkarım bu iş bir uzak endîşe ola kerem eyle, akıl eyle, re’y-le, bir maslahat gör soñra nedâmet olmaya!” İsfendiyâr eyitdi: “Eger ben şâhuñ sözünü sındırursam iki cihânda şermende olurum.” Andan ta’am geldi, yendi. Mey sohbetin kıldılar. Şâh tolusını içdiler. Rüstem dahı eyvânında yedi ve içdi buyurdi rahşını egerlediler. Zevâre’ye eyitdi: “Varayum İsfendiyâr katına, bolay kim sözüm geçürem ve [24b] bu âğ günü bize kara göstermeye kalkub rahşına⁵ bindi. Suyuñ kenârına geldi atı

⁵ Yazılıştâ “kalkub rahşına” iki kez kullanılmıştır.

kişnedi, sadāsı iki mil yere gitdi. Cümle leşker bakdılar, Rüstem'i gördiler, eyitdiler.⁶ “Ne mümkün böyle kūh-ı yekpāre bende düşe.” Herkes andan kadd ü kāmetine bakub zamāne mekrinden korkdılar. Eyitdiler: “Buña Sam-i Sevar gibi bir merd gerekdür ki cevāb vire. Yohsa ne mümkün şāhımıza ne diyelü kim tāt u taht sebebiyle şehzāde'i böyle ejderhāya gönderdi” didiler. İsfendiyār yakın geldi, Rüstem uzakdan tapu kıldı, eyitdi: “Ey şehzāde benüm pend ü nasihātumı [25a] kabül itmedüñ ve bize konuk olmağa tenezzül itmedüñ. Benüm ol Rüstem ki niçe şāhlaruñ tahtını rüşen kıldım” diyü Sefīdi ve tilkünü öldürdüm. Kāvūs Şanıni ve Hākān-ı Çin'i benüm darb ve harbīme tākat getüremediler. Kaçan kim buña mukābil oldılar, yaşların yele virdüler. İran ve yārını düşmen mekrinden ben sakladım. Her yerde şāhlaruñ püşt ü penāhı ben idüm. Benüm da'vetimden sen gümāna düşdüñ, hāneme gelmedüñ, sen seni āsumāndan yüksek bilme! Ben isterüm ki senüñ gibi bir pehlüvān benüm cenkimde tebāh ola. Sāmsüvār gibi server bu nerre-şīri ki bu mişelikde komuşdur. Bu gördüğüñ anuñ yādigārıdır. [25b] Bu cihānı düşmenden pāk eyledüm. Yezdān-ı pāke şükr ve minnet olsun ki niçe yıldır ki görmedüm ki bir pehlüvān gele benden kin ala ki cihān halkı aña āferīn okuyalar. İsfendiyār bu Rüstem'ün sözine güldi, eyitdi: “Ey Destān ü Sām yādigārısın, bir merd-i pāksin, senüñ ta'āmuñ harām degildür. Böyle tündlük ve tezlük eyleme! Ben saña tündlük idüb rencide itmedüm. Ben sizden şermende olmuşum. Varub Zāl'ün yüzine bakacak hālim yokdur. Sen gel otur birkaç cām şerāb içelüm gönllüñe gam getürme diyüb sol tarafından yer gösterdi. Rüstem [26a] eyitdi: “Ol benüm yerim degildür.” Behmen eyitdi: “Sağ kolda istediğini yerde otur!” Rüstem eyitdi: “Olmaz, şāha yakın yerde oturmam.” Andan bir altun sandalī getürdiler, şāhuñ karşısına getürdiler oturdı. Şāh eyitdi: “Ey server! Ben ululardan işitdüm ki Zāl, Sām evlādı degildür. Ehremen neslidür. Zīrā anasından doğdukda Sāmsüvār gördi ağ tüyleri vardır. Bu benüm oğlum degildür diyü yabana attı. Sīmurg geldi, aldı, cīfe ile besledi. Lāşe ile perverde oldı. Ol yuvada çıplak Hor ü zār niçe sāl üzerinden geçdi. Soñra Sīmurg getürüb Sām'a [26b] virdi. Benüm dedelerüm getürüb riāyet idüb bir mikdār nesne virmişler sonra evlendi. Rüstem andan zāhir oldı. Merdligi cihāna meşhūr oldı. Bu vech ile pādişāhlar katında yer buldı. Rüstem eyitdi: “Niçün böyle olmaz sözleri söylersin, dīvler musāhabetin idersin? Şāhlar şāh sözün⁷ söylerler. Cihān halkı bilür ki Destān, Sām oğlıdır. Sām Nerīmān oğlıdır. Nerīmān, Kerīmān oğlıdır.

⁶ Yazılışta “eyitdiler” iki kez kullanılmıştır.

⁷ Yazılışta “sözün” iki kez kullanılmıştır.

Kerīmān, Hūşenk Şāh oğludur. sen anı Sām’dan beri işitdün dahı ötesini bilmezsin. Sām ol kişidür ki Tūs vilāyetinde bir ejderhā öldürmüştür ki deryādan nehengi dağdan [27a] pelengi dem ile çekerdi. Deryāda balıklar, gökde kerkesler nefesinden yanardı. Fili demiyle çekerdi, alurdu ve kendi div dirler idi ki ayağı yerde başı gökde idi. Çin deryāsından balığı tutub güneşde pişirüb yerdi çarh-ı gerdün andan giryān olurdu. İki böyle canavar Sām elinden bī-cān oldu. Ağ Mihrāb-ı Kābilī kızıdır ki Hind kişveri anuñla şād idiler tohmı Dahhākındandır ve benüm hünerüm hod cihānda başdan başa⁸ meşhūr ve eleste-i nāsda mezkūr olmuştur. Bütün cihānda hulkı hüneri benden öğrendiler. Dünyāyı başdan başa devr [27b] eyledüm. Ceyhun suyunı geçdüm. Efrāsiyāb’ı Tūrandan Çīn vilāyetine kaçırdım. Māzenderān’a tenhā vardım. Ne Erjeng’i kodum ne div-i sep̄di ve niçe zālīm pādīşāhları öldürdüm. Altı yüz yıldır ki Zāl belinden dünyāya kadem basdım. Sāmsüvār ki dünyādan gitdi. Ben pehlüvānlık kemerini miyānıma bend itdüm. Ben bu sözleri anuñ içün dirim ki bilesin. Ben neler görmüşüm, sen cihānuñ soñuna rāst geldün dahı pinhān olan işleri bilmezsin. Bu cihānda sen seni göresin. Sanursun ki senden özge merd yokdur. Çok söyledüğimi sohbetin eyleyelüm geçmişden geçelüm didi. İsfendiyār dahı eyitdi: “Ey server, [28a] senüñ çekdügün derd ü renci ben işitdüm amma ben dahı işler itmişüm ki cihānda meşhūr ve mütevātir olmuştur. Niçe gerdenkeşlerün başını kesdüm dīn uğurına kemer bağladım ve bu cihānı putperestlerden pāk eyledüm. Şol kadar ādem kırdım ki yiryüzünden görünmez oldu. Benüm gevher Güştāsb’dan, Güştāsb Luhrāsb’dan, Luhrāsb Tūr neslinden ki Kubad tohumundan neslimüz Ferīdün’a çıkar. Anam Kayser kızıdır ki Rūm diyārınuñ aksārıdır. Kayser Selm evladıdır. Ol dahı Ferīdün’a çıkar sen bilürsin ki dedelerüm ulu şāhlardır ve sen şāhlığı dedelerümde bulduñ ve dahı miyānıma pehlüvānlık [28b] kemerini bağlayalı başuma niçe ser-encāmlar geldi. Atam Kerzem nām bir mel’ūnıñ sözine uyub beni bende çekdi. Luhrāsb ol sebebdan cān virdi. Camāsb gelüb āhengirleri getürüb bendümi kırmak dilediler, kādır olmadılar. Ben bir zor ile kırdım, vardım Ercāsb’ı bozdım. İstimā’ itmiş ki Heft-hān yolında ne erlükler eyledüm. Tūran’da ve Çin’de ne işler işledüm. Īrāniler kinini Tūranilerden aldım ve şāh katına geldüm. Beni bu cānibe irsāl eyledi. Rüstem dahı eyitdi: “Eger ben Keykāvus’ı varub Māzenderān’dan kurtarmasam siz şāhlığı nerede bulurduñuz? Keyhüsrev ile bile Tūran’ı feth itmeye idüm bu tāt u tahtı nerede [29a] bulurduñuz? Keyhüsrev ile bile Tūran’ı feth itmeye idüm siz şāhlığı ve tahtı nerede bulurduñuz?” didi.

⁸ Yamada “başda” şeklinde yazılmıştır.

İsfendiyār, Rüstem'ün elini tutdı, latīfe ile eyitdi: “Ey Rüstem-i Pilten! Senün sözün gerçektür. Bu sözleri cümle işitmişüm. Koluñ kuvvetli olduğunu bilürüm” diyüb bir kere Rüstem'ün elini sıkduñ. Öyle ki tırnaklarına kan yürüdi. Rüstem güldi, kendi dahı İsfendiyār'ın elini sıkdı. Öyle ki tırnağı kan toldı ve yüzi kızardı. İsfendiyār pek sıkıldı. Lākin bi'z-zarūre güldi eyitdi: “Ey Rüstem bugün şarāb iç ki yārın senünle belki cenk ideyim. Bir dahı bezm yüzini göremezsın. Rahş-i siyāha eger [29b] eger urub üzerine geldikde nīze ile seni atdan götürüb yere urub bağlayum şāha getüreyim dimege Rüstem'ün günāhı yokdur. Senün abd-i memlūkuñdur. Var ise dahı afv eyle” diyüb “tahtı kenārını öpeyim ve yüzümü hāke sürerim seni dilek eylerüm renc ü elemden seni halās eylerüm” didi. Rüstem hande [itdi] eyledi dahı sen kār-z[ār] işini ne bilürsın ve kimden öğrendüñ ve kankı pehlüvāndan işitdüñ ve gördüñ ve gürz nirede bilürsın? Eger çarh-ı gerdān bu yüzden görünüb kös ve kerre-nāyı sadāsı erenler gūşına girerse at arkasından seni getüreyim kucağıma alayım atam. [30a] Zāl katıma ileteyüm ve seni tāt [u] taht-ı āc üzeri koyayım. Başuñ tāt-ı şāhī ki Keykubād'dan yādigārdur koyub istedüğüñ saña lāyık hazīneleri öñüñe açayım. Sipāhuñ üleşdireyüm ve senün külāhuñı çarh-ı berīne getüreyim. Andan senünle şāh katına varalum. Kadīmī pādīşāhlar öñinde nice ki turdumsa, bende-vār turam sen şāh ve ben pehlüvān oldukda kimse cihānda bize pāyidār olamaz. İsfendiyār eyitdi: “Çok söyledin, karnımız aç oldu, yiyecek getürüñ” didi. Sofra getürdiler. Aç karın ile söylemek münāsebeti yokdur diyüb ta'āma başladılar. Andan şarāb geldi, içdiler. Rüstem şarābı [30b] içdikçe la'le döndi yine İsfendiyār'a eyitdi: “Şāhā bu kin ve küdüreti kalbūñden gider, benüm sözimi diñle, gel benüm hāneme misāfirüm ol.” İsfendiyār eyitdi: “Veche pūr-emīñ sözi nice bir söylersın, ben saña dirüm yārın görürsın. Meydān-ı kār-zārda ki Zabulistān'da bir nām kosam gerekdür” didükde Rüstem'ün gönli gama düşdi. Cihān gözine bir sikke⁹ göründi eyitdi: “Eger men elimi bunuñ bendine virsem cihānda nāmım bed olur ve Güştās b dahı bana yaramazlık eyler ve halk dilinde dāstān olurum ki Rüstem bir merd-i civān elinde giriftār oldu dirler ve eger cenk meydānında ölürse şāhlar [31a] katında benzüm sarı olur. Dirler ki şāhlarınuñ bir civān öldürdi. Eger men küşte olursam Zabulistān'da bir ādem komazlar, cümlesin kırarlar. Sām'ın hānedānı ve nāmı şikeste olur. Zabulistān'ı kimse getürmez dilüne.” Andan dönüb şehzādeye eyitdi: “Beni endīşe aldı. Akl u fikrüm sende kaldı. Bilmem ki çarhuñ bir gūne dahı oyunu mı vardur. Sen ise çok yaşamış degilsin ve cihān-dīde degilsin.

⁹ Yazmada “sikek” şeklinde yazılmış, düzeltili.

Eger saña bir zarar olursa t̄ac u taht Güşt̄asb’a kalur. Niçe nāmdār ola cihānda ki saña eli bağılu teslīm ola. Benüm cānuma kayguya bıragursın. Ey şāh gel bu civān ömrüñi yele virme, nefsüñe mağrūr olma, benüm göñlüme gam [31b] ve gussa dāğını urma ve sen saña elem virme. Yezdān-ı pākden ve benüm ak sakalumdan şermende olmaz mısın? Zamāne seni bu cānibe getürmişdür. Korkarum elümde helāk olasın. Benüm nāmıma kötülük gelmez ammā Güşt̄asb’uñ nāmına eyü degildür” didi. İsfendiyār bu sözleri işitdi, eyitdi: “Ey nāmdār! Sen bu kadar efsün eylersin ki benüm elümden kurtulasın. Sen kıyās idersin ki benüm elümden bu çerb-zebānuñdan ben rīvde olub senden vazgelem. Didüğüñ olmaz. Hemān benüm didüğüñ üzre teslīm olursın. Zīrā ben şāhuñ fermānından dönmezem. Çok söyleme! Var kendü mekānuña Zāl ile vedā’ [32a] eyle! Ne işitdünse söyle! Cenk esbābını gel bu cānibe yārın görürsin ki bu dünyā göziñe karāñülük olmasa gerek bilürsin. Merdler cenki nice olurmış.” Rüstem eyitdi: “Çünkü böyle ārzü eyledüñ. Seni rahşuñ ayağı altında mihmān ideyüm ve başuñ gürz ile dermān ideyüm. Sen öyle kıyās idersin ki serverlerin kılıcı İsfendiyār’uñ tenine kār itmez. Yārın benüm nīzemüñ temrenini görürsin. Böyle idem ki bir dahı merdler ile cenk ārzūsın itmeyesin. İsfendiyār eyitdi: “Ey nāmdār! niçün öyle tīzlik idersin? Yārın cenk meydānına gelürsin görürsin. Merdlerüñ cenkini ben t̄ağ degilüm ve altumdaki ağ t̄ağ degildür. Ben dahı ādem oğlıyım eger benüm cenkümde [32b] baş virürseñ atañ ağlayub anañ cigerini dağlasa gerekdür ve senüñ leşiñü eger üzre bağlayub şāh katına getürsem gerekdür. Görsünler ki bir dahı bir bende şehriyār ile cenke girmeye gövdeñü nīze¹⁰ ile öyle dikeyüm ki yir yüzi kanuñla hamīr ola.” Rüstem serāperdeden kalkub kapu önünde bir zamān dahı ayāğ üzre turdı. Serāperdeye hitāb idüb eyitdi: “Söyle, Ey bārgāh! Bir zamān oldı ki tahtda¹¹ Cemşīd oturdı. Soñ serencāmı dünyādan mahrūm gitdi. Niçe oldu Keykāvus ve Keyhüsrev ki senüñ tahtuñda oturdılar. Şimdi nice oldılar. İsfendiyār piyāde Rüstem katına geldi eyitdi niçün serāperdeye söylersin? [33a] Var Zabulistān’a bu gulguleyi bırak ki bir arslan geldi mihmān oldı ve ev sāhibini kapdı, gitdi. Söyle ki bir zamān diyeler ki Rüstem nāmında bir merd geldi ve gitdi İsfendiyār serāperde içerüsine gelüb Peşüten’e eyitdi: “Bunuñ merdligi gizlenmez. Buncılayın bir merd-i süvār dahı görmedüm. Bilmem ki rüzgāruñ cünbüşi ne gūne olsa gerek. Güyā ki bir kūh-ı yekpāredir. Er arkasında eger cübbe cevşen giyüb cenke gelürse bilmem ki devlet kime yār olsa gerek. Benüm cānum anuñ

¹⁰ Yazmada “neyyir” şeklindedir.

¹¹ Yazmada “mende” şeklindedir.

çehresinden korkuyor. Şāhuñ sözini dahı sındıramazum. Peşūten eyitdi: “Ey nāmdār! Saña sözüm budur ki bunuñla cenk eyleme! Saña evvel didüm. Şimdi dahı [33b] dirüm. Bu Rüstem çok derd çekmişdür ve rüzkāruñ niçe furtınalarını savmışdur. Yārın sabāh tenhā bunuñ hānesine var sipāh bile götürme, varalum hatırını hoş eyleyelüm. Bolay kim fermānuñdan yüz döndürmeye tatlu dil ile saña itāat yüzün göstere. Hışm u kīni bertarāf eyle.” İsfendiyār cevāb virdi: “Kim bir gülistān köşesinde bir çalı peydā oldı anı gidermek gerek yohsa bağçeyi vīrān idersin. Her böyle söyleyen ādemi kavlinde sādık sanursın. Sen hod bir merd-i ākıl u dānāsın. Bu işden şāhuñ āzurde olduğunu bilmez misin? Ben şāhuñ fermānından yüz [34a] döndürmezem. Bir kimse zemāneden ecelsiz olmaz. Yārın görürsin benüm cengümi. Anuñ yaşına ne getirsem gerek.” Peşūten eyitdi: “Ey nāmdār! Nice bir kār-zārdan söylersin egerçi kim sen peydā olalı bir kimse senüñ cengüñe tākat getirmedi. Hālā senüñ gönölüñe şeytān yol bulmuşdur. Benüm gönölüm korkudan nice emīn olur ki iki merd-i güzīn ki cenk meydānına girer. Ben ne bilürüm kankısinuñ arkası yere gelür. İsfendiyār artuk cevāb virmedi. Gönli pür-derd oldı ammā Rüstem kendü eyvānına geldi. Nāmdārlar etrāfına cem‘ oldılar. Zevāreye eyitdi: “Var benüm cübbe-i cevşen getür ve kılıcum [34b] ve tīr ü kemānum getür, rahşın bergüstvānın getür” didi. Zevāre vardı getürdi. Rüstem yüreginden sovak āh çeküb cübbe-i cevşene hitāb idüb eyitdi: “Bir zamān āsūde olmuşdum kār-zārdan şimdi bir düşvār maslahat düşdi. Yezdān-ı pāk saña kuvvet vire!” Zāl-i Pīr-i Rüstem’den bu sözleri işitdi, köhne derdi yeginlendi, eyitdi: “Ey ciger-guşem ne söylüyorsun ki bu karañülük sözden zülumata düşdüm? Sen eger ortasında oturalı dā’im şāhlaruñ sözinde olurduñ. Korkarum ki günüñ siyāh ola, yılduzuñ düşkün ola. Korkarum Sām tohmını dibinden çıkaralar, [35a] oğlanuñ, uşağūñ hāke düşüreler. Eger sen İsfendiyār elinde küşte olursañ Zabulistān’da taşı tās üstünde komazlar. Eger ol şehzāde helāk olursa nāmumuz alçak olur. Herkes bir dāstān okur. Gel oğlum, lutf eyle, buña kanā‘at eyle! Şāha varduñda ne mümkün ki senüñ günāhuñ bağışlamaya.” Rüstem eyitdi: “Ey ata! Bu cevābları āsān görme! Bunca yıldır ki nāmum merdlikle söylenür. Ne mümkün eli bağlu aña teslīm olam. Benüm merdligüm cihānda meşhūr olmuşdur. Ne deñlü ki bu şehzādeye dünyā ahvālinden söyledüm. Benüm sözümi hor gördi, pendümi tutmadı ammā rahşuma süvār [35b] olub yārın aña mukābil olursam anı kemerinden kapub kucağuma alub götürüyüm. Taht üzre karar itdürüb başına tāt-ı şāhī koyam. Andan Güştāsb katına iletem şāhlığı kendüye şāhdan ricā eyleyüp alayum. Tahtı önünde ben oturayum. Dosta dost düşmenine düşmen olayum.” Zāl, hande idüb

tahsîn ü âferîñ itdi. Sabâh oldukda Rüstem yüzün hâke sürüb Hüdâ-yı bî-niyâza niyâz idüb eyitdi: “Ey İzet-i müte’âl sen benüm üzerümden yaramaz günü gider, baña fırsat ve nusret vir” diyüb cübbe-i cevşen giyindi. Mağfîret başına kodu küh-ı yekpâre gibi atına süvâr oldı. Kemendi fitrâkine asdı. [36a] Zevâreye eyitdi: “Sen leşkeri çek. Bir hoşça hazer eyle ve filân yerde tur!” didi. Zevâre dahı Rüstem didüğü yere geldi leşkeri dizdi ve turdı.

Cenk-i İsfendiyâr bâ Rüstem-i Dâstân

Rüstem ilerüde Zevâre girüde geldiler suyn kenârına. Rüstem Zevâreye eyitdi: “Siz bu arada turuñ! Eger ben fırsat bulursam yalnız kendüm cenk iderüm hiç saña sipâh lâzım degildir.” Hemân atını sürdi, suyuñ kenârına geldi. Bir kere haykırub eyitdi: “Kanı İsfendiyâr-ı Rûyen ten dirler ki İsfendiyâr’a asla yarâk kâr itmez. Zîrâ anasından toğduğı vakt hükâ[m] ba’zı edviyeler idüb İsfendiyâr’uñ[36b] vücûdına sürdiler” didi. İsfendiyâr Rüstem’uñ na’rasın işidüb hemân yerinden kalkdı. Cübbe-i cevşen getürdiler, giyindi, keyâni külâhını başuna kodı. Siyâh atı egerlediler, nîzeyi eline aldı. Hemân yerden sıçrayub eğer ortasında oturdı. Sipâh cümle şehzâdeye âferîñ okudılar. Şehzâde bakdı, gördi. Rüstem tenhâ turur. Peşüten’e didi kim: “Sen dahı leşkeri diz soñra gelesin. Zîrâ Rüstem yalnızdur. Ben dahı yalnız giderüm” diyüb atını Rüstem cânibine sürdi. Rüstem’uñ yanına geldi. O pîr ü civân bir yere geldikde ol iki merd cüş u hurüş idüb atlarını [37a] böyle cüş u hurüş itdirdiler ki yeryüzi ayakları altında pârelendi. Rüstem eyitdi: “Ey server! Eger murâduñ¹² kan dökmek ise Zâbil ve Kâbil askerini getüreyüm ki dahı İran leşkerini getir. Biri birine uralum, cenk eylesünler, kan dökülsin, sen hoşnud ol.” İsfendiyâr cevâb virdi kim: “Bunca sözleruñ ne vechi vardur? Niçün iki leşkeri biri birine uralum. Bize ne fâide sen cenk isteyügeldüñ. Ben senüñ cenk idici ya senüñ atañ sâhibsüz kalur bu meydanda. Zabulistân’a mâtem haberi gider ya benüm atam kalur. İran’a mâtem haberi gider. Ben sipâhsız anuñçün geldüm ki mu’îñ Yezdân-ı [37b] pāk ola” diyüb ol iki merd-i güzîñ ahd eylediler kim kendülere mu’îñ gelmeye ibtidâ nîze cengine başlayub birbirine şol kadar nîze urdılar ki nîzelerinüñ yalmanları kırıldı, el kılıca urdılar. Sağdan ve soldan birbirinüñ başuna omuzına ol kadar urdılar ki kılıclaruñ ağzı döndi. Kılıcı gılâfına koyub eger halkasından gürzi ele aldılar. Birbirine ol kadar urdılar kim güyâ başlarına taş yağdı. Gürzleruñ destesi kırıldı. Birbirinüñ kemerine el sundılar. İki at bunlaruñ altında sarsıldı. Şîr-i jiyân gibi birbirine zor gösterdiler. Birisi egerinden

¹² Yazılıştta “eger murâduñ” iki kez kullanılmıştır.

oynamadı. Kendüler gam dīde ve atları tebāh oldu. Birbirini alamadılar arkalarında [38a] atlarında [ber]güstvān çāk çāk oldu. Ol iki merdūn cenki dırāz oldu. Zevāre ol yüzden sipāh ile geldi. İrānīlere çağırıldı ki siz gelmişsiz ki Rüstem'i bağlayub alub gidesiz, ma'lūmuñuz olsun ki sizden bir cān kurtulmazsa gerek diyü bir iki düşnām eyledi. İsfendiyār'ın bir oğlu dahı var idi ki adına Nuşādur dirler idi. Nāmdār merd ādemūñ serverleri ilerü geldi, eyitdi: "Ey Zābil köpeği ne çağırırsın İsfendiyār bu cānibe şāh fermānıyla gelmişdür, cenk iderse revādur. İsfendiyār, bize ısmarları sakınuñ. Köpek ile cenk itmeñ eger bizüm civān şehzādemüz fırsat [38b] bulursa görürsüz. Gürz ve nīze ve kılıç urmak nice olur." Zevāre eyitdi: "Şāhlarına bak! Sipāhına bak! Nice sizūñ gibi şāhların başı atımızıñ ayağı altında pāymāl olmuşdur" didi ve yürüdü. İrānīlerden bir niçe kimse'i öldürdü. Nuşāzer hemān tīg-i hindiyi eline aldı, yürüdü. Zābilīlerden Elvāt dirler, dā'imā Rüstem nīzesin götürürdü. İrişub anuñ depesine bir tīg-i hindi nice alurdu, kemerine varınca iki şak eyledi. Zevvāre anı böyle gördükde haykırdı, üzerine yürüdü. Hay nā-bekār İrānī [Rü]stem misin? Böyle bir merdi hāke pest iden diyüb irişub Nuşāzere bir kılıc nice ki ursa [39a] hemān atından sernigūn olub cān teslīm eyledi. Bu ahvālden askerūn gönli şikest oldu. Karındaşı Mihrnūş dirler gözleri giryān ve gönlü biryān oldu ve kılıç çeküb bir na'ra Cānsitān şöyle haykırdı ki cihān lerzeye vardı ve meydāna girüb cevelān eyledi. Öte taraftan Ferāmerz pīl-ten gibi meydāna at salub elinde tīg-i hindi, Mihrnūş'a mukābil oldu. İki leşkerden cūş u hurūş sadāsı āsmāna peyveste oldu. İki serefrāz biri şehzāde ve biri pehlüvānzāde arslanlar gibi cenk eylediler. Mihrnūş'ın Ferāmerze mukābil olmağa iktidārı yoğ idi. Ferāmerz'i [39b] katl itmek kasdına kılıc havāle itdi. Lākin atını urdı, bakdı. Ferāmerz piyāde oldukda hışma gelüb sıçradı. Mihrnūş'ın atınıñ kuyruğundan yapışub alıkodı. Bir eliyle bir tīg nice ki ursa atından yere düşüb kanı yere akdı. Behmen karındaşlarını bu halde gördükde hemān İsfendiyār katına gelüb eyitdi: "Ey şīr-i ner! Senūñ haberūñ yok. İrānīler sipāh ile cenk eylediler. İki dāne gözūñ nūrı oğullarūñı öldürdiler. Sen bu cānibde cenkde ve ne derd ü gamda Keyān şāhlarınuñ yādigārları hāk ü hūn içinde müstağrak hemān şehzāde İsfendiyār'ın [40a] gözleri akub hışma gelüb Rüstem'e eyitdi: "Ey divzāde! Niçün hīle yoluna sülük itdūñ? Sen dimedūñ mi ki leşkerūñ getürmedüm? Benden utanub Hüdādan korkmaduñ. Dimedūñ ki senūñ başuñda dahı kara gün gelüb bilmez misün ki peymān şikest olan merdler berhüddār olmazlar. İki nöker-i nā-bekārlar, benüm iki oğlum öldürdiler dahı beter günahkār oldılar." Rüstem bu cevābı işitdi, gam dīde oldu. Berg-i dīraht gibi ditredi,

eyitdi: “Sen şāhuñ başıçün ve Luhrāsb Şāhuñ cāniçün hergiz ben anlara cenk buyurmadum amma senüñ hatırñ içün karındaşım Zevāre ve oğlum Ferāmerz’üñ ellerini bende çeküb senüñ [40b] katuña getüreyüm. İkisini dahı helā eyle. Evladıñ birine kanıñu al” didi. İsfendiyār eyitdi: “Tāvūs kanı içün yılan kanını dökmem. Şimdi göresin ki kimüñ kanı dökilür ve sen saña çāre eyle yoksa senüñ zamānuñ tenk oldı. Senüñ iki uyluğñı rahşa şöyle dikelim ki bir dahı bendeler şāhlarına serkeşlik itmeyeler. Sağ kalursañ seni şāhuñ huzūrına iletayım. Eger tīrimüñ peykānundan ölürseñ iki oğlumuñ kanını almış olurum.” Rüstem eyitdi: “Böyle güft ü güdan ne biter. İyüyi ve kötüyi bilici Hüdādur. El tīr ü kemāna urub birbirlerine [41a] ok sepdiler. Ok peykānından āteş yakdılar. Zerre gözini ok ile dikdiler. İsfendiyār’uñ gönli tenk oldı, yüzi kızardı. Hemān terkeşinden bir ok çıkardı güyā hurşīd parlar. Ol kemānından bir ok süstini bulub Rüstem’üñ tenini rahşuñ arkasına degdi. Rüstem dahı bir ok urdı ammā İsfendiyār’a kār itmedi. Rahşuñ teni ol oklardan süst oldı. Ne atda ne ādemde kuvvet kalmadı. Hemān Rüstem atından inüb bir tağ var idi. Aña toğrı yuriyüb bağlāsına çıkdı. Rahş ise hānesine kaçdı. Sahibden bīgāne oldı. Rüstem tağa çıkınca kan [41b] seyl gibi akdı. Süst-endām oldı.” İsfendiyār böyle gördükde güldi, eyitdi: “Ey nāmdār-ı mihter! Gördüñ mi benüm okum tenüñde nice gümledi ve sen saña bir kūh-ı pinhān idindüñ. Cenkten neye el çekdüñ ve böyle yukaru kaçmağla elimden kurtulmak dilersin. Elüñden kemānı bırak. Arslan postını arkañdan çıkar. El el üzre koy benden saña zarar olmaz. Seni böyle hasta şāh katına iletayım, günāhuñdan özür dileyüm. Zīrā şimden girü saña emān zamān kalmadı. Bu beş günlük dünyādan elüñ yıka.” Rüstem eyitdi: “Şimden girü cenkten el çekdüm. Sen şimdi var çadıruña sohbetüñde karār eyle. Zīrā gice [42a] oldı. Gice cenk olmaz. Ben dahı eyvānuma varayum, bir zamān āsüde olayum, yārelerümi bağlayayum. Zevāre ve Ferāmerz ve Zāl’ı getüreyüm, didüğüñ gibi ideyüm.” İsfendiyār eyitdi: “Ey nā-sāz sen bir merd-i azmā-yı hīlekārsın ben senüñ mekrüñe nice inanayum? Hoş bu gice cānuña emān virürüm ammā eyvānuña varub soñra egrilük eyleme! Benden ne gördüñse var Zāla söyle!” İsfendiyār, nazīr idüb gördi ki Rüstem bir mertebe süst olmuş ki yürimege mecāl yok. Rüstem’üñ atı kaçub hānesüne toğrı gıtdi. Zevāre görüb hemān cān atub Rüstem cānibine segirtti, gördi ki birāderi zahmdan hasta olmuş, eyitdi: [42b] “Ey birāder senüñ kīñüñi İrānilerden kim alır?” Rüstem eyitdi: “Var Zāl katına haber eyle, Sām nesli cihāndan eksilür görsün. Buña bir çāre var mıdır? Eger İsfendiyār’uñ peykānından ölürsem benüm kīñüm kim almağa kādır olur? Var rahşa bir çāre eyle! Eger dünyāda sağ

kalursam ben yine gelürüm.” Zevâre, tağdan inüb rahşı yanına segirtti. Rüstem, tağdan inüb su kenârına geldi. Kanını yudı hânesine gitdi. İsfendiyâr dahı ordusına geldi, gördi kim feryâd ve figân vardır. Şehzâdeler içün buyurdi tâbûta koyub misk-i anber ile perverde idüb atası [43a] katına gönderdi. Altun tabut, gümüş arabalara yükledüb gönderdi ve anasına mektub yazdı ki Nuşâzer ve Mihrnûş ol nâ-sâzlar elinde helâk oldılar. Sen ise rāhatuñda oturub Rüstemden kulluk taleb eyle. Peşüten’e eyitdi: “Bu küştelere ağlamakdan fāyide yokdur. Eger genc ü pîr cümle dünyāya ölmek içün gelmişiz. Taht üzerinde yas ve mātem idüb oturdu. Rüstem’den niçe sözleri yād eyledi. Peşüten’e eyitdi: “Bugün Rüstem’e nazîr eyledüm. Ol kadd ü kāmeti seyr eyledüm ve ol kadar ok atdum ki kanı yeryüzine seyl oldı, âkıbet benümle ahd u peymān eyledi. Gitdi şimdi eyvânına Zevâre ve Ferāmerz¹³ [43b] giryân olmuşlardur. Rūdābe saçını yolsa gerek ez-în cānib Rüstem eyvāna geldükde uluları cem‘ idüb mātem kıldılar. Okları teninden çekdiler, kanını yudılar” buyurdi. Rahşını gözi önüne getürdiler, okları çekdiler. Zāl sakalını yoldı, feryâd ve figân itdü. Rüstem eyitdi: “Bu feryâd u figānuñ fāyidesi nedür? Öñümüzde dahı düşvār maslahat vardır. Şükürüm budur ki ahşam oldı. Karañülukda ol ejderhānuñ elünden halās oldum. Fikrüm budur ki yārın rahşuñ arkasına süvār olam bir yere varam.” Pinhān olan Zāl eyitdi: “Oğlum sana ayb getürürsin. Akluñ başuña koy ve bu [44b] ayb işi işleme! Ben bir çāre bilürim ki sîmurg benüm dostumdur anı da ‘vet ideyüm ve saña bir çāre andan isteyeyüm” didi. Andan kalkub Zāl, bir yüksek tāğ üstüne çıkdı, sîmurg geldi. Zāl’ı gördi ki derd dāğıyla oturur selām virdi. Zāl, selām alub ayāğ üzre tapu kıldı. Ud u anber yakdı. Sîmurg eyitdi: “Ey şāh-ı cihān saña ne oldı?” Zāl eyitdi: “Düşmen peydā oldı, oğlum Rüstem’uñ teni hasta oldı. Anuñ timarına bir çāre itmek gerek. Böyle zahmları kimse görmemiş rahşı dahı böyledir ki cānı çıkmak üzredür. İsfendiyâr-ı rüyîn-ten [44b] bu kişvere geldi. Bizüm evimüzi ve vilāyetimüzi vîrān itmek ister. Diler ki Rüstem bağılu şāh katına ilete.” Sîmurg eyitdi: “Ey pehlüvān! Bu işden gam yeme! Baña bir kire rahşı göster ve Rüstem’i göreyüm.” Zāl, bir ādem gönderüb Rüstemi da‘vet eyledi ve rahşı getürdiler. [Si]murg, Rüstem’i gördükde eyitdi: “Ey nāmdār! Kimuñ elinde böyle solduñ? İsfendiyâr’dan cenk diledüñ güyā ki kazādan āteş istedüñ, andan kanadından dört dāne kıl çıkardı. Fikār ile Rüstem’uñ yārelerine sürdi hemān, ol sâ‘at sağaldı. Bir yerinde hatāsı kalmadı. Andan rahşa dahı tüyinden sürdi, rahş bir kerre kişnedi. Rüstem hande [45a] eyledi, safālandı.” Andan Sîmurg eyitdi: “Niçün cenk eyledüñ?” İsfendiyâr gibi Ruyîn-

¹³ Yazılıştā “Ferāmerz” iki kez kullanılmıştır.

ten ile Rüstem eyitdi: “Baña ölmek yegdür, İrāna eli bağılu gitmeden.” Sīmurg eyitdi: “Benümle ahd ü peymān eyler misin ki İsfendiyār’a fırsat bulursañ öldüresin? Ben saña bir çäre göstereyüm İsfendiyār’ı öldürmege. İsfendiyār’ı öldür ki İran diyārınınuñ yolını diñesin. Öldürme [i]şinde te’hīr iderseñ size eyü degüldür, sizi rāhat komaz. Zīrā Heft hān yolında benüm çiftümi öldürmüştür. Sen anı öldürmeden ār itme. Merhamet idicek ādem degildür. Eger ol bir zamān kalursa hīç senüñ yalvarmağa yetmezsün. [45b] İmdi saña bir dermān ideyüm, başını Hūrşīd’e berāber ideyüm. Rüstem cünki ol cevābları işitdi, şād oldı. Yavuz endişelerden āzād oldı. Rüstem eyitdi: “Senüñ sözüñden çıkmam, eger hevādan başuma dahı tığ yağırsa.” Sīmurg eyitdi: “Bir dahı vardır, saña anı dahı dirüm ki her kim İsfendiyār’uñ kanını dökerse çok yaşamaz. Rüstem anı dahı kabül eyledi. Zīrā düşmen elünde hor u zār olmakdan düşmenden soñra ölmek yekdir.” Sīmurg eyitdi: “Var atüñi egerle, gel benümle.” Rüstem dahı atüñi egerleyüb binüb sahrāya çıkdı. Sīmurg havādan, Rüstem yerden deryā kenārına geldiler. [46a] Sīmurg bir dıraht gösterdi eyitdi: “Bu dırahtuñ bir şāhını kes. Bir ucını iki çatal idüb her çatala bir temren geçür, ok birine kemāne bend eyle. İsfendiyār’a mukābil oldukda evvel yalvar, ricā ve niyāz eyle. Ol muhālefet ider, hemān bu tīr [ü] kemāna kavī destüñi İsfendiyār’uñ iki gözine toğrı tut ve küşād vir. Ol ok anuñ gözlerine varur. Zīrā eceli bunuñ üzerinedür hīç buna şübhe eyleme” diyüb Sīmurg gitdi. Rüstem dahı gelüb ol tīre iki elmas temren geçürüb ihzār eyledi.

Helāk şoden-i İsfendiyār bā dest-i Rüstem-i destān

Ol gice geçüb sabāh oldukda [46b] Rüstem, silāhını giyindi. Cihān yaradıcıdan istimdād idüb atına bindi. Cenk meydānına¹⁴ geldi ve İsfendiyār’a haykırdı, eyitdi: “Kalk rāhat uyhusından ki kīne-hāh Rüstem geldi.” İsfendiyār cünki bu cevābı işitdi, Peşūten’e eyitdi: “Ey merd-i arslan! Cāzū ile cenk itmek revā degildür. Ben kıyās iderdüm ki bu gice Rüstem ve rahşī sabāha çıkma[y]a. Zīrā teni peykāndan görünmezdi. Ben işitmişim ki [Rüstem-i] destān cāzūdur, hurşīde sihri geçer. Peşūten eyitdi: “Düşmenüñ hastadur. Sana ne oldı ki bugün yeründen pejmürde kalkduñ? Bilmem ki bu iki serverüñ [47a] kankısı bahtiyār olur ve kangısınıñ bahtı uyusa gerekdür. Cihān yaradıcı niçün bu iki merdi birbirine kīne hāh itmiş? İsfendiyār cebe [vü] cevşenin giydi. Kār-zār birine geldi. Rüstem’i gördi, eyitdi: “Ey nökeri bolay kim nāmuñ cihānda nā-bedīd ola. Dünki gün

¹⁴ Yazılıştā “meydanında” şeklindedir.

benüm kemānumdan gördüğün ok darbını bugün unutduñ, varduñ Zāl'ün cāzulūğıyla ten-
dürüst olduñ. Sen fil cinsisin ki yıldızı görünce sagalursun. Bugün saña bir iş ideyim ki
bir dahı Zāl seni zinde görmeye.” Şimdi görürsin merdlerün cengini. Bu def’a göreyüm
Zāl saña nice timār [47b] ider. Rüstem bir sovk āh çekdi, eyitdi: “Ey cenke toymaz,
Allahdan hezk, aklıñu ve serüñü hevāya virme. Sen benümle yok yere adāvet idiyorsun.
Zerdhüşť dīni çün, Āzer hakkiçün, ay ve günü ve yıldızı bir an içün olsun benden el çek
ve bu olmaz sevdādan vazgel. Bir kere benüm hāneme gel, benüm mihmān[um] ol.
Hazīne kapularını açub ve cebe cevşen defīnelerini küşāde kılayım ve bākī ömrümi
uğuruñda sarf ideyüm. Senünle beraberce yola düşüb şāh katına varayum, şāhuñ fermānı
her nice olursa kabūl ideyüm. Eger beni bende çekerse yāhud cellāda [48a] virüb
öldürürse hergiz muhālefet itmem. Ümidüm Hudādan budur ki bu rüzgāruñ kār zārından
vazgelesin.” İsfendiyār eyitdi: “Bir dahı senün hīleñe aldanur degülüm. Nice bir baña
hāne ve hazīne teklif idersin, utanmaz mısın? İstersün ki bir dahı zinde kalasın. Benüm
bendüme girersin. İstedüğüm kimseleri baña teslīm idersin ve sen dahı baña teslīm
olursın. Rüstem bildi ki İsfendiyār’a söz kār itmez.” Kemānını eline aldı ve ma’hūd tīri
kemāna geçürdi ve yüzini āsmāna tutub eyitdi: “Ey güneşe rüşenlik viren rabbü’l-ālemīn
ne deñlü İsfendiyār’a söyledüm. Pend ü nasīhatüm tutmadı ve kār-zār [48b] işinden
geçmedi. Saña ma’lūmdur ki baña zulm itmektir. Baña bu işi günāh yazma, aydıñluğı ve
karañuluğı yaradan sensin.” Hemān İsfendiyār cenke āhenk eyledi ve eyitdi: “Ey sigzli
yaramaz gümān idici şimdi cānuñ benüm okumdan toysa gerekdür. Rüstem dahı sīmurg
ta’līmi üzre oka küşād virüb İsfendiyār’uñ iki gözine rast geldi. Akl ve hūşını zāyi‘ eyledi.
Cenk meydānının hāki kandan la’l-gün oldu. Ol çīni kemān altdan düşdi. At yelesine
muhkem yapışdı.” Rüstem [49a] eyitdi: “Ey İsfendiyār! Bir tohm ekdüñ, imdi meyvesini
ekl eyle. Sen ol kimse kim ben Rüyentenüm didüñ. Bülend olan āsmānı yere ururum.
Kıyās itdüñ bu kār-zār meydānında bir ok ile at arkasında uyuduñ. Şimdi başuñ dahı hāke
berāber olur. Mihribān olan anañ cigerine dāğ urılır. Ol sāl at ol nāmdār siyah at üzerinden
yere düşdi, bir zamān yatub aklı başına geldi. Okı tutub gözlerinden çekdi ve çıkardı.”
Oğlı Behmen bu işden haberdār oldu. Peşüten’e geldi eyitdi: “Büyük derde şimdi düşdüñ
ki ol [49b] zinde fīl teni hāke düşdi ve cihān yüzi bize tenk oldu. Ol iki mātemzede¹⁵ ikisi
bir yerden segirdüb piyāde geldiler. Gördiler ki ol civān kana gark olmuş. Elinde bir ok
ol dahı hūn-ālūde Peşüten cāmesini çāk idüb başına topraklar saçdı. Behmen yüzini

¹⁵ Yazmada: *matemzide*.

gözine hāk-i siyāh ile mālīde kıldı. Peşūten eyitdi: “Bu cihān gizlū rāzını kim bilürdi? Sen ki dīn ü āyīn için cihānı putperestlerden pāk eyledüñ. Nice zamān geçe senüñ gibi bir merd dünyāya gelmeye diyüb İsfendiyār’ı kenāra tutub kanı üzerinden sildi. Peşūten nevha ve zārī iderdi ki ey [50a] cihān pehlüvānı İsfendiyār’ı, şehriyārlar yādigārı şehsüvār kim dirdi ki böyle şīr-i jiyān hāke yata. Yaramaz nazīr idenler böyle keyān tohmına nice göz degdi. Dāyimā yaramazlıkda olalar. Ey şehzāde-i civān bahtum, nāz u ni‘metüm içinde iken şimdi hāk-i siyāh perverdesi olduñ.” İsfendiyār eyitdi: “Benüm yanumda böyle zārīluk, bu belāya sebep babamdur şimden soñra tahtında rāhat otursun. Bu cihānda diri kimse kalmaz. Kanı Ferīdūn ve Cemşīd kanı benüm dedelerüm bu beş günlük sarayda kimse kalmaz. Çok çalışdum ki Yezdān-ı pāk dīnini yerine getüreyüm. Bak gör destān oğlı beni bir çubuk [50b] ile öldürdi. Ol cāzū Zāl’dan ve sihrinden baña böyle iş vākī’ oldu, İsfendiyār böyle diyicek.” Rüstem dahı ağladı, eyitdi: “Ey nā-sāz div-i racīm sözine uyduñ bu renci kazandıñ. Merdlik kemerini miyānuma bend¹⁶ ideli İsfendiyār gibi merd görmedüm. Baña çok elem virdi, sözüm işlemedi, āciz u fūru-mānde kaldım, ākıbet ben dahı çāre istemek ardınca oldum. Bir uğurdan kendüye baş egmedüm. Bir ecel okını kemāna kodum. Vakt-i sā’ati geldi yere yığıldı. Yaramazluk gürziden oldu velikin bahāne bilemedüm.” İsfendiyār, Rüstem’e eyitdi: “Hālā benüm ömrüm āhir oldu. [51a] Saña vācibdür ki baña bi tedbīr dahı eylesesin. Benüm sözümü işidürseñ, pend ü nasihatümi diñlerseñ, ululuğı yerine getir. Ey dilāver bu iş baña vākī’ oldu. Ne sendendür ne bendendür ne Zāl u Sīmurgdandur. Atam şāh baña didi ki: Var Zabulistān’ı āteşe yak. Çok çalışdı ki ben kim olam, şimdi murāda irdi. Şāhluk kendüye kaldı ve ben derd ü renc kazandım. Benüm oğlum Behmen akl issidür ve benden yādigār kalmadı. Benden saña emānet atası sen ol Zabulistān’da anı şād tut, yaramaz sözleri hāturuñdan gider. Kār-zār ahvālını aña öğret, bezm ve rezm ve şikār yolını göster, [51b] ululuk yolını ta’līm eyle.” Rüstem yerinden kalkdı, sağ elini tutdı, eyitdi: “Ahdüm olsun ki her ne didüñse fermān-ber olam, taht-ı āc üzre oturdayum, başına tāk-ı şāhı koyam, bu işde Yezdān-ı pāk tanığım ola.” İsfendiyār, Peşūten’e eyitdi: “Ben şimden girü kefene muhtāc oldum, benü leşkerüm getir! Şāh katına vardı kim murāduñ hāsıl oldu, didüğüñ yerin buldı. Beni Zabulistān’a ölmek için gönderdi. Anuñ tāk u tahtı kendüye bākī kala. Cihānı yaramazlardan pāk eyledüm ve dīn ve āyini āşikāre eyledüm. Benüm kendinden ümīdüm bu degildi. Nihāyet beni ölmek için göndermişdür. [52a] Tāk u taht kendünüñ, tībūt ve kefen bizüm olsun.

¹⁶ “bend” iki kere yazılmıştır.

Andan benüm anama vardı kim oğluñ bir ok ile dünyādan güzer eyledi. Benden tolayı rencide olmaya ve zārīluk ile kendüyi incitmeye. Kız karındaşlarıma ve çiftüme di kim anlar bākī olamaz ki atamuñ tāt u tahtı için baña yaramazluk irişdi. Cānum gencine kilid uruldu bunu didi ve bir kes hasretle bir āh idüb Güřtāsb’dan yaramazluk gördüm diyüb cān teslīm eyledi. Rüstem ve Zevāre ve Ferāmerz ve Zāl’ı nāle vü zārī kaldılar ki ey řāhlar yādigārı ay ve güneş cebe-i cevşen senüñ gibi pehlüvān görmeyecekdür. Rüstem nevha kılub “ey řehzāde bu āna dek benüm nāmum [52b] eyü añla. Söylenürken Güřtāsb’dan baña bu deñlü sitem irişdi” didi. Zevāre, Rüstem’e eyitdi: “Ey birāder! Bize iki yaramazluk yerden vākī’ oldı. Biri budur kim İsfendiyār oldı. Rūzgār elbetde yaramaz yüzün gösterse gerek ve bir dahı Behmen bu kīni Zabulistān’a komaz ve Kābilden vaz gelmez. Görürsin ki Behmen řāh-ı tādār oldukda evvelā İsfendiyār kīnini alsa gerek. Ol kīn ucundan cümle şehrimüz vīrān olsa gerek. Rüstem eyitdi: “Ey birāder! Bu cihān eyüligi ve kötülügi kime olduğımı kimse bilmez ve baş çeküb yüz döndürmekle kazādan kurtulmak olmaz andan.” Anda Rüstem bir tābut [53a] yapdurub çīni dībālara sardı, müşk ve anber ile ālūde eyledi. Tābutı dört katır üzerine bend idüb Peřūten ile řāha gönderdi. Peřūten dahı askeri İran ile yola revān olub gitdiler ama Behmen pederi İsfendiyār’uñ vasiyeti üzre Rüstem yanında kalmış. Peřūten İran’a yakın geldikde Güřtāsb’a haber gönderdi kim oğluñ āhirete sefer¹⁷ itdi. Haber vardıkda řāh kendüyi tahtından ařağā atub çāk-ı girībān¹⁸ idüb baş açub hāke bilendi. Her yerde yas ve mātem kıldılar. řāh feryād idüb dir idi ki Menūçehr zamānından bu āna dek İsfendiyār gibi bir tīg-zen-i pāk dinlü gelmemişdür. İyvāh server-i ser-efrāz [53b] İsfendiyārım her yerde baña mu’īn ve ben senüñle zinde idüm dir idi. İran serverleri cem’ idüb řāha serzeniş itdiler. Ey řūr-baht için tāt u taht ucundan İsfendiyār’ı Zābulistān’a gönderdüñ, ölmege ısmarladuñ. Cümle serverler Peřūten’e istikbāle gitdiler. Andan kız karındaşlarına ve anasına ve hātunına haber oldı. Baş açub toprak saçub feryād u figānla arsa-ı zemīni gümletdiler. Yerde insan ve gökde melek ağladı. Tağlarda vuhūř u tuyūr, gam u yās ve mātem tutdılar. Siyāh atuñ yelesin ve kuyruğın kesdiler ve añar[u] beni ters çevirdiler. [54a] Gözleründen yař yerine kan akıtdılar ve tābut etrāfını avratlar ihāta idüb yüzlerini irtub saçlarını yoldılar. Peřūten, řāh katuna geldi selām virmedi, eyitdi: “Göreyim şimdengirü kimden erlik görürsin ve tāt u tahtı kime ısmarlarsın? Bu sitemi ki sen eyledüñ. řehr-i İran’ı yas ve

¹⁷ “Sefer” iki kez kullanılmıştır.

¹⁸ Yazmada: *giryān*.

mātem haberiyle toldurduñ. Senüñ fark u şevketüñ gitdi. Şimdengirü belüñ iki kat oldı. Düşmen senüñ üzerüñe gālib oldı” didi. Andan şehzādeyi defn eylediler, ahşam oldı. Şāhuñ dīvānı merdlerden hālī oldı. Avratlar geldiler feryād u feza’ eyledüler. Eyitdüler: “Ey şāh! Bu işde insāf itmedüñ, oğluñ İsfendiyār ol [54b] merd idi ki Ercāsib’ı varub helāk itdi ve hemşirelerini kurtarub saña yetürdi. Ruyīn, Rūyinder kal’asını aldı. Tūran iklimini sana musahhar itdi. Ol ilīñ mukābelesinde sen anı ne ile gönderdüñ ki cān vire, tāt u taht saña kala. Dünyāda ne Zāl kala ne Rüstem, āğ sakaluñdan şermende olmadüñ. Oğluñı yok yere düşmen okına ısmarladuñ. Şāh eyitdi: “Ey Peşūten! Kalk bu gavgayı benüm başumdan gider ve bu āteşi su ile söyündür.” Peşūten, kalkub İsfendiyār vālidesi Ketayūn’a eyitdi: “Ey Bānū! Niçe feryād u figān ile cigerümüzü tağlarsın, şimden girü oğluñ cennete gitmişdür sen bundan feryād idersün. [55a] Allah cennetinde görüşdür” didi. Bir yıl İrān şehrinde yas ve mātem kıldılar ammā Rüstem Zābil’de Behmen ile işret ve şikārda oldılar. Rüstemden her merdliği öğrendi, oğlundan yeg besledi, gice gündüz işret kaldılar. Andan Rüstem Güştāsb’a bir nāme yazdı ve oğlunuñ ahvālını yazdı.

Nāme-i Rüstem bā Güştāsb Şāh

Nāme içinde evvel Hüdā-yı Te’ālāyı yād eyledi. Andan soñra yazdı kim Hüdā-yı Te’ālā bu hususda benüm tanığımdur ve Peşūten bilür ve gördi ki ben ne deñlü söz söyledüm İsfendiyār’a ki bu kīne ve cenkden el çeke. Mümkün olmadı ākıbet zamāne bu suretle göründi ve hālā Nebireñ benüm yanumdudur. Azīz ve muhteremdür ve cümle [55b] hūnerlerümü öğretedüm. “Eger sen şāh benümle ahd ü peymān iderseñ ve kīneyi bertarāf iderseñ benüm cānum ve başum senüñ uğruñda fedādur” didi ve mektūbı bir kasd ile Güştāsb cānibine gönderdi. Çünki nāme-i Rüstem Şāh, İrāna vusūl bulub mefhūmı ma’lūm oldı. Cümle İrān serverleri bildiler ve Peşūten dahı şehādet eyledi. Rüstem ile geçen mācerāyı bir bir beyān itdi. Şāh dahı buyurdi, cevāb nāme yazdılar.

Nāme-i Güştāsb Şāh Be-Rüstem-i Dāstān

Şāh nāmede yazdı: “Kim bu çarh-i bülend bir kimseye kim bir elem irişdürmek ister kendüyi perhīz tutmağla [56a] yāhud ihtirāz itmekle kurtulması mümkün degildir. Peşūten maña bu haberleri bildürdi. Benüm gönüm saña toğruldu. Kadīmī şāhlar katında nice iseñ benüm katumda dahı öylesin. Zāl benüm pederümdür, oğluñ Ferāmerz benüm oğlumdur. Benden ne isterseñ iste vireyüm.” Cāmasb hekīm bana bildürmüşdür ki: “Benüm saltanatum Behmen’e degse gerek, ırsī hūnerleri kendüsinden mevcūddur.

Cümle kişver bīgānelerden pākdür hāzır melikdür ve pādişāhluk kendüye kalmış. Ey cihān pehlīvānı ben senden hoşnudum, benüm nebīrem candan azīzdür. Akl u dānişde Cāmāsb’dan dahı ziyād-terdür. [56b] Lāzımdur ki bu tarafa gönderesün” diyü yazdı ve Behmene dahı bir nāme yazub derūnında öyle yazdı ki benüm nebīreme mektub vardıkda Rüstem-i Dāstān’dan izin alub anuñ rızasıyla bu cānibe gelesin. Zīrā senden dīdāruñ ârzūlarum. Hemān tedārikūñ görüb bu cānibe gelmekte te’hir itme. Çünkü nāmeleri Rüstem’e irişdi ve kātib okudı gönli hoş oldı. Hazīne kapularını açub murassa kaftan ve kemer ve hançer ve tīr ü kemān ve pehlīvānlara lāyık ne lāzım ise kāfūr u müşk ve ud u anber altun ve gümüş la’l ve cevāhir gül yañaklu gulām ve sūnbül saçlu cāriyelerden Behmen’e virdi ve iki menzil yol [57a] berāber gitdi. Şāh katına gönderdi ve Rüstem girü döndi. Behmen dahı tayy-ı merāhil ve kat’-ı menāzil iderek günlerde bir gün babası şehrine vusūl bulub şāh dahı vüzera ve ayānı istikbāle gönderüb iğrāz ve ikrām ile şehre dāhil olub şāh huzūrına vardıkda yer öpdı, şāh ağladı, eyitdi: “Ey İsfendiyār oğlı, ey baña yādigār olan şehzādem! Kanı babanuñ nice oldı, Allah āhiretde görüşdüre” diyüb ağlayub Behmen[i] bağına basdı. Andan mey sohbetin kıldılar. Şāh bir an Behmensiz olmazdı. Bunları bunda kāh şād kāh [57b] nā-şād biz Rüstem mācerāsına gelem. Kim akıbet ol dünyādan gitdi.

Ahvāl-i Rüstem ve Güştenes bā tedbīr-i birādereş Şagād

Rivāyet olunur ki: Zāl’uñ Dilārām nām bir cāriyesi var idi. Zāl’uñ aña meylı olmağla āhir ömründe ol cāriyeden bir oğlan vücūda geldi. Adını Şagād kodı, üç yaşına yetdükde Zāl anı anasıyla Kābil’e gönderdi. Kābil’de büyüdi. Gürz ve kemendutacak zamānı oldı. Kābil Şāh’ı aña bakdı, Keyān tēcını ve tahtını aña lāyık gördi. Dünyāda andan dīdār ile şād oldı. Kızını aña virdi. Hazīne kapularını açub [58a] mal hazīne virüb kızıyla gönderdi. Ammā İran ammā Hindistān ve İran cenklerini Rüstem’den gördügi ecilden her sene Rüstem’e on öğün günü harac virdi. Günün, içi tolu altun Kābil şāhınuñ murādı bu idi. Kim Rüstem kendülerden ol haracı almaya idi anuñ içün Şagād’ı güyegü idindi. Vaktā ki ol haracuñ zamānı geldi ki Rüstem’e irsāl ideler. Şagād bu işe elem çekdi ammā hīç söylemedi. Mahfī, Kābil şāhına didi kim “bu cihānuñ işine ta’accüb iderüm ki karındaşım benden hicāb itmeyüb Kābil’den harāc alub bu niçe karındaşlıkdur ve niçe mihr ü muhabbetdür bir hīle [58b] ile anı duzağa düşürüb cihānı Rüstemsiz komazsam nāmum ma’dūm birbiriyle müşāvere idüb Rüstem’uñ katline āhenk itdüler. Ākıllar dimüşlerdir ki yaramazlık iden yine mükāfātı bulur. Bir gice ikisi sabāha dek dolaşdılar,

uyumadılar.” Şagād eyitdi: “Tedbīr budur ki bir gün cümle uluları cem‘ eyle bir ziyāfet kıl. Şarāb sohbetin eyleyelüm. Baña bir kere kakı beni hor ve hakīr eyle! Ben dahı sana küsüb Zabulistān tarafına gideyüm. Atam ve birāderüm katunda senden şikāyet idem ve saña çok sögem. Ol zamān birāderüm benden ötüri rahşuna binüb bu tarafa gelür. Sen dahı şikārgāha çık! Bir niçe kuyular kazdur ki andan [59a] kimse āgāh olmaya. Ol kuyularda uzun şişler, harbeler, keskin yalmanlu hançerler kodur. Rüstem’üñ ve rahşuñ boyınca ola ve kuyularuñ ağzını hār u hāşāk ile örtüdür. Zinhār bu rāzı gizli eyle” didi. Kābil’in Şāhı Şagād’uñ didügi gibi eyledi. Bir azīm meclis eyledi. Oturdular içdüler şarāb bihārı başa çıkdı, Şagād eyitdi: “Benüm gibi asılda ve gevherde kim vardur, kim atam Zāl ve karındaşum Rüstemdür. Sen anlaruñ kapusunda bir kemter kulsın! Anuñ bu sözünden Kābil şāhı hıyrelenüb eyitdi: Evvelā sen Zāl tohmından degilsün ve Rüstem karındaşuñ degüldür. Destān seni hiç fikrüne getürmez. [59b] Biraderüñ seni birāder okumaz, kapularunda bir kul dahı degilsün. Anası saña “bu Rüstem karındaşı hiç degüldür” dir. Şagād, anuñ bu sözlerinden dilteng oldu. Kalkub Zābil tarafına yüz tutdı. Bir niçe süvār ile gönli pür-dert atası Zāl katına geldi. Zāl oğlını göricek hāl u hatrunı sordı, elini tutub karındaşı yanına götürdi. Rüstem dahı anı görüb şād oldu ve “Kābil-i şāh ile nicesin” diyü sordı. Şagād, Kābil şāhından şikāyet eyledi, eyitdi: “Bundan akdem baña iylik eyledi. Her zamān riāyet iderdi ammā bir gün şarāb içdi, nice türrehāt sözler söyledi. Beni cemā‘at içinde hor [60a] u zār eyledi. Baña dir kim niçe bir söylersin ne Rüstem kala bu cihānda ne Zāl evlādı. Şimdengirü ben aña Rüstem dimem” dir ve baña dir kim¹⁹ “sen Zāl oğlu degülsün. Benüm gönülüm ol mehterlerden şermende oldu. Beñzüm sarardı, kalkub bunda geldüm.” Rüstem bu cevābları işütdi, eyitdi: “Sen hiç endīşe çekme anuñ leşkerinden ve kişverinden. Anuñ ne leşkerin ve ne kişverin kosam gerekdür. Bu kīne ucından anı bīcān iderüm ve seni anuñ tahtına geçürüb serefrāz iderüm. Bir niçe gün anda hoş tutdı. Çadır ve at ve leşker yaklaştı ve bir mikdar cenkī dilāverler götürdi.” Zābil’dan [60b] kābile azm eyledi. Şagād Rüstem’e eyitdi: “Ey şīr-i merd ne hācet bunca asker götüresin? Eger senüñ nāmuñ suya yazarsam bir kimse Kābilde hāb ve rāhat idemez. Kim kādir olur, kim sizüñle cenk eyleye ben bilürüm ki şimdi pişmāñ olmuşdur. Saña çok ricācı gönderse gerekdür” didi. Hele bir mikdār dilāver ile karındaşı Zevāre’yi bile aldı. Kābil şehrine yakın geldüklerinde bu haber şāhına irüşdi. Nahcīrgāha çıkub kuyular kazdurdı ve harbeler yapdurub yire dikdi. Kuyularuñ ağızlarını hār u hāşāk ile örtüdürdi. Bir mertebede

¹⁹ “ve baña dir kim” ifadesi iki kere yazılmıştır.

ki kimse fark itmezdi. Kuyuları müheyyâ idüb [61a] Rüstem’e karşı istikbâle gitdi. Rüstem’i gördüğü gibi piyâde olub ve elini baş üzre tutub ayağından ser-müzesin çıkardı ve zârîlik idüb gözünden yaş akıtdı ve yüzünü yerlere sürdi ve özrin diledi. Eyitdi: “Ey benüm merhametlü efendüm, sultanum! Mestânelikte kişi çok sözler söyler. Lâyıkdur ki baña günahumı bağışlayasın. Rüstem buyurdi: “Yerden getürdiler elini ve yüzünü yudılar. Kâbil şehrine yakın bir yer var idi. Anda akarsular ve dırahtlar ve çayır ve çimenler var idi. Ol çay dil-güşâde şādîlik idüb tahtlar kurdılar, oturdılar. Kâbil şāhı ta’ām [61b] getürdi, yediler, meclis âlâtını müheyyâ kıldılar. Mey sohbetin eylediler. Andan şāh, Rüstem’e eyitdi: “Meylün olursa bir eyüce şikārgāhumuz vardır, her yerinde āhū çokdur. Böyle yer ferahfezādur ki her yerinde türlü zevk ve şādî vardır” didükde Rüstem şevke geldi kabûl itdi. Bir âdemün vakt ve sâ’ati geldükde yaramaz işlerden endîşe çekmez. Cihānuñ işi bu resm ve āyîn üzredir ki gizlü işini âşikāre itmelüdür. Deryāda neheng ve sahrāda pelenk ve yırtıcı arslan ve mār u mūr ve peşşe olam elinden kurtulmak olmaz. Cümlesinün ölümü birdür. Rüstem buyurdi: “Rahşını egerlediler, ellerine tâzî ve yazı [62] aldılar. Kemānı tırkeşe kodı. Şagād ve Zevāre nāmdārlar ile şikārgāha perākende oldılar. Zevāre ve Rüstem ol yere at sürdiler. Rüstem’ün rahşı ol toprağın kohusından bildi ki iki topraktan kendi kendüyi divşürdi dürüldi ve büküldi. Ayağıle yerleri çāk çāk eyledi, bir pertāb eyledi. İki kuyunuñ arasına sıçradı. Rüstem, ol rahşın hareketinden hışma gelüb rahşa bir tâziyāne şöyle urdı kim rahş bir dahı sıçradı, iki ard ayakları kuyunuñ birine indi. Rüstem ile berāber kuyunuñ içinde düşüb ol harbelere sancıldılar ve merdlik yeri degil ve kaçacak yer yok. Ol āmize göre [62b] ile ol şişlerün üstüne düşüb kimi karnında kimi omuzına sablandı kaldı ve her biri bir tarafından baş gösterdi. Velākin ziyāde merdliginden kendüyi yukarı çekdi. Gözini açub ol yaramaz endişelü Şagād’ı gördi. Bildi kim anuñ mekr ve hilesi var eyitdi: “Ey şum, bedbaht! Senün bu yaramaz işünden ābādān memleketimüz vīrān oldı. Saña pişmānluk olsa gerek. Ol nākes böyle cevāb virdü kim: “Bu çarh-ı gerdün dādını senden aldı. Bu deñlü kan dökdün. İran ve Tūran’da kim dirdü kim sen ehremenler elünde helāk olasın.” Kâbil şāhı dahı geldi Rüstem’i böyle [63a] haste, dil şikeste gördi, eyitdi: “Ey nāmdār! Ne oldı saña? Bu nahcīrgāhda varayum, bir niçe hekīm getüreyüm, senün cerāhatün bağlayalar. Bolay kim sagılasın bilmem ki bu yaramazlığı kim itdi. Hergiz aña akrebin idecek degüldür.” Rüstem eyitdi: “Ey bed-sirişt! Benüm ecelüm irişdi ve ömrüm āhir oldı. Sen benüm içün ağlama. Sen saña ağla ki bu cihānda kimse bākī kalmaz. Arslan yavrusı Ferāmerz benüm kīnimü sizden alur komaz.

Siz dahı bākī kalmazsınız ve ne bu yaramaz Şagād.” Andan²⁰ Şagād-ı Pelīde eyitdi: “Çünkü bu iş baña vākī oldu, baña kemānımı tırkeşden çıkar. Bir niçe ok ile elüme vir ki benüm üzerüme canavar [63b] gelürse ben beni koruram. Ben sağ iken arslanlar tenümi pārelemeye Şagād geldi. Kemānı çıkarub bir tır kodı ve Rüstem’ün elüne virdi ve güldi. Karındaşınıñ öldüğüne şād oldu. Rivāyet olunur ki Rüstem ol zahmın içinde kemānı eline aldı. Şagād korkub bir ulu dıraht çınār var idi, anuñ ardına gizlendi. Rüstem bir ok atdı ki dıraht ile Şagād’ı biri birine degdi. Şagād āh idüb cān teslīm itdi. Rüstem şükr-i Yezdān eyledi kim elhamdülillāh ki cānum tudağuma girmiş iken intikāmum elümle aldum.” Bu cevābı didi ve revānını hakka teslīm eyledi. Ol etrāfda olanlar [64a] zārīlik eylediler. Zevāre dahı bir kuyuya düşüb cān virmişdi. Ulularından çokluk kimse kalmadı. Kimi atlu ve kimi piyāde Zabulistān’a revāne oldılar. Bu haber irişdükde Zabulistān’da hurüş kopdı. Zāl-ı pīr nevha vü zārī kıldı sakalını yoldı, eyitdi: “Ey benüm merdgīr Rüstemüm ve benüm Zevāre oğlum ki nāmı cihānda meşhūr idi. La’net Şagād’uñ cānına ve Kābil şāhınıñ ki bir böyle hüsrevānī dırahtı kökinden kopardular. Kim bilürdi kim bir file dilgū hīle eyleye ve hānesini vīrān eyleye. Niçün ben andan evvel ölmedüm? Bu rüzgārda ben olaydum, anlar bākī olaydı” [64b] diyü zārī eyledi. Ammā ne çāre sabrdan gayrı ilāc yok idüğini mülāhaza idüb dāmen-i sabra nisbet ve düşmenden oğulları kīnin almak fikrine düşdi.

Ahz-ı intikāmkerden Ferāmerz ez Kābil

Bir gün Ferāmerz’i sipāh ile Kābil’e gönderdi ki tozlarını havāya kaldura. Ferāmerz, sabr ve ārām itmeyüb leşker ile Kābile irüşdi. Nahçīrgāh’a geldi. Kuyudan Rüstem’i ve Zevāre’yi çıkardı. Cebe cevşenlerün çıkarub dībāya sarub müşk ü anber ile ālūde itdüler. Abanosdan tābut idüb içine vāzı‘ itdükden soñra rahşı dahı çıkarub dībā kefene sardılar.[65a] Andan Kābil’den Zābil’e revāne oldılar. Yakın vardıkda erkek dişi cümle taşra çıkub iki tabutı ele aldılar. Cüş u hurüş kıldılar. Tağ u taş gürledi. Bir kes bir kesüñ āvāzın işitmezdi. Andan bir bağçe içinde bir dahme yaptılar, iki tabutı bir arada defn eylediler. Müşk ü anber ile toldurdılar. Kapusına bend eyledüler. Ol merdūñ cihānda nāmı kaldı. Ferāmerz çünkü yas ve mātemden kurtuldu. Rüstem’ün hazīnesin açub leşkere dirhem ve dinār virdi. Tekrar sipāhı Zābil’den Kābil’e çekdi. Cihān yüzi tozlarından tutuldu. Kābil leşkeri dahı çıkub Ferāmerz’e mukābil oldılar. At ve ādem na’rasından

²⁰ “Andan” iki kez kullanılmıştır.

mîşelükde [65b] arslan yolını yitürdi. Bir rûzgār çıkdı, bir bulut zāhir oldı. Kim yer ile gök arası fehmi olunmazdı. Ferāmerz, sipāh öñüne geldi ve kendüyi leşkerüñ kalbini urdı. Bir cenk oldı kim Kābil şāhı ol cenkde giriftār oldı ve ol ulu leşker perākende oldı. İrānīler şol kadar hindīler kıldılar ki zār-ı zebūn oldılar. Akıbet avratlarını ve uşaklarını kaçup kodılar. Andan Kābil şāhını getürüb libāsını çıkardılar. Derisinden bir zerre çıkardı. Andan başı aşığa koyub kuyuya bıraktı. Şagād’uñ leşini ol ağacla āteşe yakdı. Kābil şāhuñ akrabāsından kırk nefer kimseyi āteşe yakdı [66a] ve leşkeri çeküb Zābilistān’a geldiler. Zāl-ı pehlūvān kendü tākına Kābil’e bir şāh nasīb itdi. Kābile de eli kılıc tutar kimse kalmadı. Rūşen günleri siyāh oldı. Zabulistān’da gice gündüz Rüstem ve Zevāre’nüñ mātemi içinde oldılar. Bir sene mikdārı cāmelerini siyāh giydiler. Rüstem’üñ vālidesi Rudābe ise yemīn eyledi kim bir nesne yimeye içmeye bolay kim ben dahı oğlum Rüsteme ulaşam diyü bir gün mihnetde dīvāne gezdi. Her yerde cāriyeler bile gezdi ki me-bādā cānına bir zarar irişe. Bir yılan gördi kim ölmüş, sundı, aldı ki yiye “zehri beni öldürsün” diyü cāriyeler görüb tutdılar. Alub [66b] odasına getürdiler. Yılanı elünden aldılar. Bir mikdār ta‘ām getürüb güc ile yedürdiler. Aklı başuna kāh gelüb gitti. Bu minvāl üzre mātem tutardı. Dervişlere sadaka idüb Rüsteme duā itdürdi. 1732

2.1.2. Bekir Eşrefligil Anlatması

“Efendim İran’da Keştesapoğlı Esfendiyar babasına çok ezaplar verirmiş. O sırada Keştesap vezirini sesledi. Veziri remi ile meşhur idi. Dedi bir rem at bah ki benim bu oğlumun eceli yahin mi uzah mi? Veziri rem atdı. Dedi evet eceli yahin fakat Zâloğlu Rüstem’den gayri bunu kimse öldüremez. Sesledi oğlı İsfendiyar’ı dedi oğlum İsfendiyar, ben gocaldım hükümdarlığı idare ediremerim. Eyer gidipte Zâloğlu Rüstem’in öldürmeden elini kolunu bağlar huzuruma getirirsen hükümdarlığı sana teslim ederim. Esfendiyar dedi ki: baba fahat Rüstem’i de dutar, alır getiririm sözünde durmazsın. Hayır, oğlum söz bir Allah bir. Esfendiyar geldi anasına dedi ki: ana, babam hükümdarlığı bana teslim edecah. Fahat dedi ki: Rüstem’i öldürmeden elini, guluni bağlar huzuruma getirirsen o sıra hemen teslim edeceğim. Anası oğluna dedi ki: “Oğlum evet Rüstem ihtiyarlamışdır ama bir aslan her ne geder gocalırsa gocalsın aslana aslan gerekli. Sen onunla başa çıhamazsın. Ama dedi, hayır mümkündür. Ben onun her nasıl olsa elini goluni bağlar alır getiririm. Nihayet Esfendiyar bir ordu meydana getirdi. Efendim İran’dan gele gele Horasan’a geldi. Horasan’dan Gaşa dağlarından Horman’a akın etdi. Rüstem’in gır atide Sami galada idi. Kervanın önünde efendim bir ova tarla var idi.

Tarlada ordigahını efendim istirahata goydi. Oğli Behmen'i sesledi. Dedi oğlum Sami galasına gidersin, Zâloğlu Rüstem'e diyersin ki babam Esfendiyar acele olarak seni istedi. Esfendiyar'ın oğli geldi gelaya. Babası Zâl sağ idi. Rüstem ava gitmişti. Zâl bahdi ki bu hökümdar evladına benzer. O zamanın hökümdar evladına benzer. O zamanın hökümdar sulalesine yer öpölür ondan sonra selam verilirdi. Yer öpdi selam verdi. Dedi evladım sen bir şehzade evladısın, nerelisin? Dedi ki ben İran hükümdarının oğli İsfendiyar'ın oğliyem. Rüstem'i ecele olarak babam isdiyor. Dedi oğlum Rüstem ava gitmiş. Sen bu gece benim misafirimsin. Rüstem avdan gelir, bu gece burada köşkfır olursun. Sabahdan beraber gidersin. Hayır dedi. Babamın bana verdiği emre göre Rüstem'i bulana gadar gideceğim. Dedi ki: Oğlum Rüstem şu garşiki dağa ava getdi. Behman dağa çıhtı ki ne çıha Rüstem av etmiş. Dağın dibinde ataş yahmış. Av etini ataşda gızartır. Ama heybetinden vücudu, anı şimşekledi. Dedi burdan bir daş yuvarliyem belki ansızın Rüstem'e ras gelirden babam bunun şerrinden gurtala. Yahardan aşağı bir daş yuvarlandı. Rüstem'in garşısındaki hizmetçisi dedi ki Rüstem'e Rüstem yan geç, gaye gelir. Rüstem heç yerinden kımıldamadide yalnız ayağının dabanını gendine siper etdi. Daş ayağına vurur vurmaz ele pertavladı ki daşı altmış metre geriye fırlatdı. Beni de Behmen gördi eyce heybette geldi. Aşağı indi selam verdi. Rüstem selam aldı. Oğlum dedi sen kimsin. Dedi İran şahı Keşdebasın oğli Esfendiyar'ın oğliyem. Babam gelmiş seni ecele çağırıyor. Dedi oğlum get gelerem. Baban haber et. Geldi babasına Rüstem'in geleceğini malumat verdi. Esfendiyar'da ordigahının garşısında bir köşk gurdi. Ama Rüstem içinde bir köşk gurdi. Sağ terefe kendi için sol terefdaki de Rüstem için. Rüstem ata binip gelirden Esfendiyar istikbalına çıhdı. Atdan indi. Rüstem'e sol tarafdaki köşki gösterdi. Rüstem dedi heyir oturamam. Niçin dedi? Üçyüz yaşıma getdim. şimdiye gadar heç kimsenin sol gol altında oturduğum yohdur. Dedi niçin oturmuyorsun. Benim ceddım Gubat, Gubat'dan gelen Keykubad, Keykubad'dan gelen Keykâvus, Keykâvus'un oğli Keşdesap benim. Dedi evet sözün doğrı. Benim aslım Zâl'dır. Zâl'dan gelen Sam'dır, Sam'dan gelen Zâl'dır. Zâl'ın oğlu Rüstem dedikleri idi benim. Anamın ismini de sorarsan Nerime'dir. Ben senin nasıl sol gol altında otuşem. O sıra oturduhtan sonra hayli bir zaman muhabbet yaptılar. Esfendiyar dedi ki: Rüstem bilirsın buraya gelmenin sebebi ne? Söyle bahalım. Babam ihtiyarladı. Hükümdarlığı bana teslim edecah. Yalnız bene şu vasiyeti etdi. Rüstem'i öldürmeden elini, golunu bağla da huzuruma sağ salım getirirsen hökümdarlığı sene teslim edecam. Ben de işte buraya geldim. Gel elin golun bağliyem seni babamın

huzuruna götürem, hökümdarlığı teslim aldıktan sonra seni azad edem. Rüstem dedi ki bu lekeyi bana vurma. Eyer baban tahtigahında gözün varise hiç asgere lüzum yoh. Gelem baban tahtını pambılı atar gibi atem. Yerine hökümdarlığın tayin edem. Ondan sonra geri dönem. Yoh dedi babamın bedduasını almam. Eyer böğün teslim olmazsan yarın cebri olarak elin, golun bağlarım seni götürüp babama teslim ederim. Hökümdarlığı teslim aldıktan sonra gulahların deler çift küpe takar memleketine gönderirim. Ey dedi yarın meydanda aslan belli olur. Rüstem atına bindi geri döndi. Geldi dedi ki: Baba Esfendiyar Zâlim bir adam. Bir beleyinen karşılaşdih. Bene diyer ki gel teslim ol, elin golun bağleyem babam hökümdarın yanına götürem. Hökümdarlığa teslim olduktan sonra seni azad edem. Ben de o sözleri reddettim. Dedi ki eğer böğün teslim olmazsan yarın cebri olarak elin, golun bağlar babamın huzuruna götürürüm. Hökümdarlığı teslim aldıktan sonra külahların deler çift küpe tahar memleketen yollarım. Dedi oğlum bir mesele vardır. Her kim ki padişah evladına ve padişah oğlını gatlederse o adam sana kötülük eder. Gel sözümü tut. Sabahtan get. Yalınız zırıldan başha ne alırsan terket. Gel bu davadan vaz geç. Pekey dedi. Ertesi gün yatdı, sabahtan galhdı. Atını ve silahını guşandı, guşandı ye attı İsfendiyar'a doğru yürüyüşe galdurdu. Esfendiyar bahdı ki Rüstem geler. Bu da atını, silahını geyindi Rüstem'in garşısına çıhdı. Ey dedi Rüstem emin ol ki elimden gurtulamazsın, eysine dedi. Savaşmadan gel teslim ol. Hayır dedi. Olamaz. Olmazsa şimdi meydanda er belli olur. Efendim bunlar ikisi öyle bir şiddetle harbe dutuşdulir ki Rüstem, Esfendiyar'a bir yerinden yara veremedi. Fahat Esfendiyar, Rüstem'e yeddi yerden yara verdi ve ohlar gövdesine saplandı galdı. Rüstem bahtı ki öleceğim, yahasını goveripte geçmiye başladı. Geldi galadan içeri girdi. Ey dedi baba, işde vücudum işte gövdem. Sal galaya gargımı vuraydım gargım işlerdi. Fahat bu Esfendiyar'a bir yerinden yara veremedim. İşde gövdesinin yarasını da gördüm. Babası Zâl düşündü. Gecek dağında bir silivru guşu var idi. Zâl, Silivru guşunun lisanından anlardı. Getdi Zâl nasıl meseleyi anlatdıysa Silivru kusu dedi ki: Hayvah çok kötü bir yere çatmışsın. O da dedi ki: Esfendiyar benim de düşmanımdır. Gardaşımın birisini Esfendiyar öldürdi. O hazret-i Davud'un zırhını geymiştir. Ve tılsım suyu ile de çimmiştir. Onun gövdesine ne gılıç işler, ne ok ne de mızrakTılsım suyu ile çimmiştir yalanız tılsın suyu ile çimerken eger gözlerini açıp da tılsım suyunı tökmüşse gözlerine de tılsım suyu zuhur etmiştir. İnersin dereye ud ağacından iki çatal kesersin. Eyer iki gözünü gözlerde ohi iki gözüne işledirsen atdın. Eyer oh geri sıçrarsa anla ki gözlerine de tılsım suyu zuhur etmiştir. Öğünden

gaçsın. Goy desin ki Rüstem, Esfendiyar'ın öğünden kaçmıştır. Yoh eger gözlerine oh saplandıysa anla ki tılsım suyu gözlerine zuhur etmemiştir. Geldi efendime söylem bunun yaralarına merhem etdi. Bir hafta gader galdı. Rüstem indi dereye ud ağacından üç dört tene çatal kesdi. Efendima söylem ertesi gün yahşısının üzerine bindi. Esfendiyar'ın üzerine yürüdü. O sıra Esfendiyar, köşkünde oturmuş zevkine bahanda dediler Rüstem gelir. Kendi heç tındurmadı de ordiye emretti. Ordı galhanda Rüstem'in üzerine, Rüstem torladı, topladı Esfendiyar'ın üzerine yürüdü. O sıra Esfendiyar dedi ki: Beyabur, utanmaz onun için derler ki Rüstem'in aslı piçtir. Şimdi o savaşıduhları araziye'nin ismi utanmazlar galdı. Ağa bu gahanda veziri bir rem atdı. Rem atdı ki eceli tamam. Dedi: Beyabur utanmaz onun için diyerler ki Rüstem'in aslı piçdir. Ney işin vardı ki bununla, bir daha harbe tutuşdun. Rüstem bu sıra çatalı yaya goydi. Nasıl yayını çekdiyse Esfendiyar'ın iki gözüne mısma gibi saplandı. Esfendiyar geriye sarsıldı ve atdan düşdi. O sıra Esfendiyar, atdan düşünce bir ağladı. Rüstem dedi ki olan oğlum her kim ki beninen savaşıma geldiseler onlara zafer yüzü göstermedim. Fahat sen ne sebebe geldin. Ah dedi Rüstem babam buyurmuştur, Rüstem beni öldürürse ve babam benden zaten hoşlanmer. Padişahlık ona galacah. Onun için ben seninle harbederim dedi. Fahat benin her iki gözümde kör olmuştur. Birincisini ben bilirim, burada ölüm var daha memlekete gidemem. Benim için bir bina yaparsın dört köşe, dörder metre içeri girdiğinde öyle garşına çıhar ki kırk metre yüksekliğinde bir gapı goyulsun, hama gubbeyi yatıka teline zenciri zabdedersin. Gubbenin başından gapinin orta eşiğine dogri zincir asarsın. Zençire üç dört tene halga taharsın. Canım çihana gadar o halgalar rinen birbirine vurmah suretiyle kendimi eylendiririm. Rüstem düşündü. Olmiye ki bu bir duzah ola. Ola o bir gepi tenbih etmişdi. Ben iki gapı koyacağım. Efendim Esfendiyar'ın golundan dutdı o binayın içerisine goyar goymaz öteki gapıdan fistıhladi de geçdi. Demah ki bu Esfendiyar o halgalardan dutdı. Nasıl silkdise bina temelinden yıkıldı. Ey efendim gurtulduhtan sonra Rüstem oğlum sana evlat olacah. Rüstem bu oğlını yanına götürdi ve buna bir gala verdi. Meğer oğli gece gündüz düşünmeye başladı ki eğer ben Rüstem'inen garşı garşıya harbe gelirim ben buna galip gelemem. Ne yapem ben bunu bir hileyle tuzağa düşürem. O galadan amdı de Rüstem'in galasına gadar aralığı yüzer metre kuyular eşidi. İçerisine mızrah dökdi. Mızrakların üzerine ot kökleri gapattı. Neyse tamam etduhtan sonra o hile duzağını gurdi. Behman bu duzağı babasına danuşduhtan sonra yapdı. Behman, Rüstem'e dedi ki: Ey babama bir gala verdin bana demedin ki on senedir beri gitde babanı gör. Gel

bugün biz babamın galasına gidah. Efendime söylem o ki galadan dışarı çıhip da yola düşüp giderken Behman dedi ki: Rüstem senin bir rahş atında hayet beğendim. Hele bir yarışa geldur da bir kaçmasını görem. Atı yarışa galdurdi. Nasıl etdiyse Rüstem bir kuyudan aşağı düşdi. Rüstem'in vücuduna bütün mızraklar saplandı. Demah ki et bütün hızıyla ele bir pertavladı ki Rüstem'in vücuduna bütün mızrahlar batdı. Fahat Rüstem dedi ki: Oğlum anlaşıldı ki helak olacam. Canım artuh çıkacah. Şu yayıma bir oh goyda canım çihana gadar guşlar gelipde gözlerimi çiharmasın. Yayına ok goydi. Al oğlum dedi. Heç olmazsa kendi elinle düşmanların öldürürsün. O sıra Rüstem elindeki yayı nasıl kuvvetli çekip birahtise Esfendiyar'ın vücuduna dalıp geçdi. O sıra Behman babasını oraya getirmişdi. Esfendiyar ölünce oğlu da bu beladan gurtaldı ve dedesinin yerine padişahlığını ilan etdi. Onlar yiyip içip muradına geçti. Bizde yiyip içip muradımıza geçelim. Ustamızın adı hıdır elimizden gelen budur.”

SONUÇ

Destanlar, bir milletin zaman içinde başından geçen dert, üzüntü, mutluluk, sevinç gibi duygularını barındıran olaylardan meydana gelen sözlü ürünlerdir. Her milletin destanı hazine niteliğinde kaynaklardır. Önemli destanlardan olan Şehnâme ve içinde geçen parçalar da eşsiz hazine niteliğindedir. Yaklaşık olarak bin yıl önce Firdevsî tarafından kaleme alınan Şehnâme, İranlıların millî destanı olması bakımından önemlidir. Dünya klasikleri arasında önemli yere sahip olan eser, İran'ın tarihi ve kültürüne ek olarak etkileşimde bulundukları topluluklarla ilgili de bilgi vermiştir. İran milletin hafızası niteliğinde olan eser dönemin zihniyetini yaşatmaktadır.

İran tarihi ile geleneklerini harmanlayan eserin geniş coğrafyalarda pek çok mensur ve manzum tercümeleri yapılmıştır. Batı ve Doğu'da çok sayıda dile çevirilen Şehnâme'nin Türkçe'ye ilk çevirisi II. Murad'ın emri üzerine yapılmıştır. İran'da ve çevirisi yapılan diğer ülkelerde halkın ilgisini çeken Şehnâme'nin içinde geçen parça ve kahramanlarla ilgili çok sayıda halk edebiyatı ürünü kaleme alınmıştır. Şehnâme, Türklerde de sevilmiştir. Bunun neticesinde Türk edebiyatında Şehnâme'den esinlenen hikâyeler anlatan hikâye anlatıcılarının sayıları artmıştır. Bunlara “Şehnâmehan” ismi verilmiştir. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı zamanında eserden esinlenen halk anlatıları çoğalmıştır. Türk halk edebiyatı üzerinde büyük tesiri olmuştur. Klasik Türk Edebiyatı şairlerinin şiirlerinde de Şehnâme'de adı geçen kahramanlara sıklıkla yer verilmiştir. Şair ve yazarlar, manzum ve mensur eserlerinde Şehnâme'de adı geçen Sohrab, Rüstem, İsfendiyar gibi kahramanlardan övgüyle bahsetmişlerdir. Bu kahramanlardan Rüstem, sözlü gelenekte daha çok yiğitlikleri açısından işlenmiştir. Türk destancılık geleneği, halk anlatı geleneği ve halk şiirinde bu kahramana çokça atıflar yapılmıştır.

Türk kültür tarihi bakımından oldukça önemli olan eserin Türkçe el yazması ve modern yazım örnekleri mevcuttur. Eser, değişik zamanlarda Türkçe'ye tercüme edilmiştir ancak destan epizodları müstakil olarak işlenmektedir. Zâloğlu Rüstem ise önemli müstakil epizodlarından biridir. Bu önemden dolayı eski harfli olan nüshası yeni harflere aktararak incelenmek istenmiştir.

Çalışmamızda ele aldığımız nüsha, Fars millî kahramanlarından olup hayatı efsanelere konu olan Zâloğlu Rüstem'in hikâyesinin anlatıldığı, Fransa Millî Kütüphanesi, Türkçe yazmalar bölümünden temin ettiğimiz, 1732 yılına ait olan eski harfli, anonim bir eserdir. Çalışmamızda asıl gayemiz Şehnâme'de önemli yere sahip olup yiğitliğiyle ön plana çıkan Zâloğlu Rüstem adlı kahraman ile ilgili eski harfli bu müstakil nüshayı Latin asıllı Türk harflerine aktararak literatüre kazandırmak ve gün yüzüne çıkardığımız nüshayı varyantlarıyla mukayese edip ortak ve farklı motiflerini ortaya çıkararak halk bilimine kazandırmaktır.

Yazıya geçirilmiş destanlar arasında yer alan İran destan külliyatı Şehnâme'de bir epizot olan Zâloğlu Rüstem adlı bu nüsha içerdiği motifler ve kahramanın tipolojisi bakımından oldukça önemlidir. Eser ve varyantları birlikte incelenip “Motif Index of Folk Literature” adlı esere bağlı kalarak 52 motif saptanmıştır. Saptanan motiflerin fazlalığı eserin geniş motif yelpazesine sahip olduğunu göstermektedir. Bu motiflerin vesilesiyle destan, hikâye gibi halk anlatılarının yayılarak farklı varyantlarının olduğu bölgelerde, yayılma sürecinde benzerlik ve farklılıkların oluşabileceği sonucunu da ulaşılmıştır. Tespit ettiğimiz motifler arasında benzerliklerin fazla olması halk anlatılarında işlenen motiflerin sadece bir topluluğa ait olmadığını farklı topluluklarda da ortak motiflerin olduğunu göstermektedir.

Ülkemizde bugüne kadar Şehnâme ile ilgili çalışmalar yapılmış fakat Rüstem epizodu ile ilgili bütünlüklü bir çalışma yapılmamıştır. Latin asıllı Türk harflerine aktararak yapmış olduğumuz bu çalışma bu anlamda ilk olmuştur. Halk bilimine kazandırdığımız bu çalışma, Şehnâme ile ilgili diğer eski harfli parçaların da araştırılıp gün yüzüne çıkarılabileceğini düşündürerek araştırmacılara yeni kapı açabilecek nitelikte olmuştur. Destan kavramı, Fırdevsî ve Şehnâme hakkında bilgi vererek başladığımız çalışma, nüshanın Latin asıllı Türk harflerine aktarılması, varyantları ve motif yapısının ortaya çıkarılmasından sonra sözlük, kaynakça ve dizin ile tamamlanmıştır. Son olarak çalışmamıza konu olan Fransa Millî Kütüphanesi'nden temin ederek Latin asıllı Türk harflerine aktarmış olduğumuz yazma nüshanın tıpkıbasımı eklenmiştir.

SÖZLÜK

Abâdân: Mağmur, bayındır.

Abanoz: Sıcak iklimlerde yetişen bir cins ağacın çok sert, koyu renkli, çok güzel cilâ kabul eden, tespih, kutu, ok, baston yapılan, cami ve türbe kapı ve dolapları gibi sanatkârane işlerde kullanılan çok makbul tahtası.

Abd: Kul, köle, bende.

Acib: Şaşılan ve hayret uyandıran şey. Benzeri görülmeyen. Garip.

Acz: Çaresizlik, bir şey yapamama.

Adâvet: Düşmanlık.

Âdil: Adaletli.

Âftâb: Güneş, güzel yüzlü sevgili.

Âgâh: Haberdar.

Ahd: Yemin.

Ahenk: Renkler, duygular, fikirler, bir bütünü teşkil eden parçalar arasındaki uygunluk, uyum, düzen.

Ahidnâme: Kuvvet, kudret sahibi bir hükümdar tarafından diğer kabile, devlet veya devletlere bazı haklar tanımak ve karşılıklı hakları garanti altına almak için tek taraflı hazırlanan belge.

Ahvâl: Hâl, durum

Ahz: Alma.

Akdem: Önce, önceki.

Aksar: Çok kısa.

Âlûd: Bulaşmış, bulaşık.

Amel: İş.

Anber: Güzel koku.

Âreste: Süslü, süslenmiş, bezenmiş.

Âsmân: Gökyüzü

Âsûde: Rahat, huzurlu.

Âvâz: Ses.

Avk: Mâni olma, alıkoyma, durdurma, vazgeçirme, geciktirme.

Avn: Yardım.

Ayân: Açık.

Âyîn: Tören.

Ayn: göz, tıpkı

Ayrûşen: Ay parlaklığı.

Azürde: Azar görmüş, incinmiş gücenmiş, kalbi kırılmış, üzülmüş.

Bâde-nûş: Şarap içmek.

Bâhire: Dikenli ağaç, çok koşan deve.

Bahş: Verme, ihsan etme.

Baht: Talih.

Bârgâh: Girmek için izin alınması gereken yer, izinle girilebilecek makam, huzur.

Bed-huy: Kötü huy, huysuz.

Bedid: Meşhur.

Bed-Sirişt: Tabiatı, yaratılışı kötü.

Belî: Evet

Bend: Bağ, bağlanmak, zincir.

Bende: Bağlı, esir, köle, hizmetçi, kul.

Bende-i halka be gûş: Kulağı halkalı olan köle.

Ber-devâm: Devamlı, sürekli.

Berg-i dıraht: Ağaç yaprağı.

Bergüstvân: Atın eyeri altına örtülen sımalı örtü.

Berhürdâr: Mutlu, muradına ermiş.

Berrîn: Yüksek, yüce.

Bezm: Eğlence Meclisi. İçkili, eğlenceli yiyip içme ve sohbet meclisi.

Bîcân: Cansız.

Bî-gâne: Kayıtsız, ilgisiz.

Bî-hadd: Hadsiz, sınırsız

Bî-hemtâ: Benzersiz.

Bilenmek: Her yere bulaşmak.

Bî-nazîr: Benzeri olmayan.

Bî-niyâz: Yalvarıp yakarmaya ihtiyacı olmayan.

Bolay kim: Ola ki, belki, inşallah.

Bülend: Yüksek, yüce.

Câme: Elbise, çamaşır.

Câm-ı şerâb: Şarap kadehi.

Cânib: Taraf.

Câzû: Cadı, sihirbaz, büyücü.

Cebr: Zorlamak.

Cedd: Ata.

Cefâ: Üzme, eziyet etme.

Cem: Toplama.

Cemâl: Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve ihsanı ile tecellisi. Yüz güzelliği.

Cenk: Savaş.

Cerâhat: Yara.

Cerb zebân: Tatlı ve güzel söz.

Cevelân: Dolaşma, gezinti.

Cevşen: Zırhlı giysi.

Cîfe: Kokmuş ceset, leş, lâşe.

Cihân: Dünya, âlem.

Civan: Genç

Cûş ü hurûş: Taşıp, coşma.

Çâk: Yırtmak

Çemenzâr: Çimenle örtülü yer, yeşilliklerle kaplı alan, çimenlik.

Çend: Birkaç.

Çerb-zebân: tatlı ve güzel sözlerle halkı kendine çeken kimse. Hilekâr.

Çerh: Çark, felek, talih. Yaralama, çürütme.

Dahme: Mezar.

Dâmen: Etek.

Dânâ: Bilgili. İyi bilen.

Dâniş: Bilgi, bilim.

Dârbân: Darbeci.

Dehr: Dünya, cihan, âlem.

Dem: Kan. Zaman.

Dergâh: Saray, tekke.

Dırâz: Uzun.

Dîbâ: İpekli kumaş.

Didâr: Mülakat, görüş. Yüz. Çehre.

Dîde: Göz.

Dildâr: Gönül tutan, sevgili.

Dil-küşâ: Gönül açan, gönül açıcı, ferahlık veren.

Dilteng: Yüreği daralmış, sıkıntılı.

Dinar: Altın liranın dörtte biri değerinde olan eski bir para.

Dinemek: Dikkatle bakmak, gözlemek, gözetmek.

Dirhem: Eski bir para çeşidi, gümüş sikke.

Dirîğ: Men'etmek, korumak, esirgemek.

Dîvâne: Deli, çılgın.

Dîv-i Sepîd: Beyaz Dev.

Dûr: Uzak

Düşnâm: Sövme, sayma.

Düşvâr: Güç, zor.

Edviye: İlaç, deva.

Efsûn: Büyü.

Egerlemek: At üzerine eyeri koyup bağlamak, eyer vurmak.

Ekl: Bir şeyi yemek.

Elest: Rabbiniz değil miyim? (Mealinde olan âyet-i kerimenin kısaltılmış işaretidir.)

Endâm: Boy pos.

Endâze: Ölçü.

Ercümend: Değerli.

Etra: Dere gibi akan su.

Evân: Vakit, zaman, çağ.

Evlâ: Daha uygun, daha iyi, daha layık.

Eyyân: Köşk, kasır, kemerli yüksek bina, çardak.

Fâzıl: Erdemli.

Fer: Parlaklık.

Ferâgat: Bırakma, terk etme.

Fermân-ber: Aldığı emri yerine getiren.

Feryâd: Bağırma.

Ferzend: Evlat.

Figân: İnceleme, bağırma.

Figâr: Yara.

Firâr: Kaçış.

Fitrâk: At eyerinin arka kısmındaki eşya bağlamaya yarayan kayış, terki bağı.

Füru-mânde: Yorgun, bitkin.

Gâfil: Habersiz.

Gâh-geh: Zaman.

Gam: Keder, üzüntü.

Genc: Hazine, define.

Gerdenkeş: Başkaldıran, asi, dik başlı.

Gerdûn: Dönücü, dönen, dünya, sema.

Gevher: Elmas, mücevher.

Gılâf: Kın, kılıf.

Giriftâr: Tutulmuş, yakalanmış, müptela.

Giryân: Gözyaşı döken. Ağlayan.

Gubâr: Toz, ince toprak.

Gulgule: Dalga dalga ortalığa yayılan gürültülü ses, her ağızdan bir ses çıkmasından meydana gelen karışık gürültü, velvele.

Gussa: Keder. Tasa. Gam. Üzüntü.

Gûş: Kulak.

Güft ü gû: birebir karşılığı deme, söyleme. Dedikodu.

Gümân: Zan, şüphe.

Gürz: Ateşli silahların icadından önce savaş aleti olarak kullanılan, demir, tunç, bakır veya pirinçten ağır topuz. Silâhın icadından evvel kullanılan bir harp aleti.

Güzer: Geçiş, geçme.

Güzîde: Seçkin.

Güzîn: Seçilmiş.

Hâb: Uyku.

Hâk: Toprak.

Hâk-sâr: Perişan halli.

Hâl: Durum.

Halâs: Kurtulma, kurtuluş.

Hâlî: Boş, ıssız.

Hâlîde: Saplanmış.

Halvet: Baş başa kalma.

Hamir: Hamur, maya.

Hande: Gülme, gülüş.

Harbe: Süngü.

Hâşâk: Çerçöp.

Haşyet: Korkma.

Havf: Korku, korkma.

Hazer: Sakınma, çekinme.

Helâk: Yok olma.

Her çend: Her ne kadar.

Her çi bâd âbâd: Her ne olursa olsun.

Hergiz: Asla.

Hevâ: İstek, arzu, heves.

Hezâr: Bin.

Hezk: Şiddetli gök gürültüsü, uçurmak, yuvarlamak.

Hirmen: Harman.

Hışım: Kızgınlık.

Hicâb: Utanma.

Himmet: Çaba.

Hirmen (Helmend, Hirmend): Afganistan'ın güneybatısı ile İran'ın doğusunda bulunan bir nehirdir.

Hizâ: Doğru bir çizgi üzerinde yan yana, karşı karşıya veya aynı seviyede bulunma durumu.

Hod: Kendi, miğfer, baş zırhı.

Hudâ: Tanrı.

Hurûş: Coşma, coşku.

Hûş: Akıl.

Hüdabin: Hakkı ve hakikati gören. Cenab-ı Hakk'ı tanıyan.

Hükema: Bilgeler.

Hürrem: Sevinçli. Mesrur. Şen. Ferahlık veren. Taze ve hoş. Güler yüzlü.

Hüsn: Güzel, iyi.

Iyş u işret: Yiyip içip eğlenme.

İbtidâ: Önce, başlangıç.

İclâs: Oturtmak, tahta çıkarmak.

İğger-guşe / ciğger-gûşe: Evlat, yavru.

İğraz: Doldurmak. Taze hamurdan ekmek yapıp misafire yedirme.

İhâta: Kuşatmak, sarmak.

İhtimâm: Özen.

İhzâr: Çağırma.

İkrâr: Dile getirme, kabullenme.

İlkâ: Koyma, bırakma, yerleştirme.

Înân: Bu kimseler, bunlar.

İnhirâf: Sapma.

İrsâl: Gönderme.

İrsalat: Gönderilen şey.

İssi: Sahip.

İstimâ: Dinleme, kulak verme.

İz'ân: Kavrayış.

Kadd ü kâmet: Boy, pos.

Kadim: Geçmişî uzun zamana dayanan, eski.

Kâdir: Güçlü.

Kal'a: Kale.

Kâm: İstek. Arzu. Maksat. Murad. Dilek. Lezzet.

Kâmkâr: İsteğine ulaşmış. Matlubunu elde etmiş. Hedef ve gayesine varmış.

Kâr-vân: Zühre gezegeni.

Kâr-zâr: Kavga, cenk, savaş, harp, muharebe.

Kasd: Haberci.

Kavî: Güçlü.

Kemân: Yay.

Kemend: Uzakta bulunan herhangi bir nesneyi yakalayıp çekmek için üzerine atılan ucu ilmekli uzunca ip.

Kemlik: Kötülük.

Kemter: Değersiz.

Kerem: Ruh asaletinin gereği olan cömertlik, alicenaplık.

Kerkes: Akbaba.

Kesret: Çokluk, bolluk.

Kîne-hâh: Öç almak isteyen

Kişver: Memleket, ülke.

Kiyân: Yıldız, seyyare, merkez.

Kiyânî: Evren doğumsal, kozmogonik.

Kosa: Uzun saplı bir orak çeşidi.

Köhne: Eski.

Kös: Savaşlarda, törenlerde at, deve ya da araba üzerinde taşınan, işaret vermekte kullanılan, bakır üzerine deve derisi geçirilerek yapılmış çok büyük davul.

Kûh: Dağ.

Külâh: Askerler ve her tabakadan halk tarafından asırlar boyunca giyilmiş olan, genellikle tepesi sivri, dikişsiz, tek parça keçeden baş giyeceği.

Künde: Suçlu bir kimsenin ayaklarına geçirilen tomruk. Kalın ve yüksek ağaç.

Kürre-i nây: Ney çalgısı.

Küşad: Açma açılma.

Küşte: Öldürölmüş, maktul.

Küştî: Güreş, güreşme, pehlivanlık.

La'l: Al, lal taşı.

Lâin: Lanetlenmiş.

Laşe: leş.

Lâtife: Güldürmek, eğlendirmek amacıyla söylenen güzel ve nükteli söz veya hikâye şaka.

Lerze: Titreme, titreyiş.

Leşker: Asker, ordu.

Libas: Elbise.

Ma'hûd: bilinen, sözleşilen.

Mâ-hazar: Hazır olan şey.

Mahfî: Gizlice.

Mahzar: Huzur, kat, görünüş.

Makâl: Söz, lakırdı, laf.

Makhûr: Kahrolmuş, yenilmiş, Allah'ın gazabına uğramış.

Malide: Sürülmüş.

Mâr: Yılan.

Maslahat: İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey. İş, emir.

Mâzandarân: İran'ın 31 eyaletinden birisidir.

Me'mûl: Ümit edilen.

Mekr: Hile, aldatma.

Memlûk: Köle, kul, bende.

Menâzil: Konaklar, aşamalar.

Menzil: Konak, ev. Yolculukta iki konak arasındaki uzaklık.

Merâhil: Konaklar, duraklar.

Merdâne: Mertçe, yiğitçe.

Mest: İçki vb. sarhoşluk veren bir şeyin etkisiyle şuuru zayıflamış, kendinden geçmiş kimse, sarhoş.

Mestan: Sarhoş.

Mey: Şarap.

Meyan: Orta, ara, arasında.

Mihâr: At yavruları, taylar.

Mihmân: Misafir, konuk.

Mihrab: Şiddetli harbeden cengâver. Bahadır.

Mihribân: Şefkatli, merhametli, muhabbetli, güler yüzlü, yumuşak.

Mihter: Daha büyük, büyük insan.

Mîşe: Orman, sazlık.

Miyân: Orta, ara, vasat.

Mu‘în: Allâh-u Teâlâ’nın Esmâ-i Hüsnâsı’ndan (ism-i şeriflerinden). Yardım eden, yardımcı.

Muâdil: Denk, eş değer

Mukâbil: Karşılığında.

Mukarreb: Yakın.

Mukavemet: Karşı koyma, direnme.

Mukayyed: Bir şeye veya kimseye maddî yahut manevî bir bağla bağlanmış olan, bağlı, kayıtlı. Bağlı, zincire vurulmuş.

Muntazır: Bekleyen.

Mür: Karınca.

Murassa: Değerli taşlarla süslenmiş. Yıldızlamak, mücevher ile işlemek.

Musahhar: Ele geçirilmiş, zapt edilmiş.

Musâlahat: Karşılıklı anlaşmalar. Barışlar.

Muttali’: Bir işi haber almış olan, bilen, öğrenen, vâkîf ve haberdar olan.

Muvâfakat: Uyma, uygun gelme.

Müdebbir: Tedbirli olan.

Müheyya: Hazır.

Mümtaz: Seçkin.

Mürtesim: Aşırı coşku içinde olmak.

Mürüvvet: İnsanlık, iyilik.

Müstağrak: Dalmış, içine gömülmüş, sevgi heyecan vs. duygu ile kendinden geçmiş,

Müşâhid: Gören kimse.

Müşerref: Şeref vermek, şereflendirmek.

Müşk: Misk, mis kokulu.

Mütevâtir: Aralarında anlaşarak yalan söylemeleri mümkün olmayan büyük bir topluluk tarafından nakledilen (haber veya hadis).

Nâbekâr: İşe yaramaz, haylaz, hayırsız.

Nahçîr: Av hayvanı.

Nâle: Feryat, inilti.

Nâmdar: Ünlü.

Nan u nemek: Tuz ve ekmek.

Nas: İnsanlar.

Na-sezâ: Uygun olmayan, münasip olmayan.

Nazar: Bakış.

Nazîr: Bir yere doğru bakan. (Ev, oda vb.)

Nazîr: Benzer, eş.

Nebire: Torun.

Nedâmet: Yaptığı iş veya davranışın sonucunu beğenmeyip yaptığına hayıflanma, pişman olma, pişmanlık.

Nefer: Kişi, asker

Neheng: Timsahlar.

Nerre-şîr: Erkek arslan.

Nevha: Ağıt.

Nihan: Gizli, saklı, gizlenmiş, saklanmış.

Nîze: Mızrak, süngü, kargı.

Nîze-dâr: Süngülü, mızraklı.

Nusret: Üstünlük.

Nûş: İçen, İçici. İçilecek şey.

Nücum: Yıldızlar.

Otak: Büyük çadır.

Özge: Başka, gayrı.

Pak: Temiz.

Palheng: Farsça av veya suçlu kişinin bağlandığı kemende, ipe derler. Dizgin anlamına da gelir.

Pare: Parça.

Payidar: Kalıcı, sağlam.

Pâyimâl: (Pâyimal) Ayak altında kalmış, mahvolmuş, telef olmuş, sürünmüş.

Peleng: Leopar, kaplan.

Pelenk: Ağır bir şeyi yerinden oynatmak için kullanılan ilkel kaldıraç.

Pelid: Murdar, alçak kimse.

Penah: Sığınma. Sığınacak yer. Dayandığı nokta.

Pend: Öğüt.

Perakende: Dağınık.

Pertab: Atma, atılma, sıçrama.

Perverde: (Perverd) Beslenmiş, büyütülmüş, yetiştirilmiş.

Pes: Arka.

Peşşe: Sivrisinek.

Peygam, peykam: Haber.

Peykân: Okun ucundaki sivri demir, temren.

Peymân: Yemin, ant.

Peyveste: Ulaşmış, erişmiş, vasıl olmuş.

Pîl: Fil.

Pinhân: Gizli, saklı.

Pîr: Yaşlı tarikat kurucusu.

Pür: Dolu.

Püş ü penah: Arka, yardımcı sığınak.

Racî: Rica eden, eden, uman, yalvaran. Niyaz eden. Ümitli.

Rah: Yol.

Rahş: Gösterişli, güzel at.

Rây: Re'y, fikir, Hüküm ve itikat.

Râz: Sır.

Reftâr: gidiş. Salınarak edalı yürüyüş.

Renc: Sıkıntı, zahmet, eziyet.

Rencîde: İncinmiş.

Resen: Atı veya davarı ip ile bağlamak.

Revâ: Uygun.

Revan: Giden, akan.

Rezm: Kavga, savaş, cenk.

Rû-gerdân: Yüz çeviren, yüz döndüren.

Rûşen: Aydın, parlak.

Ruyin: Tunç.

Ruyinten: Tunç vücutlu.

Rûz: Gün, 24 saatlik müddet.

Rüsvay: Rezil.

Sada: Ses.

Sâdır: Çıkan; ortaya çıkan, meydana gelen.

Safvet: Safilik, temizlik, paklık. Halislik.

Sağalmak: Hastalıktan şifa bulmak, iyileşmek.

Sahra: Çöl.

Sancılmak: Batmak, saplanmak.

Sandali: Sandal ağacından yapılma iskemle.

Sarbân: Kervancı.

Sayd: Av.

Seğirtmek: Akın etmek, saldırmak, çapmak.

Sehâ: Cömertlik.

Selim: Maddî ve manevî kusuru, noksanı olmayan, sağlam, doğru.

Ser: Başkan, önder, reis.

Serâperde: Saray perdesi, otağ.

Serefrâz, Serfirâz: Baş yüce, başta gelen.

Serencam: Bir iş, bir durum veya olayın iyi veya kötü sonu, akıbeti.

Serfürû: İtaat eden.

Serkeşlik: Asilik.

Ser-mûze: Çizme üzerine giyilen lastik ayakkabı.

Sernigûn: Baş aşağı, tepetaklak.

Server: Önder, lider.

Serv-i sehî: Doğru büyümüş iki daldan ibaret selvi.

Seyyi'at: Kötülüğe karşı çekilen sıkıntılar.

Sındırmak: Kırıp parçalamak, kırmak. Bozguna uğratmak, yenmek.

Sigz/sigzli: Zabulistân'da bir dağ ve o bölgelerde yaşayanlara verilen ad.

Sipâh: Ordu.

Sipehsâlâr: Başkomutan.

Söyündürmek: Söndürmek.

Süst: Uyuşuk.

Süvar: Binmiş, binen.

Şâd: Sevinçli, memnun, mesrur.

Şadlık: Neşeli oluş, genişlik.

Şâhî: Şaha ait, şahla ilgili.

Şâhide: Mezara dikine dikilen ve üzerinde yazı ve çiçek bulunan mermerden baş ve ayak taşı.

Şâhsüvar: Usta binici.

Şehinşahi: Yüce padişahlık.

Şehriyar: Padişah, hükümdar.

Şel: Ciltte görülen koyu renk leke.

Şerâb bihârî: Bahar şarabı.

Şermende (şürmende): Utanmış, mahcup. Utanılacak bir iş yapan, utangaç.

Şevket: Ululuk.

Şikâr: Av, av hayvanı, avlanmak.

Şikâr: Avlamak, paralamak. Avlanan hayvan.

Şikeste: (Şikest) Kırık, yenilgi, mağlup.

Şimşîr-zen: Kılıçla vuran, kılıç çeken.

Şîr-dil: Arslan yürekli, cesur.

Şîr-i jiyân: Kükremiş arslan.

Şîr-ner: Erkek arslan.

Şûr-baht: Talihsiz, bahtsız.

Ta ‘accüb: Şaşma, hayret etme.

Ta‘âm: Yemek yemek.

Ta’n: Ayıplamak.

Tahkik: Araştırma.

Taht-ı âc: Fildişi taht. Gün, gündüz, beyaz şey.

Takat: Bir şeyi yapabilmek için gereken güç, kuvvet, derman.

Tâli’: Doğan, talih.

Talim: Öğretim.

Ta’nin: Avaz, gürültü.

Tayy: Geçip gitme,

Tâzî: Av köpeği.

Tâzim: Hürmet etme, saygı gösterme, büyük sayıldığını belli edecek şekilde güzel muamelede bulunma.

Tâziyâne: Kırbaç, kamçı.

Te’hîr: Geciktirme, sonraya bırakma.

Tebâh: Yıkılmış, yok olmuş.

Teheîr: Göç ettirme.

Tekellûf: Güçlüğe, zahmetli bir işe katlanma.

Temren: Demir.

Ten-dürüst: Vücudu sağlam, kuvvetli, sağlam vücutlu.

Tenezzül: İnme, düşme. Aşağılama.

Ter: Taze, ıslak.

Terah: Keder, elem, endişe, hüzn.

Teşerrüf: Şereflenme şeref bulma. Bir kimseyle tanışmaktan onurlanma.

Teveccüh: Bir tarafa doğru yönelme, doğrulma.

Tezellül: Kendini hor ve hakir gösterme, kendini aşağı kabul etme, zillete katlanma, alçalma.

Timar: Yara bakımı. Bakıp iyileştirme.

Tîr ü kemân: Ok ile yay.

Tîrkeş: Okluk.

Tîz: Keskin, sivri, çabuk, tez.

Turan: Orta Asya'da tarihi bir bölgedir.

Tuyûr: Kuşlar.

Tünd: Hızlı, keskin, acı, şiddetli.

Umur-ı ta‘zime: Önemli, saygın işler.

Vâki: Meydana gelen.

Vech: Yüz, çehre, surat. Tarz, üslup, sebep.

Virân: Yıkık.

Vuhûş: Vahşiler, yaban hayvanları.

Vusul: Ulaşma.

Yalman: Kılıç, bıçak, mızrak ağzı veya ucu.

Yarlıgamak: (Tanrı) birinin suçunu, günahlarını bağışlamak.

Yaver: Yardımcı.

Yeginlenmek: Galip duruma gelmek.

Yekpare: Bir tek parçadan oluşan, bütün.

Yel: Pehlivan, rüzgar, yiğit

Yele: Aslan, at vb. hayvanların ensesinde veya boynunda gür bir hâlde bulunan uzun kıllar.

Yezdân: Cenab-ı Hak, Allah (c.c.)

Zaaf: Zayıflık.

Zabt: Ele geçirme.

Zâhir: Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan.

Zahm: Yara.

Zâil: Geçen, geçici, devamı olmayan.

Zâr: Perişan.

Zârî: İnleme, ağlama.

Zemîn: Yer, dünya.

Zerrin: Altın gibi sarı ve parlak olan, altından yapılmış.

Zeyn: Zinet, süs. Süslemek.

Zibâ: Güzel.

Zinde: Canlı, diri, sağlam, dinç.

Zuhûr: Ortaya çıkma.

KAYNAKÇA

- Adıyeke, Çağdaş, (2006), *Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa 486 Numaralı Firdevsî Şehnâmesi Minyatürleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkuş, Metin, (haz.), (1993), *Nef'î Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aktaş, Hasan (2002), *Çağdaş Türk Şiirinde Tarihi Şahsiyetler ve Eserler*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Alptekin, Ali Berat (2013), *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ata Yıldız, Naciye (2019), *Türk Dünyası Destancılık Geleneği ve Destanlar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Banarlı, Nihat Sami (1987), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.2, İstanbul: MEB Basımevi.
- Bölük, Ramazan, (2017) *18. yy. Mensur Şehnâme Çevirisi, C.II, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekici, Metin (2019), *Dede Korkut Kitabı Türkistan/Türkmen Sahra Nüshası/ Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Elçin, Şükrü (2013), *Halk Edebiyatına Giriş*, (12.bs.), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Elçin, Şükrü (haz.), (1987), *Âşık Ömer*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, Şükrü (haz.), (1998) *Gevheri Divanı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 1998.
- Firdevsî (2017), *Şehnâme C.I*, Çeviren Necati Lugal, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Gürsoy, Belkıs Altunış (2011), “Şehnâme’de Türkler”, *Türk Yurdu Dergisi*, 31/292, (2011)
- Hikâye-i Zaloğlu Rüstem* (1732), Fransa Millî Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü: 909/73.
- Karadağ, Metin (1984), *Erzurum ve Çevresinde Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaismailoğlu, Adnan (2001), *Klasik Türk Edebiyatının İran Edebiyatı ile Münasebeti, Klasik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri*, Ankara: Akçağ Yayınevi, 2001.
- Kavruk, Hasan (haz.), (2001), *Şeyhülislam Yahya Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Kutlu Şemseddin (haz.), (1994), *Âşık Dertli*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kültüral, Zuhâl, Latif Beyreli (1999), *Şerifi Şehnâme Çevirisi, I, II, III, IV*, Ankara: TDK Yayınları.
- Muîn, Muhammed (1996), *Ferheng-i Fârsî, I-IV*, Tahran.
- Oşîderî, Cihângîr (1371), *Dânişnâme-yi Mezdiyesnâ*, Tahran.
- Özeren, Mahmut (1976), *Şenkaya Halk Hikâyelerinden Derlemeler*, (Yayınlanmamış Bitirme Tezi), Atatürk Üniversitesi.
- Pala, İskender (1989), “Şehnâme”, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü II*, Ankara.

- Pala, İskender (2009), “Rüstem”, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Ritter, Helmut (1991), “Fırdevsî” *İslam Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Sakaoğlu, Saim vd.(1997), *Meddah Behçet Mahir’in Bütün Hikâyeleri 1*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Taş, Hakan (haz.), (2017), *Vahyî Divânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- TDK Türkçe Sözlük (2005), Ankara: TDK Yayınları, 10 bs..
- Thompson, Stith (1966), *Motif Indexs of Folk Literature*, İndiana University.
- Tökel, Dursun Ali (2000), *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Şahıslar Mitolojisi*, Ankara: Akçağ Yayınları..
- Yerdelen, Cevat (1997), “Divan Edebiyatı Kaynaklarında Şehnâme”, Atatürk Üniversitesi, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8, 99-104.
- Yıldırım, Nimet (2017), *Fars Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

DİZİN

Abu Mansûr b. Muhammed.....	15	Kâbil...28, 34, 35, 42, 45, 46, 47, 48, 49, 50,	51, 54, 55, 56
Ali Efendi.....	19	Kaf Dağı.....	39, 43, 44
Anurşiran.....	17	Kahraman-ı Katil	39, 40, 47, 52, 53, 55
Âvesta	16, 18	Kâmkâr.....	105
Baj.....	14	Kâve	17
Banugoşesb.....	23	Kayser	31, 45, 46, 63
Behmen ... 29, 32, 33, 34, 36, 43, 44, 46, 47,		Kayserirom	40, 45
48, 49, 50, 51, 52, 54, 56, 65, 78, 82, 85, 91		Kenehâh	24
Behram-i Çûbîn	18	Keriman.....	31, 47
Bijen.....	17, 18, 23	Keştesap	36, 90, 91
Büzürgmîhr.....	17	Keyaniler	17
Camâsb.....	29, 42, 44	Keyhüsrev	vi, 17, 24, 65
Dahhâk	vi, 17	Keykâvus.....vi, 17, 31, 46, 47, 91	
Dal.....	38, 39, 40, 42, 52, 53	Keykubad	17, 23, 24, 47, 91
Dımaşk	19	Keyumers	16
Dilaram.....	34, 46	Kuh-ı Kaf	39, 43
Dîvbend.....	24	Luhrâsb20, 21, 28, 30, 45, 47, 57, 59, 60, 62	
Efrasiyâb	vi, 22	Mâzenderân	17
Emirü'l Umerâ.....	24	Menîje	17, 18
Ercâsb.....	18, 57, 59, 60, 62	Mihrnûş	32, 51
Eşkaniler.....	17	Motif İndeks	vii
Ferâmerz.. 23, 28, 32, 33, 35, 42, 46, 49, 50,		Namdâr.....	24
51, 54, 56		Nâmver.....	24
Feridun	vi, 17, 31	Necati Lugal	14, 22, 117
Feristamed	28	Neriman.....	23, 31, 47
Firdevsî....vi, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 63, 117,		Pehlevice	15, 18
118		Pehlivan.....	23, 115
Furûd	17	Peşuten	30, 33, 34, 45, 49
Gaşa	36	Piltan	23, 74
Gâve	vi	Pişdadiler.....	17
Gazne	15	Rahş	23, 74, 111
Gevheri.....	26, 117	Rudabe	23, 36, 45, 46, 53
Güştâsb.....	28, 34, 42, 44, 45, 47	Rüstem vi, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24,	
Hîrmend	66	25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39,	
Huşeng	31, 47, 66	40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51,	
Hüsrev	18, 22	52, 53, 54, 56, 63, 64, 77, 81, 85, 86, 89, 90,	
Hüsrev Perviz	18	118	
IV. Hürmüz.....	18	Sam	17, 23, 24, 31, 33, 47, 54, 72, 91
İran14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24,		Sasanî	16
28, 34, 36, 40, 45, 49, 56, 66, 77, 84, 86, 90,		Sasaniler	17
104, 107, 118		Selm	17, 31, 73
Îrec	17	Serfirâz.....	24, 112
İsfendiya...vi, 18, 28, 32, 33, 34, 36, 40, 41,		Sevâr	24
42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53,		silivru	37, 92
54, 55, 56, 63, 90			
İskender	17		

Simurg	17, 22, 23, 31, 33, 41, 42, 43, 51, 54, 55
Siyâvuş	17, 46
Sohrâb	17, 18, 19, 23
Şagâd	18, 28, 34, 36, 51, 52
Şehnâme	vi, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 117, 118
Şerifi	20, 21, 118
Şeyhülislam Yahya	25, 118
Şirdil	23
Şirmend	24
Tâberân	14
Taganizm	17
Tehemten	23
Tehmîne	18, 23
Tevrat	16
Tizçeng	23
Tohomas Rocques	28

Tûr	17
Turan	17, 23, 31, 115
Tus	14, 15, 31
Vahyi	25
Yunus Emre	25
Zâbil	35, 48
Zabulistân	18, 29, 35, 36, 46, 50, 64, 83, 87, 90, 112
Zal	13, 17, 18, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 33, 34, 36, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 55, 91
Zaloğlu Rüstem	vi, 22, 28, 29, 36, 38, 39, 41, 42, 44, 52, 53, 55, 90
Zâvulî	24
Zerdüş	15, 17, 18
Zevare	30, 32, 33, 35, 53, 54
Zümrüdü Anka	38, 41, 42, 43, 51, 53, 55

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad:	Merve Nur SEZGİN
	Eğitim Bilgileri
	Lisans
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı
	Yüksek Lisans
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
	Makaleler
	"Süleymaniye'de Bayram Sabahı" Şiirinde Minimalizm'in Yansımaları
	Arif Nihat Asya'nın Şiirlerinde Değerler Etrafında Tematik Bir Çalışma
	Ahvâli Nehri Nil
	Kitap Bölümü
	T.C. Erzincan Valiliği-Erzincan 2019, ss.435-459, 2019
	Sertifikalar
	Sakarya Üniversitesi, Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi
	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitimcilerin Eğitimi Sertifikası
	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Pedagogik Formasyon Sertifikası
	Yabancı Dil Sertifikası
	Diksiyon ve Etkili Konuşma Sertifikası
	Bilgisayar Sertifikası
	Projeler
	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi-Erzincan Kültür Atlası

TIPKIBASIM

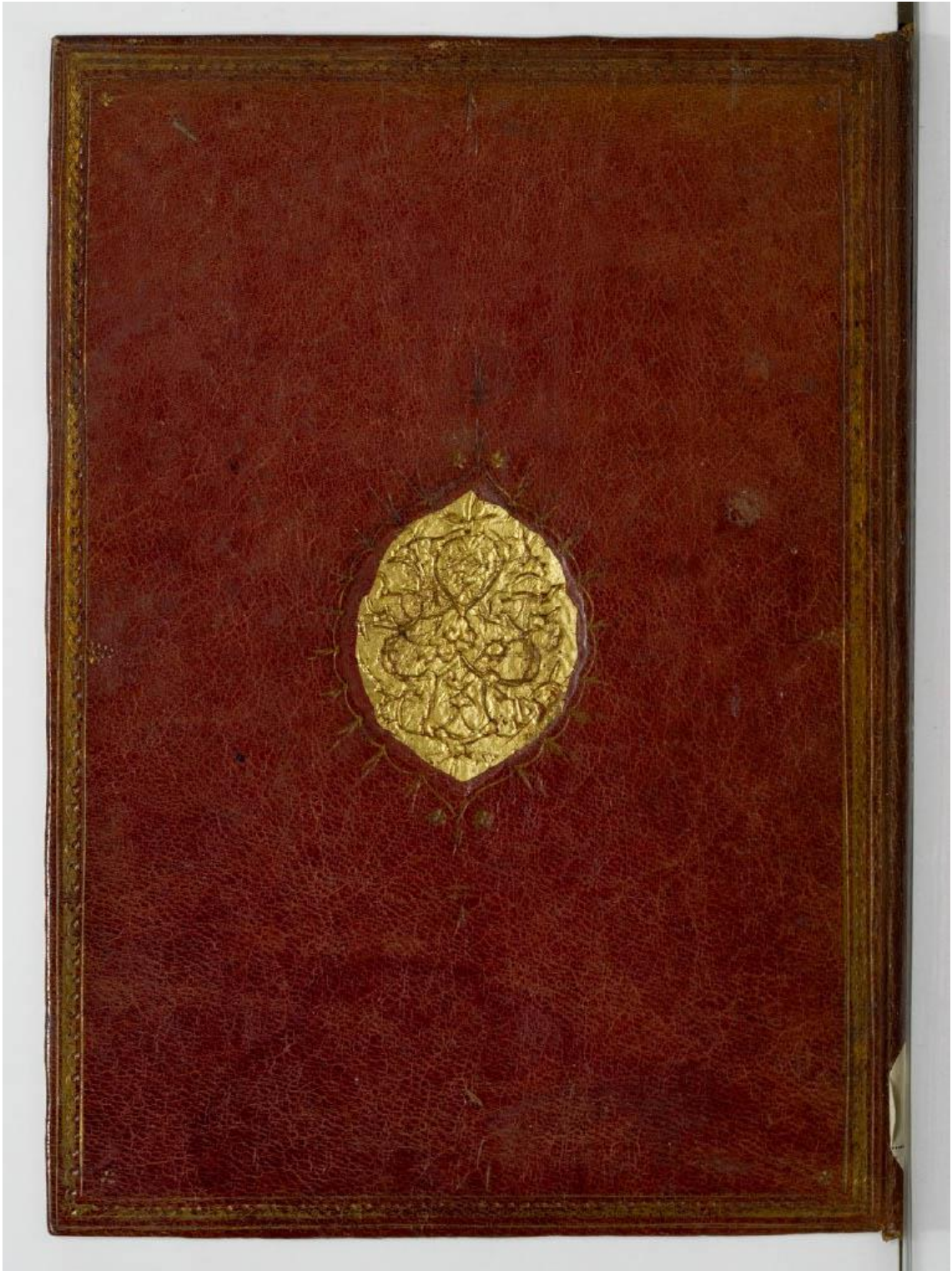

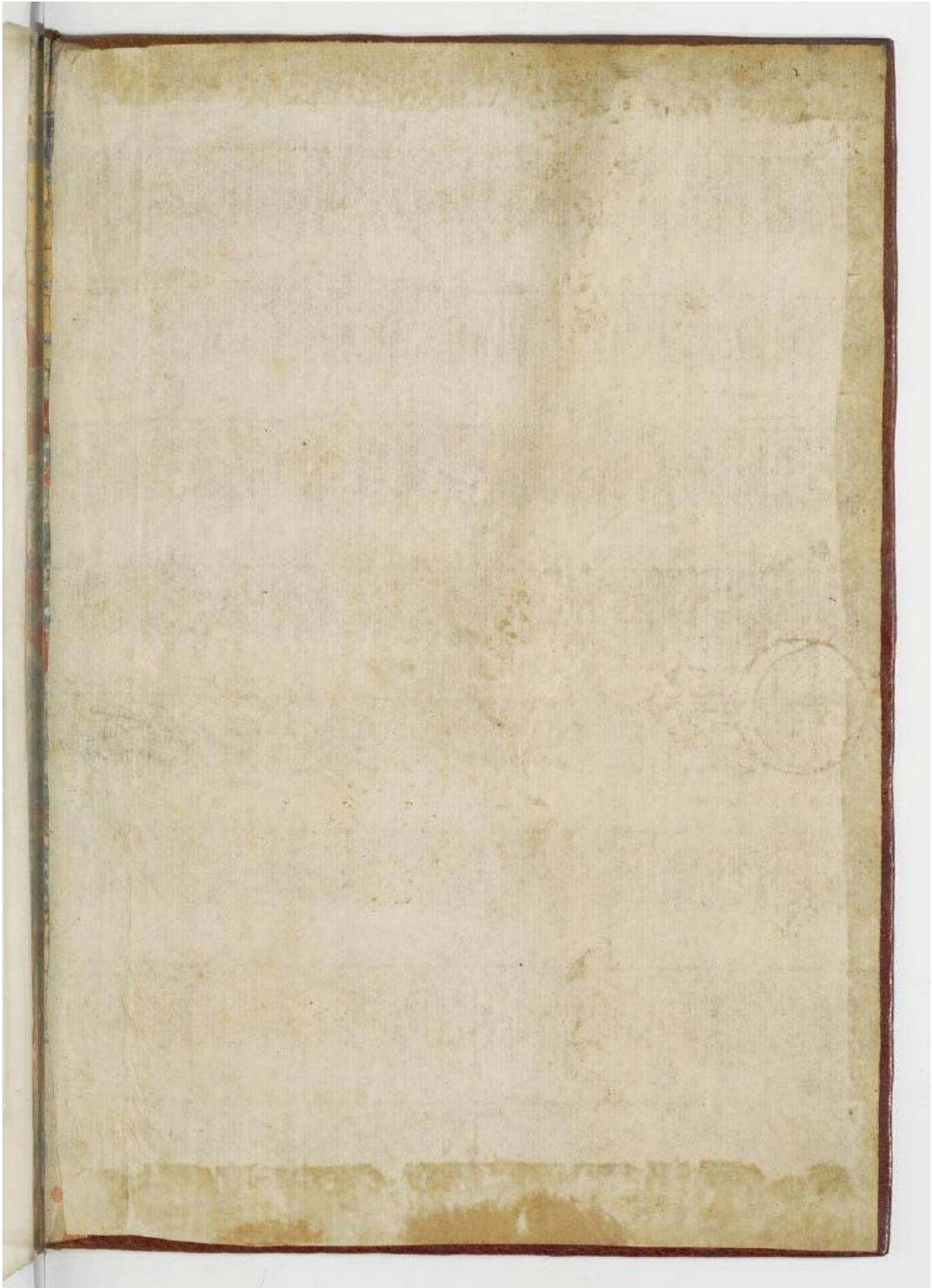

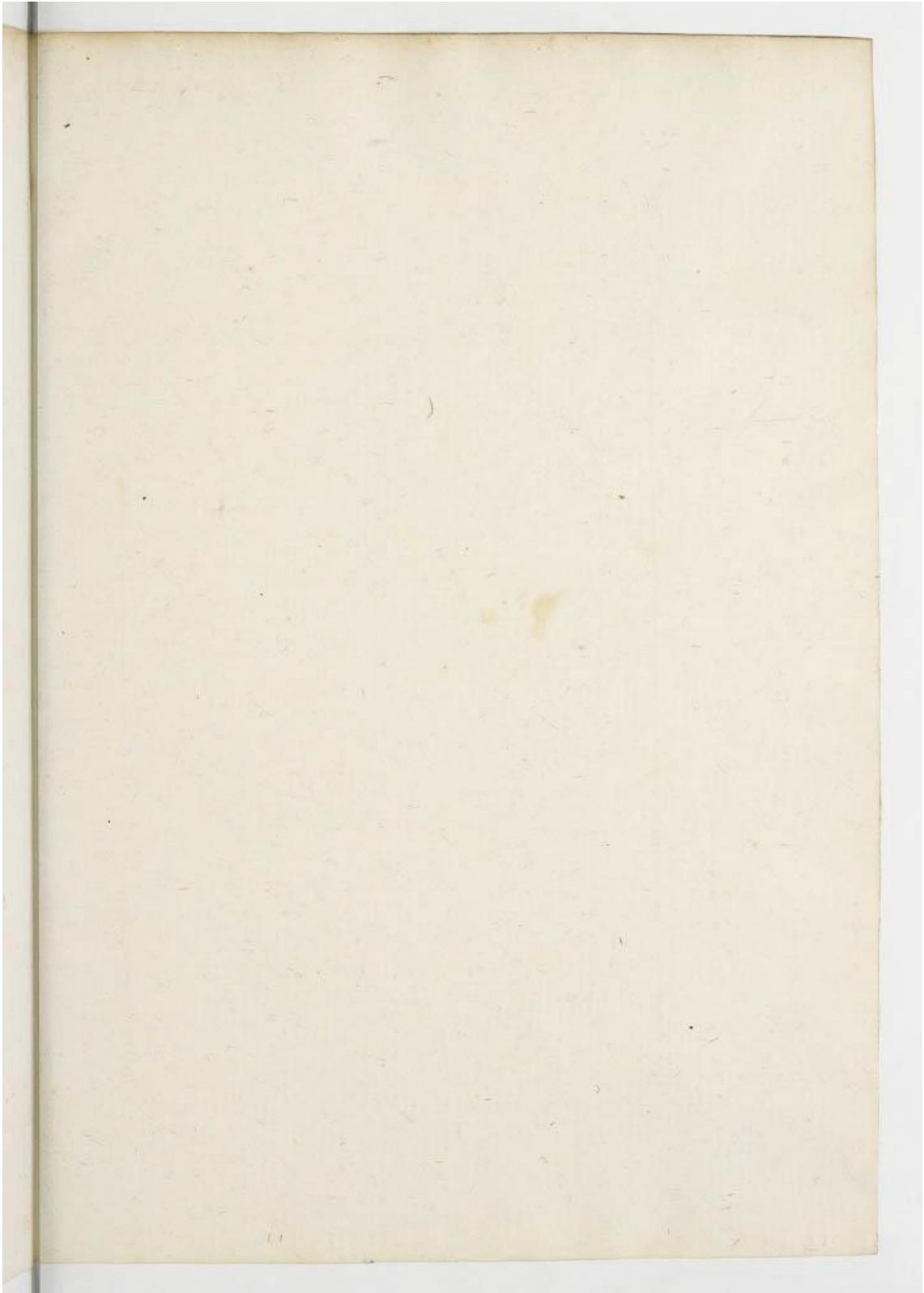

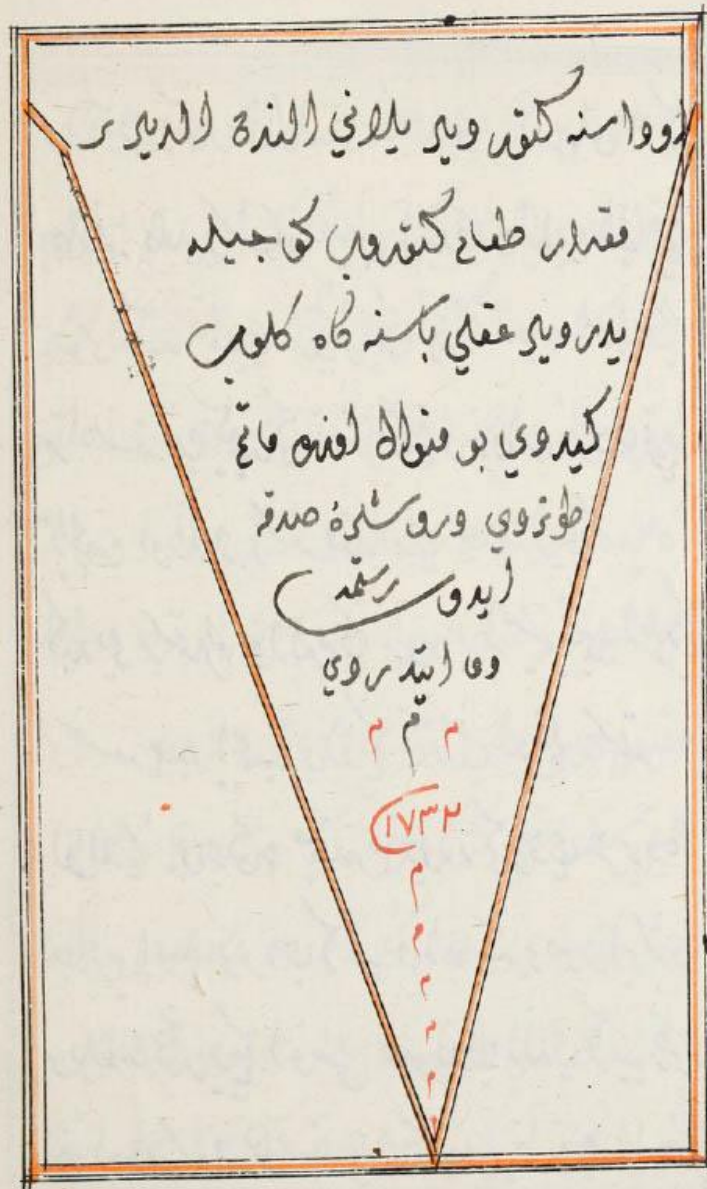
N°. 18. 1732

SUPPL.
TURC
909

و کزدي چگون زابلستان کلدی زان بهلوانه کنه
 طفته طبله برکشه نفیس ایندی طبله لینی قیج
 طوز مکه قلدی روی کونلری کیه اولدی
 زابلستانه یکیم کونلر سگه و نه وارن ندر سانی
 اینجه اولدی برکنه قعداری جامه لینی کیه
 کیدی رسمه والدی سوادا لیسیم عیسی لیدی
 برنسنه سیمه اینجه جولایک بندخی لولایک رسنه
 لولایک یو رکجه متخت و یولان کزوی هر یرو
 جاری لیسیم کزوی کامیا و اجانه بر خور ایرک
 بریده کدیو یک لولایک صوندی الدی لیسیم تهری
 بنی اولم رکوفه یو جاری لکدرین طوندی الدی

لدرسله يولني يتونوي برنوز کار جقدي بر
 بلوط ظاهري اولدي کچي پر ايد کک اراي فهم اولتونوي
 فزاور سپاه اوکته کلدی وکته وي شکرک قلمني
 اوروي بر جند اولدي کابل شاهي اوله جملني
 کر قمار اولدي ولول اوله لک پر اکته اولدي
 لير اندي شولته هنديار قيو وي کابل رزني اولدي
 عتيه عورت يمني ولول قتي قيو قيو وي انده
 کابل شاهي کتوب لباکي چقاروي ورني
 برن چقاروي انده ياکي لک شغه قيو قيو برافني
 شقا وک لني ولول اعاجله استم يقي کابل
 شاهي لک کتوب قيو قيو کتوب استم يقي

ولولوي

انده کابلده زابلده روان اولدی بیتی واروق ایلک
 و جی جده طنی حقوب ایکی طابوتی الاله یو کون
 و خروشی قلدی طاع و طانی کولدی برکس برکس
 اواریز استغفر وی انده بر باغدا ایچینه بر و حمله یادی
 ایکی طابوتی بر (رام) دفن ایلدی مشر و غنیر لید
 طولدر ویر قهر کنه بند ایلدی اوله مروکه جهانیه
 نای قالدی فرازون چونکه یکی و مانده قوتلدی
 رستمک حزینه کین اچوب لنگر ورج و ونا ویروی
 نکر لار سباهی زابلده کاید جلدی جهاه یوزی
 قتلارنه طولدی کابل لنگری و فی جعفر فرازون
 مقابل اولدی لمر و اوع نفر کنده حینه لنگر

هو زاري ايلدي لقان چاره صبروه غيري
 حلاجي يوعه ايد وکني ملا حقه ليرود و لور
 صبره نشير و نموده اوغلوي کيني شل
 فکونه و وکني **احمد استقاي کوه فو لور لار**
طاب بکوف فو لور زياره ايد طابده کونه و
 که تقدا ليني هولاي قاکد و فو لور صبر و لور
 اقمير لک ايد طابده ليرکدي بخير طاه طلدي
 قيووه سکني و زوار و حقروي جبه جوشندي
 حمار و و يبار صابر و شک و غبر ايد لور
 ايتدي ايتوده نابور ايد و لارچنه و اضع
 ايند کدرکشي رختي و لافي حمار و و يبارکني صابر

لند

زاریدلک لایله یی زولاره و فی برقیوبه و وئوبه
 جاده ویرتیدی اولورننه چوقلو مکده قالمادی
 کیمی ایتلو و کیمی پیام زار بستانه سولانه اولدی
 بو خبر لایرندکده زار بستانه حوضی قوبدی زاره
 پیروجه و زار یی قالدی صغالی یولدی لایله
 لای یی و و ویر ستم و یی زولاره اوتغی آنا یی جهان
 شهید لایله لایله شفا و کجانه و طبل
 شافیل کج بویه خسروانی و رخنی کککده
 قوبادی کج بلور و کج برفیده و کج حید لایله
 و خاشنی ویراره لایله نیغی لایله اولور
 بو معنه طریقی لایله انور یاقی لایله

كلودس بن قويدع بن صاخر اليماني
 تمني باره عليه سقاو كلدي كما في حقاو بن قويدع
 وسمند الله وديوي وكودي قوتل شند اولدي
 سقاو اولدي سولاي اولند اسراي اولدي
 ليمنه كما في الله اولدي سقاو قويدع بن اولدي
 ورمخ جناس اولدي اليماني لروينه كين لندي
 سراج بر اولدي لندك ورمخ ليد سقاوي بوي بوي
 وكدي سقاو له ليمون جاه تليم لندي
 ستم سقاوي واده ليلدي الحمد لله كجاف طوافه
 ليرستي اليماني انتقام لمله الدع بوجولاي ويري
 وروانني حقه تليم ليلدي اولدي لعلفه اولدي

زادريدي

خسته و د سکنه کوروي لښدي لښي ناولم
 د لولدي سځو بخښه کاهه و لولدي ښي حکم
 کتنه د سځو لولدي بڼه د لولدي صاغلې
 بڼه د لولدي لولدي لولدي لولدي لولدي
 وکلې سځو لولدي لولدي لولدي لولدي
 وکلې لولدي لولدي لولدي لولدي
 د لولدي لولدي لولدي لولدي لولدي
 بڼه کيني کوه لولدي لولدي لولدي
 و لولدي لولدي لولدي لولدي لولدي
 لولدي لولدي لولدي لولدي لولدي
 لولدي لولدي لولدي لولدي لولدي
 لولدي لولدي لولدي لولدي لولدي

ايد اول سنه لوسته ووتوب کي قارتنه
 کي لومينه صابندي قالكدي وهر يي طرفه
 مېس کي سوي واکي نيا هم ووتکند کتوي
 بوقامو چکدي کتوني لومين اول يرافونده
 سفاوي کتوي بديک انا مکر و حيداي واکي
 ايندي اي شوع بد بخند سندا بوي لوسته
 ايا واکه ملکت ويرا لولدي سفاي نون الو
 کک اول فاکي بوي جلاب وروک بوي خ کور
 واکي سنه لولدي بوي واکه واکه لولدي
 واکه سفاي وروک سفاي لولدي هلاک
 لولدي ماکي واکي واکي واکي واکي

خسته

اولديو كاني تيركته قوي سفا و نولره ناملار
 ايد سطر ماهه پر اكنه اولديو موله و رسته اوله
 يه لار سورويي رستلار خشي اوله طوي اخلد قوغ^{سنگ}
 بلديك ايكلي طوي اقدس كندي كندويي ويو سوري
 وورلدي و بوكلدي اياغيله يري چاك چاك ايلدي
 بر پرتار ايلدي ايكلي قيونله لدرنه صبر لوي
 رسته اوله رختله حكمتنه خسته كلوب رختله
 بر تازياد سويده لورويك رختله بر وقي صبر لوي
 ايكلي لرو اياقري قيونله برينه ليندي رسته له
 بر لبر قيونله لينده و سوب اوله مريه صلبه
 وورولدي يري و كل و قيا چو يريو اوله افريني

گنود وي يديرو مجلسي اللهني هيب ميدي قالدېرو
 في صحنې لايديرو لونغ ساه ستمه لايدي ميدي
 لولوداسدېر لويجده شاهر هامي ولوروس هوي زنه لوهو حقيقت
 بويديرو فو حفي لوركا هوي زنه طهالو فو و سوي
 ولوروس ويدك ساي سقوة كلدي قبول لايدي
 بر لودو و قرو ساه عتي كلدي كير لونغ لند و لند
 چكوز جهانك لني بوسام و ايبي لوند و مر كير لوي
 ليني لشمه لعلو و مر و ميا نهسل و حوي
 بيلنگ و ريخي لسلالة و قارود و ساه لونغ
 لونغ قود لعلو لولوي جلد سله لولوي و ورسه
 بيدوي رخني لوي لدير لويينه تازي و ياري

لدير

راسته قارنو استقباد کندی راستی کوه و کوهی
 پیاچ اولوب و لانی بانی لوند طوبی اغنغ
 سوزنی سی حقاروی و نازریک لیروب کندی
 یلای لوندی و یونینی برله سوزوی و عندی
 ویددی لندی بنی و حمله لوندی
 و نالکده کتی حق سوزای سوزی لوندی کرب
 کناهی باغلیه سی راستی بیرووی یرو کوندا
 لینی و یونینی جووی کابل شهرینه یقی بر
 ولدی لندی لندی لوندی و ورختی و چای و
 چندی ولدی لندی لوندی و لک لک ویدی
 لیروب تختی و لوندی و لندی و لندی طلع

10

و زلزل لایله یی بجا ویرکیم نیی بک سویدر کی نیی نیی
 قاکه یو جهانه نه زلزل اوللوی محمد نکیرو یی له
 سرتخ ویم ویر و بجا ویرکیم و بجا ویرکیم سی زلزل لایله
 و کلسو بنج ککلم اول مهر لایله سی مننه اولدی
 بکیم صور دی قانعور بوند کلام سرتخ بوجو لایله
 لایله یی لایله یی سی هیچ لایله نه چکه لایله
 لایله یی و کلسو نه لایله نه لایله یی و نه کلسو
 قویم کد کد بویکینه لایله یی یی لایله یی و سی
 لایله یی تحتنه کجود یی سی لایله یی لایله یی و سی
 لایله یی حوکی طویدی جا ویر و لایله یی و لایله یی
 ویر مندر چکی و لایله یی و لایله یی و لایله یی

برادره سني برادر او قومز قهر لونه بر قورده و في
 و گلونه از يي سکا جود ستم في ننگي هيچ و کلدس و پرستو
 لنگ بوسه زدن و لنگ اولدي قانقور زابل طرا
 يوز طوتدي بر ينجي سوار ايل کي طلي پرو و از يي زله
 قاننه کلدی زله او غلني کور يک حال و خطر يني صده
 لني طوتد قونلاسي ياننه کنده وي ستم و في لني
 کنده و اولدي و طبله ايل ينجي سني
 و بوسه وي سقا و طبله هنده سجاير
 ايلدي ايلدي بوننه اقدم با ايلک ايلدي ه
 زاده رعاب ايلدي اما بکوف ستر ايلدي ينجي
 زهان سوزا سويلدي بني جاعده ايلقيس حور

و زمار

مکه (گاه اوله قیو) اوله قیو (اوله قیو) سیدی
 حور و ککی یما نو خنجر قور سمل و خنجر
 بو نیمه اوله قیو (اغزینی خاسو خاشاک لایه)
 اوله قیو سینه سینه سینه سینه سینه سینه
 سقا و ویدو کی کبی لایه دی بر عظم مجلس لایه
 اوله قیو سینه سینه سینه سینه سینه سینه
 لایه دی سینه کبی (اصلی و کوه) کچ و اورو کچ
 نزل و قوندلغ سینه سینه سینه سینه سینه
 قویسی لایه بو سینه کابل سینه خیره لایه
 لایه دی اوله قیو لایه قوندلغ و کلس و سینه
 قوندلغ و کلس سینه سینه سینه سینه سینه

ایدانی ووزلفه ووشویدر جهانی مرستمی قورمک
 نایع صدوق برید و (و) لایوب رستمی قتل
 اهلک لایندیر عاقلدی و عیسی و مرکه بر لایون لایند
 یینه می فانی بولور بر یکجه لایکسی صباه وک و نشاند
 لایو بودی شفا و لایندی تدبیر بودور که بر کوی جلد
 لولولری جمع اید بر ضیافه قل سنی ابر صحنه لایند
 بکار کوه قاتی بنی خود و حقیقی اید بی و لایفی
 ز ابله ده طر فند کیده (نایع و بر لای) بر قاشنه
 سنج شکار لایم و لای جوق و ک لول زاده
 بر لایم بند لایندی رخشنه بینور بو طر فند کیده
 سندر لایفی شکار کاه جوق بر نیمی قیولی قارور که لایند

مک

مال خزینه ویرودن فزید کوندر وی اقا لیراه
 اوهنده سده و لیراه جنکری نی رستمده کورکی
 اجدده هوسنه رستمده لوه لوکونده کنی خواجه ویر
 کونکری لیری طولی التوق کابل شاهنشاهی ویر
 بولیدی کج رستم کندی و لوه لوه خواجه املیه
 لیدی املیه لیرنه شفاوی کویکی لیدندی
 وقتا کورده خواجه زبانی کلدیکه رستمده لیر
 لیرنه لیر شفاوی لیرنه لیر حکدی اقا چچ سولیدی
 مخفی کابل شاهنشاهی ویر کج بوجها لیرنه نجیب
 لیرمه فزید کج بنده حجاب اعلییه کابلده خواجه
 لور بونید فزید کج لیر و نیی مرور و مجیدیه

ناک و بر رستم فاجوانند کله لم کج عقیده لود
 دنیا ده کندی **احوال رستم و کتی شی**
باندی برادرستی شفا و سوادیه لودلفه
 زلالک و لدرام ناع بر چارهی و لدر لیدی زلالک
 لکا فیدی لودلفه آخر عمره لود چاریده بر
 لودغله و جوم کلدی و لودنی شفا و قوی لوج
 یکنه یتدکم زلال لنی انسیه طایه کوندروی مایه
 بیروی کند و مکند طوتاجی زبانی لوددی کابل
 شاهی لکا باقدی کپه تاجینی و تختنی لکا
 لودی کدوی دنیا لکا ویدلر لیدلر
 لوددی فزینی لکا وروی خزینه قهولرینی احباب

مال

برادر گندي شاه قاتنه کوندروي و ساج کپو
 ووندي بهمن و لافي طي و واحد و قطع متارک ليد
 کوندرم برکن با بکي شهرينه و صول بولوب شاه
 و لافي وندلا و احيا في لستقباله کوندرين
 لغزلان و لکولم ليد شهره و لخل لولوب شاه
 حصونينه و لروقره ي لوبدي شاه لعلدي
 لبيدي لاي لستند يار لوفي لاي با و کار
 لولاه شهر لاهم قتي با بالنگ يني لولدي
 لاله اختره کورده هوب لغلين بهمن
 بفرينه بهدي لنده في صحتي قلدي شاه
 بر لاه يهنه لولوي بوندي بونم شاه شاه

لوز و مر که بو طوط کوندر کجی یو یازوی و بهمنه و رانی
 بر نامه یازوی و روشنه لوی یازوی که بنی یزید و مکتوب
 و از روقه رستم هستانه لوزه لوی از لوی و مکتوب
 بو جنبه کله کی زیر اسل و بیلار که لوز و لوز
 هاج تدار که کور بوجانبه کله که تاخو لوز
 چونکه نامه لوی رستمه لوزی و طاهر لوزی
 کله کله خونی لوزی خونی قهر لوزی لوزی و طاهر
 قناره و کی و خنجر و تیرو کاه و بهلول لوزی و طاهر
 لوزی لوزی کافور و مشک و عود و عنبر و لوزی
 و کوش لوزی و جواهر کله با قلع خالیم و کسین
 صاحبی جابر لوزی بهمنه و یزید و لوزی و لوزی

در لوز

ياخو وراحتوزان لمتله قور تلمی مکی وکلر
 بونته کابو خبری بلدر وی بنه کی کلج طوغولدی
 قدیمی ساهدی قاسنه نیجا لیک بنه قاعده وراخی
 لو بیکسی نزل بنه پدر مدر لوعلک قورلوز بنه
 لوعلدر بنده نلستری کل لسته ویره ی
 جاکلی حکیم کابلدردن کربن سلطنت آهسته
 وکس کک لژی هنوزی کند وکنده قوجی وور
 چلد کور بیگانه ده پاکدر حاضر ملکدر
 ویاوشا هلو کند ویه قلمی لی جهاه هرملوانی
 بیکنده خوشنود بنه بیوم کجاندیه عزیز وور
 عقل وولانتم جاکنبدن وراخی نیجا ریادور وور

الله جننه کورسند ویدی ریپیل لریله شهره
 یاسی و قلم قلدی لقا ستم زابلن بهمن لریله عسور
 و شهر اولدی رستمده هور و وکی لویکی ندی
 او غلنده بک بلدی کیم کوندن عسور قالدی لریله
 ستم کتسبه بر نام یازوی و او غلنک لحوالنی
 یازوی **نام و ستم باک کتسبه** نام لپننه
 اول خدای قوی پاد لریله اندک یازوی خدای
 قوی جو حضور بنی طایفه و بستی بیلور و کور و بک
 بی نه و کلور سولور لستند یازوی کویکینه و چنگنه
 لریله چک مکی لویله عقبی زمانه جو صودته کورنری
 و حاله بنی ک پی یا غم و مرغی و محی و در و جلد

مودايدىك ارچىكى ولارب هالداك ايتىدى وھىيى
 قورنارب كاتتوروي رويى ور قلعىنى ارلدى
 تولاك ارقلنى موز ايتىدى اولك ايلك مەلەك
 ى-لنى نرايدە كۆندەك كچاە وىە تاج وئەزى
 قالە ونيام نرالا قالە نرەك ارغ مەلەكە تىمە
 اولەك اروغلىك پوزىرە ھىمى لوقنى اھىلەك
 سە ايتىدى لى بسوت قلى بوغوغاي نى بىلمە
 كىدەر وپولتى صولايە صوبىدەر بسوت ايتىدى
 قانغىر لىندىلار ولەكە كى پونە ايتىدى لى
 يانغىچە قوياو و فعاە ايدە جىكى غىزى طاغىلى
 مەدە كىر اروغلىك جىنە كىمەر سىز بونە قوياو لى

الە

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

کند دنگ یاشی یرینه قاه اقدیر و تابور اهل فنی عود
 احوط لیوی یوز لینی لیرتوب صاحبی یولدی
 بشوی شاه قاتنه کلدی سلیم ویردی ایتدی
 کوه یمدن کبر و کده ارک کورسی و باغ و فانی
 کیم اصرم کیمی برستی کیم ایلک شهر لیرانی
 یاسی و مانع خدی طولد و کسک فو شوکت
 ممدی بیلک ایلکی قار اولدی همی سلسله لوند
 غلب اولدی ویدی اذنه شهر اجم و فنی ایلدی
 اخراج اولدی شاه و بولانی و وودوه خانی اولدی
 عودنی کلدی و فیا و فوغ ایلدی ایتدی ایلک
 بولسند انصاف امدک اوغلک لسنند یار اولدی

لسنه يارم هورم) بجا مېي وېي سخته نرنه
 ليع وړايدې ايرله سړو لوي جمع ليدوې
 شاه سرنش ليدې لاي شوې مجنه تاج وښه
 اروجنه لسنه ياري نابلت، کونډروک
 او ملک اصم لکه جله سړو لوي لېوته لستې
 کتدې لڼغ في وښه لڼغ وښه وښه
 خبر لولې بې لېوې لوي او صاحب
 وښه وښه عرصه زميني کي مله ياري
 لڼغ وښه وښه ملک لڼغ وښه وښه
 خوش وښه وښه وښه وښه وښه
 بلوې وښه وښه وښه وښه وښه

کونډروک

باده روین چینی و بیایه صد روی و شک و غنای
 و لایم (ایلدی) نابونی وودن قاطر لوندینه بند لیوب
 بونی (ایک شاه کوند روی) بونی و فی عکی لیراه (ایه)
 بود روانه لولین کندی (قالبه) بدری لفسند یارک
 و صیتی لوندی رستم یا شنه قلمی بونی لیراه بیتی
 کله کن گشتاسب خبر کندن و یک لولین لای نه کن
 سفر لیدی خور و لرو قمر (شاه) کندی و یختش
 لای غه لولین چاک کویا لولین بلی لایوب خاک
 بلندی هوریم یلی و مانع ماله یلی (شاه) فویا و لولین
 ویر لیدی (مهم) و نرا شنه بود و لولین لفسند یارک
 بر تنه نه بال وینلی حکمدر لای و لای کردکرا و لای

ايو لاهه سويليندکي کتسبدۀ باجو وکله سته
 ايرندي ويدي زوله رسمه ايندي اي برادر
 بۀ ايکي رافونل يوه ولاق اولدي بري بوجورک
 لسفند بار اولدي سوز طار البته يرافوندا
 کوسه کک وروفي هم جو کيني زابلستان
 قوز و طبلۀ ولز کلک کور هم کهم تاجدار
 اولدقم اولد لسفند يار کيتي الله کک
 اولد کي اوجنن جملۀ شوي غوز و يره اولد کک
 سته ايندي اي برادر بوجهاه ايوکي وکيتيني
 کيم اولد و غني کس بلز ويکي چکول يوز و
 قضا و قدر قلک اولد لنگ لنگ رستم و تاجدار

یا مدبر و بی

تاج و تخت کدوئی تا بوز و کونج بزم او کونج اند
 بنی نام و لای و یک او غنچه بر لای و نیاده
 کند لاییدی بنده طی لای ریخند لای و نیاده
 لای کدوئی لای غنچه قی و نند لای می و حنچه و یک
 لای یانی لای لای که لای تاج و تختی لای بزم
 ی لای لای لای جان کجند لای لای لای بونی و نیاده
 و یک حنچه لای لای کتاسید ی لای لای کونج
 چون جاده قلی لای لای و نند لای قی و نند لای
 ناز و ناری قالدی که لای لای و نند لای لای
 و کونجی جبه و جونی سنک کبی لای لای کد و نیاده
 لای نوحه قیلوب لای لای لای لای لای لای

اولو لوی یو لوی تعلیم لیدل راسته ی تدریس فاکتدی صافه
 لانی طویری لیدی عهده اولو که هر نه وید که فرما
 بر اولو له تخمه عاج لوزم لوتوده ی بکنه تاج
 هی قویع بولسم بزواره بکن طایع اولو
 لسنفیلر بشو ته لیدی بی نمده کپوه کشف
 محتاج اولو له یغ لکیم کشف شاه قاتنه ولده یغ
 مولوک حاصد اولدی ویدو گل یی بی بولدی
 بی زلاولستان اولو ملک لیکنه کوندر وی لایق تاج
 وختی کندو ی باقی قاکه جهانی یو لوزو ده یاکه لیدم
 روی وایینی لشم لیدم یغ کندو لیدم
 برو کلیدی نهایی بی لعل ملک لیکنه کوندر

تاج

سقا و اجیدر که به بر تدبیر و فی ایلیم بن سوزنی
 لیسدر سقا بند و نعتی و بیکر مسک لولونی
 برینه کتور لی و دهور بولیشی بجا واقع لولدی
 رسند ندر نه بند ندر ز نر لال و سیمور غدننه لراع
 شاه بجا ویدیک و لمر ز اولستانی لرتشه یا و جعفر
 چالندی کبی کج لولع سمدی مولام لیروی کاهلی
 کند و یه قاکدی و بی ورو و برنج قو لندیم بن لولع
 بهی عفل لیسدر و بند و یا و طار قلمدی بند
 سقا لولع لولعی لولع لولع لولع لولع لولع
 سقا و طوع یولوف سوزنی خا طو کتف کیدر طند لول
 لولع لولع لولع لولع لولع لولع لولع لولع

لایه لولدر وی لول جانو ز لایه و سحر منج
 به بویه لینی و لایه لولدی لسنندیلر بویه و بیک
 ریح فنی لغلدی لیدی لای لندر و یو بر جیم سحر منج
 لولیک بویخی قو اندک و وکک کیمینی میا غنبد
 بند لایه بی لسنندیلر کبی و وکک مدح با حور
 لای و یوی سوز لسلدی عاجزو قو و مانع قالد
 عاقبت بندخی چاره لستک لروغند لولدم
 بر لوغده گنوی یکتی کمدع بر لجد لوقتی
 کاذق و و قتی ساعتی کلدی یه ییلدی
 یلوفل کزیده لولدی و لیکل بهانه بی لروغ
 لسنندیلر ستمه لیدی حالانچ عمی لولدی

۵

جهاه بهلولاني لاسند ياري شه ياري يا و طاري
 شهولار کي ويري ویک بويده کير ثريا خا کي ياري و
 نظري ايدني بويده کيا تخمه نجي کوز وکدي واپا
 يولولدن اولولاري شه (ه) جولاه تخت ناري
 نعيم ايجينه لکي مدي خاک سياه پرورمي
 اولدک لاسند ياري ايندي بن ياغور بويده زاريل
 بويده سبي با باور شه نظري تختنه راحه
 اولدسون بوجهان ويري مکد قلمز قني فريد و
 و جميد قني بن ووه نيم بولبي کولک سر اير
 مکد قلمز حوق چالده مک يولاه پاک وينني
 يرينه کوزم باور کور هتاه اولغاي بني ^{چوپ}

34.

لښدي لږ لښنديږ برتخڼ لښدي لښدي لښدي لښدي
 لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي
 لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي
 لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي
 لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي
 لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي
 لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي
 لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي
 لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي
 لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي لښدي

لستغ کجدي ساعفعلو ودر کج ظلم (لستغ)
 ویدی بجاو لشی کناه یازند آرید کلنی و قو کو لنی
 یزاده سنس هاه لستغ یاز جبهه لستغ
 لیدی و لیدی ای سکی یزاد کاه (لیدی)
 سمدی جاکل یز لومده طوبی کی کدر ~~لیدی~~
~~نیو کتای و یاه لیدی ساعفعلو و قو کو لنی~~
 لستغ لومده و یزوب لستغ لیدی کتای
~~لیدی کتای ساعفعلو و قو کو لنی~~
 یز کتای عقل و هوکی ضایع لیدی جبهه لیدی
 خکی قانده لعل کف لودی لودی چینی کاه
 لستغ و لیدی لیدی لستغ کج یز لیدی ساعف

لیدی

و بروی لولدر رسد هوکزی فیلسف لایع امید خداده
 جوور که بفرزند طارک کارزار بند و از کله سی
 لستند یار ایته دی بروی سیکل حیدر که لاله لوز
 و کلیم نیجا بر جا خان و خزینه تملین لیدر سی لوتغزنگ
 دستر سک که بروی زنده فاکه سی بج بندید کیر سی
 دستر سک که بروی به تسلیم لیدر سی و ک
 و فی به تسلیم لولدر سی رستم بلدی که لستند یار
 سوز کار لایع کمانی لایند لایدی و مهر و تیری
 تیری کمانه بگودوی و یوزینی لایند طوق لایته
 ای کوشه روشنگر ویره رب العلیه و کل
 لستند یار سولیدع بند و نسیح طوق لایته و کل

لیدر رستم ی صوف له چکدی لیدی لیدی چکده
 طویز لاله ده هذو عقلکی و سیکلی هوار
 ویرمکی بنمده یوویره عدلورع لیدی یورس
 رزوهش و بنی لپیغه لرنه حقیقه لری و کوفی و
 لیدری براره لپیغه اولوغ بنده لاله چک و بو
 اولوغ سولوه و لرنه کل برکی بنه خاندکل بنه
 مهاده اوله خزینه قیو لینی اچوب و جبه جوش
 و فینه لینی کانه قیاده و باقی عمری اوغده
 صرو لیری ع سطله بر ارجه بول اوغده شاه
 قاتنه و لری ع شاهل فرمائی هر نیجه اولود که
 قیو لیدی لری بنی چکدی یا خود جلاله

ویرمکی

قنڤيني بختي يار لولور و قنڤيسين بختي لولور
 لولور در جهه يار اويي نيمه بولايي موي ري
 برينه كينه خواره لغش لسفند يار جبه جوشن
 كيدي لارزار برينه كلدي رستي كدوي ليداي
 لري سكي بولايي ناملي جهانن نابيد لولور
 دوي كونه بيمه مند كدو كونه لولور ضمني
 جوكه لولور و لولور زلاله جازولغند
 تندرسي لولور كسي فيل جيني س كيدني
 كورن صغولايي بولور سحر برلشي ليدو عله
 بروفي زلاله سني زنه كدو ميد كدو كسي
 موي كونه جيني بولور كونه زلاله سني تمار

رستم سلاخني کيندي جهاه يار او بيمده لشملاو
 ليور لشمه بندي چيل ميله شنه کله ي و
 لسفند ياره حيقروي لبتدي قاقو راحي لوکونه
 اگينه خواره رستم کله ي لسفند ياره جوکله بو
 جولاي لشمدي بوشه لبتدي لي و وکله
 جارتو ايد چيل اتمل رولا وکله ي قيس
 ايدروکله بويکي رستم ورختي صبا حه جهه
 نيرلتي پيلانده کور غروي بي لشمه وکله
 هسته جارتو در خورشيد سحري کچر بوني
 لبتدي وکمل حه ور سحاز اولديا بوکله
 رستم بزم قالدک بلع کله بويکي سروي

قنقبيتي

سیمو فرور خیزه کورتی وی لیدی بو در خنک بر
 خنی کس بر او جنی لیدی چنان لیدوب
 هر چنانکه بر عمره کچور اوو برینه کاز بند لیده
 لیسند بیدر قبال اولد قمر اولد یولار رجا وینار
 لیده اولد فاکندر لیدر هاه بوتی کاز قوی و سنیکی
 لیسند بیدر لیدی کوزینه طوغری طوغری و کت و ویر
 اولد اوو لیسن کوزینه وارود نری راجی بویش
 لوزینه ور هیچ بو شهبه لیده یول سیمو فر کندی
 رستم و اخی کلوب اولد تی لیدی لعلی توره
 کچوب احضار لیدی **هلاک شده لیسنه**
با هر رستم هلاک اولد کیم کچوب منیاح لیدر

سجیو

جو کتوم کله دي بزم لويې وويلاتي ويرا
 افک لست ويرا کړي بفلو ه قاتنه ليدنه کومې
 ليدې لې پهلوا به لسته غېمېدې بېرته رښي
 کي ستو ورستي کوم غېمېدې بېرته رښي
 وهور ليدې ورځني کتو ويرا ورو رښي کتو
 ليدې لې ناسته کي لست بويي صولک -

لست بويي کتو ويرا کتو بويي کتو
 لست بويي کتو ويرا کتو بويي کتو
 لست بويي کتو ويرا کتو بويي کتو
 لست بويي کتو ويرا کتو بويي کتو
 لست بويي کتو ويرا کتو بويي کتو
 لست بويي کتو ويرا کتو بويي کتو

لیدې

عیب لایستی لایستی بوجاه بیاد و سیمو نه
 دو ستمه لایستی و عورت لایستی و سیمو بوجاه لایستی
 لایستی ویدی لایستی فالتو زلال بر یو لایستی
 طالع لایستی جفدی سیمو نه کلدی زلالی کوردی
 که ورو و لایستی لایستی سیمو نه ویدی زلال
 سیمو نه لایستی لایستی لایستی لایستی عورت و عورت
 یافدی سیمو نه لایستی لایستی لایستی لایستی
 لایستی لایستی لایستی لایستی لایستی لایستی
 لایستی لایستی لایستی لایستی لایستی لایستی
 لایستی لایستی لایستی لایستی لایستی لایستی
 لایستی لایستی لایستی لایستی لایستی لایستی
 لایستی لایستی لایستی لایستی لایستی لایستی

کویا لولدی و برودای صا چنی بولدی که از
 جانب رستم ایوان طلکده لولدی جمع لیوین مانع
 قلدی لولدی تنده چکدی قانی بوی بوی
 رخنی کوزی لولدی کوزی لولدی چکدی زلال
 صانی بولدی قویا و قفاه ایندی رستم ایندی
 بویا و فانی نایه زور لولدی و فی
 و سوار و سوار و سوار و سوار و سوار
 لولدی و کوزی لولدی لولدی لولدی
 خلص لولدی و کوزی بوی کوزی و کوزی
 سوار لولدی و کوزی و کوزی و کوزی
 لولدی و کوزی و کوزی و کوزی

عجب

قاتنه کوندر وي (لوقه) تابور کوش عوبه ده يو کلدو
 کوندر وي و اوسنه مکتوب يازويکه نونسي لند و نونسي
 اول تاسار لند علقه اولدي کي لند راتک
 لوندوب رستمه قولل طلب ايد (بوتنه) ايتدي
 بو کنته ده اعلو مقده قاير يوقدر لکي کنج وي
 حمد و نيار اولملر ايجو کلمه تني تحه لوندوب
 يکس و عاي ايدوب لوندوب رستمه نچا کفدي
 ياوليدي بوتنه ايتدي بو کوف رستمه نظمي ايد
 اول قدو قايي کي ايلدي و اولقدر اوو لند
 قايي برونه کيل اولدي عاقير بنمه عمر و سما
 ايلدي کتدي کدي ايو لند دوارم و فز لوندوب

آي بر او سس کينکي لير لينيوه کي لور
 راي ليني و لير لور قاتنه خبر ليله س و لني
 جهانم لکيلور کور بجا بچار و لير ميدس
 لکي لسقنديار لکي پيکانند لور لکي بچ کينکي
 لملق قاور لور و لير رخسار بچار ليله لکي
 وينا صاف قاور لکي يينه گلور زوار طافه
 ليني رخسار ياننه شکی تدي راي طاعنه ليني
 صوکنار يينه کلدي قاتني يوي خاندنه کندي
 لسقنديار وني لور و کني کلدي کور و کني وني
 وينا و لير کور لکي لکي بچار وني بچار
 قور و کني خبر ليله بچار لکي لکي

قاتنه

سېلېگې اقدې سس اندلې اولدي لمستېدي
 بويې كوروكې كولدي ايدي اي ناملر موزكوي
 بېنې اوغې تنكې بېنې كولدي وكي سېر كوي بېنېه
 ايدينكې جندې نېه لا جككې وبويې يوقاوي-
 قاجمېدې لملده قور تولى ويري سېي لالكېدې كمانې
 براو لارسلده بوكتني لرقه كنه جقار لا لا
 لقمه قوي بېنې سې ضر اوغې سېي بويې خندې
 شاه قاتنه ليلته كناهكې عذر ويديز كنه
 كېر سې لاهه نفا قلمدي بولې كونكې ونيوه
 لكې بېنې رايح ايدي ممد كې جندې لا جككې
 كاتمدي وار چاورك صحتكې قولار ليلېز لايي

اولدي

اوو سېدیو اوو بیچ ننده لشی یا قدیری
 زه کونښی اوو لید ویکدیو لښند یا رک کولی
 شخ اولدی بوزی وژدرویی هماغه زکند بر اوو
 جقاروی کوی خوندید پارلار اوو کما نده
 بر اوو سستی بولوب رستمی تنی رخسار
 وکدی رستم وښی بر اوو اوروی لقا لښندیان
 طاراندی رخسار تنی اوو اوو وکده سر اوو
 ز لته ز اوو وکده قلمدی هماغه رستم لنده
 اینور بر طاف و لرییدی لقا طاف غوی بود بیوی
 بالاسنه جندی مرختی لیه خازنه قاجدی
 صاحبده بیگانه اولدی رستم طافه جغتی قاه

قانده كنده ايگني وني هلوک ايد اولوکه
 بوسه بوسه قانكي له ويدی لستندیل ایندی
 طاووس قانی لیله ییله قاننی وویج مندی گنه
 که گنه قانی وویکده وک سحده اید
 یو خد سنی زنگنه تنک اولدی سنی اینی
 او یوغنی رخساره ویکه که وویج بینه
 سحرینه سرکده لایله لک صانع قانده
 سنی سحرل عضدینه لایله لک بتریک بیگانه
 اولدیک اینی او غلو وکی قاننی لایله اولدیک
 سحرینه ایندی یوید گنه وکوده زبته ایوبی و
 کوته بیج حلوور لایله وکانه لایله بتریک

لور

گندزي لوقا خشمه کلور ستمه ايندي اي چي
 نلام پنجو حيله بولنه سکوک ايندک کي ویدکي
 کاشکي گندم مع بنده لوانفون خدووه قود
 ویدک کاشکي بکک و في قو کوه کلور بکي ميسر
 شکی لوقا مودو بر خود وار لوانفون ايکي سوي
 نيا بکار دني ايکي لوقا لولد وید و في بکي گندم
 لولد کي ستم بوجو اي لاسندي غ وید لولد کي
 بک و رخنه کي وروي ايندي کي ستم
 بکي بک و لولد کي ستم بکي بکي بکي بکي
 حش بکي مع لوقا ستم خطر کاشکي بکي بکي
 نولد و لوقا مودو لولد کي ستم بکي بکي

کھنڈی

هاه لاندە سەنگە لولەب جە تەبە لیدی
 بولەولەدە عەسکەر کۆکەلێ نەس، لولەدی قوشتی
 مەروشی وێر کەزێ کێبە و کەلێ بریاه لولەدی
 و قەبە جەگەل برەف جاستە شوبە حەق و بە
 جەهە ئۆزە و لۆرە و مەیلە کێرەب جەولە
 لیدی لۆزە مەقەدە فرامۆز بیل و سە کێ مەیلە لۆ
 مەلەب لۆزە تەبە هەدی مەروشی قەبە لولەدی
 لۆکێ نەس وە جۆش و عوشتی مەلەب کەسەز پێنە
 لولەدی لۆکێ سەلۆزە بری سەزەم و بری پەلە
 زەم لۆسەفە کێ جەل لیدی مەروشی
 فرامۆزە قەبە لۆلە لۆلەدی بوختی فرامۆز

جوالده گندز گند و نيزه و قلیچ لودمونی
 لودمونی زواره لندی هاینه بوسا هندو
 پنجگونی کجی لندی هاینه لندی لندی لندی
 لودمونی ویدی ویدی لندی لندی برنجی
 لودمونی لندی لندی لندی لندی لندی
 لودمونی لندی لندی لندی لندی لندی
 لودمونی لندی لندی لندی لندی لندی
 لودمونی لندی لندی لندی لندی لندی
 لودمونی لندی لندی لندی لندی لندی
 لودمونی لندی لندی لندی لندی لندی
 لودمونی لندی لندی لندی لندی لندی

هاله

منزه لایق کتواه چاک چاک لولدی لولدی لایق
 موک جنکی ورلذ لولدی رنلر لول یوندوه
 سپاه اید کلدی ایرانیه چافویه سز کشتی
 رستی بنیدب لول کیم ن معلومکی لول که رزوه
 بر جاده قور کیم کیم چو بر لایق هشتای ایددی
 لسنند یارک بر لولعی و فی و لول لایق ک لولینه لول
 لول و لول لایق ناملر مو و لول کور لایق
 لایق و کلدی لایق لایق لول کولکی نه چامورک
 لسنند یار بوجینه نه فی مانند کلدی چیل لایق
 دواور لسنند یار بوجینه لولدی صافیل کول
 اید چیل لول لول بوجینه شولوه فی فرس

پاك دودا جويول اول ريكي موني عهرايدريكي
 گند و نه معي گلهيه ايتلر نه جگنه بيلير
 برينه سولغر نه اوروني كنه ايتلر يماندي
 قولدي الله نبي اوروي صاخر و صولده برين
 بگنه اوروني اولغر اوروي كنه ايتلر ايتلر
 نبي غلغه قويل ايتلر كنه كزي ايتلر
 برينه اولغر اوروي كنه ايتلر ايتلر
 كندر كنه ايتلر قولدي برين كنه الله صولدي
 ايتلر ايتلر الله صولدي ايتلر ايتلر
 برينه نذر كنه ايتلر ايتلر ايتلر
 غوي و ايتلر ايتلر ايتلر ايتلر

نه

جوید جوئی و جوئی لندروید کریدندی لیاقدی
 لستند بزم لندی رستم لندی ای سرور لندروید
 قاه و لنگ لند زابل و طبل عکری کشته ی که
 و فی لبراه لنگینی کشته بری برینه لورم و جیل
 لیسوند قاه و لنگینی سر خند و لورم لستند
 جواب و یو و یک برنج کوه لورم و جوی و لورم
 نجه و لنگینی لندی بری برینه لورم و جیل
 سر جیل لستند کله ی کشته جیل لندی یا
 سندر لنگ صاحب ز قلمه جو میدان رسته
 قاه خیری کیدر یا نیغ لنگ قلمه لورم و جیل
 کیدر ی کله هنر و لنگینی طبع که قلمه یورم

و جو وینه سور ویدی لسنده یار رستم
 نغمه یی لسنده واپ هاه یزنده قلقدی جبهه یی
 کشته ویدی کیندی کپانی کلده هی بکته قووی سیه
 لاتی لکری لیدی نینه یی لاله لادی هاه یزده هجره
 لکری لوتی کشف لوتی کسبه جمله شهزاده
 لوتی لوتی شهزاده بقدی گودوی رستم
 تنها طوطی بکشته ویدی کشف سندی لکری
 ویز صبی طوطی لکری رستم یا لکری وری وری
 یا لکری کیدری طوطی لکری رستم جابته سوروی
 رستم یانده کلدی لوتی و جواه یزی کلده
 اول لکری و جوتی و غوتی لوتی لکری

بویله

زواره ۱۰ ایندی ۱۰ لکوی چک برهونجه حذر
 اید و فلهه ۱۰ م طوره ویدی زواره و فی رایت
 ویدرکی ۱۰ م کلدی لکوی ویدوی و طوره وی
جیل لسنفندیلر بارلر **سنده** رایت
 ایدو ۱۰ زواره کیوم کلدی صویک کنارینه
 رایت زواره ۱۰ ایندی ۱۰ م طوره ۱۰ م
 فیض بولدرک یا لک کنده جیل لیدرک هیچ کله
 لایز و طدر هاه اتی سوروی صویک کنارینه
 کلدی برکی حیقوب ایندی قتی لسنفندیلر روی
 ۱۰ ویردک لسنفندیلر لصله ۱۰ م طوره ۱۰ م
 طوغنی و قح حکا بعض لایو ۱۰ م لیدرک لسنفندیلر

لولوب ياري لاه مقابل لولوب لاني كنده قاپوب
 قوجا غم لولوب كوتوبه تخن لوزم قرار ليدروب
 بكنه تاجه شهي قويا لنده كتنكي قاتنه ليلنه ساهل
 كندوب ساهده رجا ليلوب لالوب تختي لو كند
 بي لوتوبه دو كنده دوس و كنده دسني لولوب
 نزال خننه ليلوب تحي و افوي ليدني صبا لولوب
 رتجه بوزي خاك سدوب خنلاي بي نيانه نيانه
 ليدوب ليدني لري ابرو منقار كني بغي لوزم
 يرافه كوني كيدر به وضو و وضو و بوجوب
 جبه جوني كيندي فقري بكنه قوي كوه بكبار
 كني لنده سوار لولوب كندي فترا كند لاصدي

زوانه

او غلج اوست غلج خاك و و شوه و اكو
 لسفند ياب اللهه گشته اولد اكل زلستانه
 طهي طهي او سنده قومند اكو اولد هزارم هلاک
 اولد که نامز لچي اولد هرکس بروکسته اوقه
 کل او غلج ايد بوغ فنا بعد ايد ساه وارو
 ز مکی کسین گناه بقیلا میده ستم ایتدی
 ای آتا بنو جوی اید لک کدم بونجه بیدر کرانج
 مو لکد سولینور ز مکی اید بقلو لک تسیم اولد
 بنو موکجه جهانن شهر اولدند ز وکلو آید
 هزارم بنو نیا احوالنده سولیدم بنو سونای
 خند کردی بنیدی طومندی اقا ختمه سوار

و تېر و کمانه کونړ رخسار بر کتوتای کتود ووي
 زواره و لاروي کتود وي راتخ پور کتوده صو
 ده چکوب جبه جوشند خطاب ليد وېر ايدي
 بر زماه لاسوم لوستيد که کارزار وده شدي
 بر و سوار مصحح ووتدي يز واده پاک
 قور ويره زار پير رستم بوسون ووي لوستدي
 کهند وروي بکنددي ايدي اي جی کی شمع نه
 سويليد کی که بو قو که لکن سوز وده ظلمانه ووتد
 کی که لودنه کتود لوتد بي دایم س هدره سوزنه
 لود وک قور قور که کون سیاه لود بید ورتخ
 ووشکوه لود قور قور ساه تخني وبنده جفای

لور غلک

ووندونم بر مکه نواز (اجلس) او نو یاری کندی
 پنج جکی (نیل) یانته نکند که کرک (شوی) لیدی
 ای نامدی پنج بر طهاره سویری (اکر) چک
 ک پید (اولدی) بر مکه (سیر) جنکیکه طاق
 کندی (حالا) ک (کک) سیاه بود
 بوسند پنج ک (ک) قود قوده پنج (ای) اولدی
 لایکی و و کزی (ک) جکی (میدان) کیدی (نیل)
 قنق (لر) قوی (ره) طهر (سند) (لر)
 جولار ویرمدی ک (کلی) پرو (اولدی) (قار)
 کندو (یوان) کدی (نیل) (ک) جمع (اولدی)
 زولره (لیدی) (لر) (جبه) (جوش) کند و (کلی)

دېرېم جوړېځ جوړ ورو چلند وروند طارک پنځ
 قورتنه دیني صاومند یارې صباغ تنها بونډ
 خانه سند وار سپاه بید کونده وارغ خاطریني خوځ
 ایلیدم بولونکې فرما لکده یوز ووندر ویه طند
 و د ایا ایا عر یوزی کستره خن و کبني
 بر طرف ایا لستند میر جوار وړو کچ بر هلتا
 کوندر نسیم بر جانی پیدا اولدی کڼی کیدر مل
 کرکه یو خنده باغچه ویراده ایدر یایی هر بویه کویدی
 لوی قولنم صاوم صاومند یایی کڼ خو و بر و
 عاقل و وان سیم بولیده ست هک لیز و
 اولدوغنی بلوغی یی ست هک فرما شغ یوز

ووندر ورو

ولس زابلستانه بو غلغه و براو که برکده کله
 مهاله اولدي و او صاحبنی قیدی کندی سوله
 که برزما ویرلی که راستی نامنه بر و کله و کندی
 لسنه بیل سراپره ایچروکنه کلوی بئوته لینی
 بونک و وکی کیزلن بو بخیی بر و سوار و فی کله
 بلی که روزگار جنبی زکونه اولسه که کویا که بون
 یکبار و سار لر و سنه لکجه جوتی کیوب جله
 کلورسه بلی که وولر یکده بار اوله کرک بلی جان
 انک چهره سنده قور قور شاهل سوزنی دخی
 صندره فوج بئوته لینی ای نامله سکا سوز
 بوور که بو کله جیل ایله سکا ویدم مده وانی

اید نه لښتدک سویا جنگل لښابني کل یو جابنه یاری
 کورسې که یو دنیا کونډیکه توکو لو اوله گرکه بیلورسې
 ورو جنگي نیجه اولورمش رسته ایندی چو نکه یو
 ارزو ایلده سنی رخسار ایا فی القدر مهاته اید
 و بیکه کز ایلده درمه اید عی کی اویله قیصر ایدرسې
 که سور دژ قبی لښند یار که تننه طار اغو باربع
 بنه نيزه کل تخمې کورسې بویله لیدمکه بروخی وور اید
 جنگل ارزو سې لښد سې لښند یار اید یی لی نامه
 نیچو اویله تیونکل ایدرسې یاری جنگل میلانته کلور
 کورسې وور دژ جنگي بی طاف وکلم و القدر کی اغ
 طاف وکلورسې و فی ارح اوغی عی دکرغی جنگمده

و غصه و اغني اورده وای سطرالع ویرمه یز واده
 باکده و بنغ او صقلمده شرمه اولم یسی زمانه
 سنی بو جاننه کتودن قدر قورم المده هلاک اولد
 سنی بنغ نامه کتولکل کلمه او کتت سبیل ناصد
 دیو و طدر ویدی لسنفیدیلر بو کوزدی لمتدی
 لمتدی ای ناملار کی بوقدر افونق لید سبی
 کربن المده قدر تو لک سبی کی قیلکی لیدر سکنه بن المده
 بو حرب زیاننده بی مریوم اولولر کسنده وارن
 کلیم وید و کلر اولم تهاه بنغ وید و کل لفتد
 شمع اولولر سبی زیرای کلر فو ماسنغ و غم
 خوف سویمده وار کتدو ممانکه زان اولد و ولع

اولد

فاقنت بکرم صاري اولدر ویرداک شاهي بیلر بر
 جواخ اولدودوي اکر من کشته اولدک نابلستانه
 بر اوع قونرل جمله سی قیدارلر ساکل خاندانی
 و نای شکه اولد نابلستانه کشته کتور و لنه انغ
 و وفیل اهرام یه لایندی بنی اندینه الدی عقل
 و قلم سنغ قالدی بلع که چو خلک بر کونه و فی اوتون
 و لارور کی لیه جویون قی و کلسی و جها نذیر
 و کلسی اکر طر ضرر اولدکه تاج و خنر کشته
 قالدی نجید نامله اوله جهانده کس طانی بغلوی
 اوله بنج جانما قیغوبه بر اغود سی ای سیه کل بو جیوه
 عمر کی یله ویره فک صفود اولمه بنج کلمه غ

زلال قائم لایله و سنی تاج تخت عیاج لوسینه قوی
 بیکه تاج شاهی که کیتا ووه یا و طارور قوی
 است و کلن سالیان خزینه لوی لوکده لجه
 سپاه اولدره و سنلر کلک هکی چرخ برینه
 کتور و دند سینه قاتنه ولدره و قدیمی
 باون علی لوکنم نیچد که طود و مسد بینه ولدر طود
 کی شاه و بی بهلول اولد قمر مکده جهانم بی
 پایله اولد و لسنده یار لیدی چو کسلیک
 قارغز لجه اولدی ریجک کتور که ویدی صغیر کتور
 لجه قاره لید کسلیک مناسبتی بوقده وید طغام
 بلسدی دند سترابر کلک لجه لیدی سترابی

لا کر اوروب اوڻدين کلد کرم نين ايد سني لڏه
 کوڙوب ڀه اوروب بڻيڻ سڀه کڻو روي ديد
 رڻڻ کڻا هي ڀوڌ سڻ عبد مملو کڻ ورواڻ
 ليد وڻي عفو ليد هوب تختي کڻا رڻي لوڀي وڀيڻي
 خالا سڌو رڻي ويڻ ليد رڻي و (مڌه سني
 خلوص ليد وڀي مڻ خڻه ليد ليد ليد
 وڻي کڻا کڻي نيلو سڻ هڻ وڻه لڏو
 وڻي بهو لڏه لڏو وڻ وڻ وڻ وڻ
 بهو سڻ لڏو ڏوڏ لڏو لڏو لڏو
 کڻ وڻ ناي صلي لڏو کڻ کڻ
 لڏو لڏو سڻ کڻ وڻ وڻ وڻ وڻ

نڌو

بولور و کي کيخرو ايله بيه قوراني فتح لقمه ايدم
 سوز شاعلفي و تختي نه بولور و کي ویدی لسنديان
 رستم لالتي طوتدي لطيفه ايله ايددي اي رستم
 بيلتي کنتن سوزک کي چکدر بولور دي جمله کنتن
 قولل قوتلو اولدوغني بيلورم هور برکه رستم
 لالتي صغده اويده کي طرفتي سينا قاه يوریدی رستم
 قولدي کند و وني لسنديان لالتي صغدي اويده
 کي طرفتي قاه قولدي و يوزدي قولروي لسنديان
 بل صغدي لکي بالفرو و کي لري ايددي اي
 رستم بولور شراب ليج کي باري سنکله بلکه چنل
 ايدم بروني بوز بولديني کورم موی رختی سياه کور

کریفی یغلید لو باشمه ییچد سراجمانی کلدی اتان کوزم
 ناه بر ملعوتل سوزینه او یوب بنی بنم جلدی لهه
 اوله سبیده جاک و یروی جاکل کلوب اهنل دی
 گندور بند بی قیروم و یلیدی قاور او ملیدی بی
 زهد ایلد قیروم واروم ار جکی بوزوم لستم
 اتمش که افخوچ یولنم نه لدر لکل ایلد قورانه
 و جنم نه لیدر لیتمه لیر ایلر کیننی قوراندوده
 لدر و شاه قاتنه کلدی بنی بو جانه لدر لدر ایلدی
 رستم و فی ایلدی ارک بر کیک و کی و لردن فاندن
 قورنارم سز شهلنی زه بو لدر و کز کخرو
 ایلد بیلد قورانی فتح اتمه لدر بو تاج و تختی زه

بو لدر و کز

ستر جكد و مكد و رو و رغي پا لشدنم اقاى
 و في ليدنم اشيخ كه جهانم مشهور و متولذ او مشهور
 نجه كرو مشرك بطني كدم و ي او غويند كمر
 بيلدم و بو جهاني بور پرستروه بلك ايلدم
 سوله قدر اوع قير و مكد ير يون لده كو غز اولدي
 بن كوه كتناسبه كتناسك لهر سبه لهر لبي
 تودن لنده كي قبا و تخنده لمر فريد و ز جفا
 انغ قير قير كد روم و ياريش افا ريدن
 قير سح اولدو يدن اول و في فريد و ز جفا
 ك بيلدم سكه ووه لوع اولوشا مكد و ك
 ساهلني ووه لمدن بولدن و و في ميا غده لمر لمر

ابلد جیغ صوفی کچم لوفیای قوراندی جی
 وبلدینت قودوم مازندران تنها واروم نه لارستانی
 قوروم نه ووسپیدی وینچ ظالم باوس هدی اولدی
 لای یوز بیلدرکه نزال پیلند و نیار قدم بدم
 سوارکه و نیارده کندی بی بهاولانلو
 مکی میاغند بند لیدم بی بوسودای انکلیج
 ویرمکه بیلدی بی نه لکوانی بی جهانک صولکند
 ریس کلدره و فی نهاده اولدی لشری بلوک
 جو جهانک کسنی کوندی صافه سنگد سنده اولدی
 رو بوقند جوق سولیدکی صیبتی ایلیدم کچمده
 کچم ویدی لسندیار وافی لیدی ای کروا

سند

و پروي بنج ووه لوح گنودوب رعابن ليروب بر قنادر
 قنادر و بر قنادر صلي اولندي رنج انده قنادر اولدي
 مرولكي جهانده قنادر اولدي بو وجهله پاكس هار
 قنادر بر بولدي رنج ايتدي پنجو بو بيله او بولموني
 سويدي و بو و صاحيني ايدريسي هار
 شاه كوزي كوزي سويدي و جهانده خاني بيلدكه
 و شاه ساح اوغلدير ساح زبانه اوغلدير
 زبانه كوزي اوغلدير كوزي هوشل شاه
 اوغلدير كوزي اني ساهه بري اشدن وافي
 او بولموني بولموني ساح اول كندر كه طوي و بولموني
 رازورها اولدر مندر كه و رباوه نه شي طاعده

بولموني

ايتدي اول بئري وکلدر بهی ایتدی صاغ قول
 استدی کل یتم اوتور سغ ایتدی او یتم
 یقیر یتم اوتورم انده برالتوغ ضدلی کتوروی
 شاهن قوشوندا کتوروی اوتوروی
 ایتدی ای سرودی اولو لویه استدی مکده زار
 ساح اوللوی وکلدر اهرمنه تسلیدر نیا
 اناکنده طوغندن ساح سوار کتوروی لغ تویری
 وارور بو بئری اوغ وکلدر یو یابانده ایتدی سیمغ
 کلدی الدی جینه ایلد ایلدی ایلدی ایلدی
 اولدی اول یوا جیلدو خواروز در یخدا کال
 اوندنده کجری صکی سیمغ کتوروی

بوجها بی و نموده بی بان ایلمد بی فواج با که سحر
 و منزه از کفر که نیچید بیدر که کور مدح که بی
 اهلوه کلد بنده کی الد که جهاه خلعتی را
 از وی اوقویه لی سفندیار بومرنگل سوزیند
 کلدی ایندی ای و سناه و ساع یا و کاری
 ساری و بان که سش طعامکن حرام و کلد
 بویله تندل و تیزل ایلمدی سکتندل
 لیوب ریجیم امدح بی کزوه ترمنده اویلم
 واروب نالک یوزیند بقا چون حای بوقدر کی کلد
 اوتور بی فاج حای شراب ایچیل کی کلد غ کتورمد
 و یوب صول کلد فنده بی کوی ستر وی رستم

ایندی

قبول اعدک و بن قونی لوطند نزل اعدک بن اوله
 مرغ که بنجده شاهرک تختنی روش قلدع و یوسفیدی
 و لکونی لولدروع کاموس کلانی و فاقه جنبی بن
 صوب و غربه قافه کتور مدیدی قی سجا مقابل
 لولدیدی کیشری یلد و یرویدی ایرله و یارینی
 و نمر مکنده بی صقلدع وری شاهرک
 بشر و بنای بی لیدع بن و عودد کی کمانه
 ووشدک خاندن کلدک کی سنی امانده یوکل
 بلدی استمکه سنج کی بی ایلوان بن جلدن تباہ
 لولد ساج سولر کی سرور بوزة مشیری که
 بو مینه لکن قومند بو کدوکل انل یادرکی

بولاف کونی بزه قوه کو سو فید، فاکفور رخسند
 فاکفور رخسند بندي صوبه کنارین سله جي اي
 گندي صدهاسي ايکي ميدیه گندي جمله
 لنگو باقدی رستی کورویو لیتدیو لیتدیو
 مکی بویو کوه یکبار بنه دوشه هرکس لنگ
 قدو فاقسند باقور زمانه فکند قور قدیو
 لیتدیو بوها س سولر کبی برمو ککرک جوان
 ویره بوخسند نه مکی نه هوه نه ویه کاج وخت
 سبیل شهرام و بویو لژور هاید کوندی
 ویدیو لسنند یاه بقی کله دی رستم لور لوره
 طهر قلدی لیتدی لی شهرام بیه بند و نصیاتی

قبول

لښتدي اي روړ رنځ وږيدو کک موږکي سوز ږيني
 لښتدي وکړو د اوله جړن کړو وند بکلي اوکړ و
 دوزاغه ټولنيزه جاذبه وکړد کړو ږي د کړه رنځ ښه
 کړو کړه عقده وکړد کړه قورقو بولاش بر لوزو
 لښتدي اوله کړه ايد عقده ايد رايد بر صحت
 کړه صحت نښه لومړۍ لښتدي لښتدي لښتدي
 ښه کړه سوز ږيني صندري لښتدي لښتدي لښتدي
 لښتدي لښتدي طم کړه ښه ښه ښه ښه
 لښتدي لښتدي لښتدي لښتدي لښتدي لښتدي
 لښتدي لښتدي لښتدي لښتدي لښتدي لښتدي
 لښتدي لښتدي لښتدي لښتدي لښتدي لښتدي

عیسی لولوند و کس هکس وفاتنا بانی اندیدایی
 سنکله نیجه جیگر لغزل لولور و ناه و غزل حققی
 لولونق لولور رتخ لیتدی لولدی بر نیجه کوه و فی
 اکلن لولور کار ایلیم انده لولیکن مطیع لولیم
 ویدی ورختنا بنددی کندو لولونتا کله دی زلال
 لیتدی لای پدر لولونتا یاری کوردن کویا که فیدق
 باورنه کله فی کله دی لولونتا هاه لولونتا
 برک و شهیدر که جهنزاروه بقدر لولونتا هیومن
 کنارنه کله دی لولونتا یار و لولدی سر لولونتا
 کله دی لولونتا لیتدی عجب و لولور و لولونتا
 کله دی لولونتا لولونتا لولونتا لولونتا

لوتدی

با قسیم اولد کز ندالده قاسیم کناهل
 فاکود وند بن سوزی صندرونی اولود سی وند
 ساه قاسیم لوتاغی اولود سی رستم لایندی
 دی نامدار کرد بخلاده ویدو وکده ویدار کله
 کوکلک ساه اولد سنک سوزوکه بکندم
 ولک بنی خانما برکته بنجوق کلزی سی عار ایدر سی
 سی ساه بی بنده برکزی تشریف قلده سی وکند
 کچ و خزینه اوده ساه ویرم لاسفند بار ایدی
 ای بهلولان لوتی بیلور که بو خصوصه ساه
 بجا نیجه وقر تاه امندر اکر سی ماهه اولوب
 بهشت مقدری ساه ویکله ایدر ک ناه ویکل

وکل

بیت

سرای غریب را لا یقینر لاسفند باید لایندی
 که چکر ویرگی لکبی شاه بنی بوجایند بر
 مصدق کوندر و شدری لایسند و منزه رای
 اول لایند و شاه هل فو شده کج
 اولوی خود لایا گل بنه کوندر و شدری فو
 جوقدر لایوی سنی بنی بفلو شاه قاتند لایند
 اول سبیده بی خستند لایو و سندر قاتند
 کلکه لای بفلو و لای قو فو کلکه لای بی و کل
 بند لای بنه قاتند سنی لایر لای بولند
 بر لای کلید کبی شاه لای لود کج بوجند
 جهانی لای لایر لای وید و لای وید لای

کلدی لوفی لوفوی و لیدی یزوری پلک
 سنی بر لفسو ای جهه پهلوانک شمدی
 سنی و لکل کور و لایدر کد
 لیدم و ولر لول کتی بی کرمی لیل لوفی
 لولسی و ولر لول هدا که بای تخشتم
 سنبیلی پهلوان لول روز هارک بر لوفی
 لوی لول سنی کور و فاطمه زری کلدی
 لول زه نئی بهمدار صاندع رکت لیدی
 ای پهلوان سنده بر لوزوم و لوفی لول
 لوزو لیل فاکار لول و رفتار لیل و خانم
 کلدی و بدار طارونی لول و لول لول

کور و یریرم لوتد و بر سوینج اول کونند
 سیاوینی بوزینی کور و بوکوند و ک س هرو
 رو کور و ل اولدوغ لوتد و ک و فی هاه سیاو
 بکرزی حنر و دلان ککنه و ولس اول
 ک ستر کبی اولدوی اولد ولس لیرا و زمین
 ک تختی لوزره سنجیلی بر س لوتد و بختی
 سیونوغ اولد ک ستر ک سنکله جیل
 ایلیب و مئندر ک مهور اولد س یلامر صانجیل
 کوی ایکی بار اولد و نیا وود و قید طویلی
 و لاطو کیم س کونز کبی اولد لکندیل
 بوکوزی لشتدی لشد و لینور رست قانند

کلدی

که رستمه پید جنکني لارسله زوريني سويدي
 لوتلو بو اهد و يولاش قلبي خوند لالتا ليدري
 انده بئوتند لبيدي چونکه بو رستم سيري و ليدري
 کلندر که عمنه هچ لارفاي يه کلندر واروب
 برکه کورشم هچل بيدي لاني لوتلو ليدري
 کورنده يوز قدر موروکزي يا بنجا لوتلو
 لالتا بئول هچوند کنارينا کلدي صويک لوتلو
 حل فنده رستم لاني کندي بروط فنده و في
 شهر لاني لاني کندي رستم و ده صوکنارينا
 کلدي رخنغ لينل پيا لوتلو لاني لوتلو
 و لبيدي لالتا نعلي و ده لوتلو و ده برکه جمال

لنده رښني مدح ليدلي ښځه کور ولس ويلي
 ليدلي رښه کي سرور کولن وکله کي کلي لاله
 تي زنه فيله بکره هيو منډ کنارينه کله دي نه جگي
 ولار نه جوښني ولار نه کورزي ولار نه مکندې
 ست هل ویدلرښي کور وکله کله دي وځي بلځه
 کولکله نه رازي ولار ور وید کله لښندې
 غصتايه کلون لهد وپوله لښنه بهمني خور
 ليدلي ولیدلي جائز وکله رکه لور مضيق
 عودح ليدل ولوغله لور قور ليدل مرلي
 کوریدل ولولول مصال لوغله لور و
 کونډه کي وځي کورونکي وولوي زه کور وک

ک

زواره لښدي لښه چکه لولکه ایدل جښل
 لښو لښديار کې پر مدو کې جو جهانم لښو
 حاکم لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو
 لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو
 لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو
 لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو
 لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو
 لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو
 لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو
 لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو لښو

دشتدي رنج وده ليريلوس لستند بيد قاسته
 رواند لوله دي رنج وني زولاره و فلولوزي ياسته
 لوقوي ليندي وارک زلاله سويل
 سراي ويا وزيبا ليله ووشنوف زبي و
 زنيخ ورسوف که شاه لوفلي به قونق کلمه
 بولايي بو ويد وکنده فراخه لير و بزم کرايه
 کلب بي وني جمله خنيخ و جواهر کند وده
 ورنج لتهز بر ناعلا سرور و وللاود شاه
 جنگده لوصافه وکلمه وارم برک يکول
 لک ليل کدر کند وده خنيخ صافني لک
 ناصبه ليرک ليله روش کونق وده لوله

لکونق نه زنيخ بيمارين وديک لويل وديک
 برفل کين وچکله طلمه

زولاره

کز لهند رس بنی جری زبانند لاله گند
 گل ویرسی بی لاله لاله نود و گل و فی بر
 مسد ایامند بند لور و اندر لاله شاد
 لاله پندرس ایی لاله و لاله کو کلند
 خلع و کینی کیدر یکتکل کوز لاله جهان
 بقدر کولکشی شاد و فرخ لاله صوبی بروج
 سحر و راه پاکل سلمی لاله بزی
 شرق لاله قونقر اول جو بند و سی سنده
 وود بر لاله لاله سبا هکله بنی قائم کلور
 بنی شاد و غمده لاله لاله لاله لاله لاله
 ری سز کله عیش و عشره لاله و شاد

کودی

رنج کلودسد اوجقدا راضی لیزی کلودسد
 رازی سویدج بازو لید بر بالهند بفرج
 بیام کیدرع پلندر وار فیتزی بند ووشد
 وکدهن باند بولشد کله عجب وکدهن
 لک بند کده صاور اولد بکده کدرک
 بانگی کینج بولین سوزی معقول کده وویو
 مرجی سنده لیراغ لید اول سوزی
 سوید کده برکده سویدر مرد وکده
 بی فقص قوم طوقز اولور لشد طاق
 کتده مندر وریاده مکیز کیمدر وکده
 لار لده لید جفر لوطا مندر لری روتی

کورم حاله سئل پهلوانان افکن اشدند و شاه
 اولدع سئل بر نینجا کوفه برادرانم شاه و طاع
 اولدع اولدع و شاه افکن طو لوسنی لیبک و مژده
 اراد و غنی بولدم سی بنی اسدک بی و غنی
 بران قرار اقبیل سپاهنر قانک کلورم
 و شاه کل وید کلرینی سنده اسیدرم شاهده
 عهد نامه ای کتودن کل کتورم بونج
 با و شاهده خدمت ایتدع اصله برنده
 برنجیم اولدع و با و شاهده ایولک ایتدع
 و جو غنی و سنده خلاص ایتدع بو و طو
 اسدورده صکی برادر شاهه نرغ به.

مرغ طو لوس

لاکریندا سولار اولدی بیر رستخ بر بهمنل جوالدی
 یینی لاکریندی لاندشدن پادوولدی لاندی لاندی
 ای شهزاد منی کدوع کوکلم س اولدی
 لاکریندا یارم بندر سلع لاندی وی که نیروه
 مهر نامدار هر ملک که عقی کند و پادوولدی
 صکنه بقار اول سکدر فدولکم بی نظیر
 اولود هر خصوصه و و لاکرین اولود بوکوف
 که سی جهانم و و لاکرین و شهرسی
 بد خویلو لاکرین اولوز لاکرین کدک کوکول
 بزواره پاک فاشم لاکرین اولوز بزواره
 پاکده هرزه لاکرین بوک سنک مالک

کبابني لودنه پيا قوويږي لول نامله لوي
 جفروي بهمي بر فقله يدي لولاسم
 بهمنش فوږ صغني يدي رستم کولدي
 ولایتدي بو طعاع پل لپوه لودنه پيا کلندر
 سي بويلا ييک يري جنک کوننه نيمه
 دشمنه جوار ويري بهمي لایتدي جوق
 بلک ضغن کندر رستم کولدي ولولز بلند
 ليدل لایتدي لي شهر لوم وولک کيز لوم
 ورجاع کولده ليددي وروفي طوله اوږد
 بهمنه وروي کي کلکرم لولانه عقند
 ليد ویدی بهمي لول ليددي لنده قلند

لارني

تعظیم آید ی کچ قلعہ و غنہ حذر و بیداری
 وار ویر آید ی برار و اوہ او تو ویر ما ویر
 آید ی جمع لولہ ی برہم او تو ویر لسنہ
 سہ منی و کوروی آید ی لسنہ یار
 شہنشاہ ویر آید ی فاعول بوجاہینہ کلہ
 ہونہ کنارنہ او تو ویر شہنشاہ فرما نید
 کلہ لسنہ یار وہ کلہ و ہیفاع کتور و
 آید ی شہنشاہ ویر و کچ جوار ویر کی ہولانہ
 ویر و بیکہ و بیکہ لولہ کی رستہ آید ی
 آید ی شہنشاہ ویر و بیکہ لولہ کی ہولانہ
 ویر و بیکہ و بیکہ لولہ کی ہولانہ

ايديا لکېر نکل وفاقا وفاقا لولود
 لسفند يار وار سوغ جلد جهان باو
 اوله وېل طاعنه لکېد لېنور قوت بېر
 احوالي خبر وړوي لکېد في تعجب لېدېر
 لکېد لکېد سوار لولود سدر نجي لکېد
 کلدېر رستم بونړي کړوي و لېدېر کالغ
 بوکد کتې لکېد رستم لکېد لکېد
 بيا رستم فانت کلدېر رستم و زواره بهمني
 فارش لولود رستم لکېد لولود لکېد
 سويل بيلېع بهمني لکېد لسفند يار
 لولود بهمني وړ لکېد بهمني لکېد

توضیح

لیوین های پهلوانه غافل لوله قلم
 برکده طاعنه بر قیا قوبه ای بند ویدگی
 بر سنج بقده اقا رنده حوکی لاندی و کباب
 شندنی لنده بر لافدی جو لیلدی هانی
 کندوبه یفتی کلدکه قوزی جهانی طوندی
 ماهه ماسک لاله یاننده بروم لوبه لوروی
 که اوله طاشی لینه وخی پروه وخی لوتی جانب
 گیرو ووندوی زواره لوفی لیلدی و
 بهمنک کو طی غ ویم لولدی و کندوبه لینه
 لور لسنده یار بو نطه جیگ لیدر که کندو
 تنی اسولای لیدر ماهه لولای بوور که ورا

لار لایه برکناره تا قور استمر بر لایه
 جاع و بر لایه کبابی کند و کی چوری و خد
 لایه لایه طود شهر لایه بهی لایه
 عجا بو ریح فیدر یو خد آفتا یدر که بیض
 قویروغی و لار و زیر صفا قاتی لایه
 لایه بهی لایه بهی و نیا و بهی و
 کور و قور و کد لایه لایه طاقی کد
 لایه لایه بو و کد بر طاقی لایه لایه
 لایه و لایه لایه کور و کد بر لایه قیا قور و
 طاقی لایه لایه طاقی لایه لایه
 کور و کد و لایه لایه لایه لایه

لایه

نزال سوزال ایندی که ای شهرام بود
 محمد ایندی رستمی استمده و او که نه و بره
 ایندی اسفندیار که بیقای و لرور بود
 الکلیش لوتی که ایندی که ویدی نزال پی
 بر او قوشدی بخیر طاه کوندروی بهی بخیر
 طاه کلون کوروی که کور و از ورک کمان
 پیوسته لوتی ماه استده ایندی قلعه
 که هجندی و لاش خدند زفر ایندی
 کوروی لوتی یا تنم برور ایندی بر لوتی
 افغانی لوتی بر طغ کیتی صید لوتی بر
 افغانی کور و لوتی لوتی بر رستم جوری

کله د شمع کتندر فولاره و فولور بید کتښ
 د ور همدی کله دوسو وړای مافوز کی
 اولور سی وید کښ بهی جولان ویر ویکه لښته
 به بید ویدیکه واره بلی قد شرای لښ هیول
 بهر قوللا غوز ویر غمز واره بلی رښتی کی ستر سوغ
 ویدی زلال پیر لښتی لای شهر لوه ستر
 لور کښ ورو ورو بید لښته ورو کښ ورو
 لکله وروغ بوک کښ لور بلی اول وروغ کښ
 تخنده سی بهی لښتی بلی بهی بهمن لرو سی
 ته ویر زلال بو جولای لښتی بک لښته
 لښتی و طوق لښتی بهی کولدی لښته لښتی

زلال

رک

بوخري الادي مکدي فتر لکن کورزي لکن
 الوب قارنو جعدي و ايندي بوزري لباي
 ايدي کله لهراسي سه نسي لولتي کرک با
 قديم ايدي بزي فتر قديم اندک کوروي
 همي جعدي کدي خسروي سني و ايدي زالي
 کورني بددي و لستل پدي سني لوف دي و
 ايندي اي رو دهقاچ نيم اولدي لوفل
 رستمک س هريا و کاري لستل پدي زابلتانه
 کدي صويک کناريند قوغندر خسروي لوف قار
 ايدي زلال پير ايندي اي شهر لک ليل لنگ
 س بوقاچ جاع کراب لپوره لي شمدي برنج

بی ویدل ایدیه س هک قوشوسنم اوتد
 میس تا سزی ویدل ایتید بوعده طودوی
 کوه میا و نشهد عیبی کتودوش اولوع دی
 دیوس بهمی و فی خطرمن طوقس بولد رولان
 اولدی باشندن تاج س هی اوتد رنم لبس
 شهنش هی رافش جهاه پیاپ سوار اولوب
 بر علم کتودور نیچا کس ایدل فوج ایدی بولم
 اولدده و دباندر ککرک غبارینی کتودول
 سکر وول زبستان فیاو و فقا ایدی
 کد برش سوار کلدی التتم برسیاه لای
 ولارور اکسمنم کزیه سپاهی ولارور زلال

هو خبری

حقیق و دود لهر لهری است هک جانی لیه
 سنی است هک فتنه کشد و بیدل لید
 و سوزنده بشاه لیدره خشی زاید
 لوه سپه دار بنوی بنج شاه در
 عقید و دلازی لیدر سنی شاه حضور
 حوق سوبیدر کور و کد سنه کنه و لارور
 انج شاه و منی انج لوه غی لیه قوما
 محالغ لیدر بو لاری سوبندر زواره و فر
 ورو و اب بنج بندید کور بو سوزی طویل
 حات کدی سزک خاند کزی ویراخ لیدر
 سزی بفلو شاه قتن لیلینج بند کنا هکزی

لوز

لایکون لاندو فی کله دیر بکا جواب
 لایند بکه سی بزمی رستم کند و کند وی
 بکنند جهانز کند و و لوزک و و پوند
 جوستانز من لولون لوتند مکند
 حایه صایز ویسی لایند بکه کبی و کوندری
 بر لوه حقیق لای بفلو ~~لایند بکه~~
 یخ کند کوی ~~لایند بکه~~ لوبار طاهند
 کلیند لوز بی و فی بوجا بند کلد و ک
 هند و نصیر لایند لای رستم هند بی طو رنج
 لایند موافق کوسر صکار ~~لایند بکه~~ هنر سینه کاه
 لولند لایند و کی بی بر بوی خد لای پیچ

حقیق

خاودوه باخوزه ولاربند نه سیر لک بی
 ولدی قدر لندف تا هندی و روم ولاربند
 لندف بر طوتاه صوم کبی ور ورکا هندی لولند
 نینه وار سوار مولی ولاربند که قیاسه کلر
 کوندره لک لیدی که سبتانی بر لوع خا
 کبی هولای صاوده لوبی قودم ویدفک لای
 جهاج شاهی س اول مولی لندف لندف
 و کندو لای ورکا هندی لولندف و لندف
 مولکند بقدک نه وقر و عور لندف که
 کلدی س سنی باوه کورک بوجهانف
 ولا فرک لک مولاند لندف فقیه لولندف

س

شاه بوبند و منج با و شاه ليري بلرگاهند
 بر کوه کلمه که شاه هفتي گشته سب و پروي
 بر کوه اولجا بند ميد لاندک بنج و لار بر
 کوه کلمه که واري شهر يار او قومدک و ننگه
 و جسيده و وضی کده و فوید و نده و کي
 قبا و و ننگي گشته سي کبي بر با و من کلمه
 که بزم و زرم و مني يوقدر بک و ي بک
 ابي طوئدر انک زمانن بر او و ويند
 و ينني بنه ايلدر ار جاسي که توده
 شاه هيدر ملدي بيگ لنگر ايلد صحرار
 جلد اندرک ليد کي ستاج اولدي

خا و ده

یار

ویدل لیدر م بئوت معقول کوردی لسنده
 بهمنی چاغوی لیدی سیاه اکتل لوندین
 سوار اول و صعدت و ستون اول بانده
 تاج خرویی قوی هر کج سنی کورده شهرزاده
 اولدو عئل بید و یا نکه اولدو نفو حکما ده
 عقده و کورده رستم خانده سنا طوغوی کین
 بنده سلج ایلد و بر خوشه ایول
 یزدنده سوبله بنغ لغزنده ویکه ای رستم
 بونجه بیدل وک و نیچا سهر کورده
 بونجه ایل و سپاه و تخر و کله کورده
 لقانغ و ووده یوز و وندروک لهراس

و صاحبزادان پند پند پند پند پند پند
 پند پند پند پند پند پند پند پند پند پند
 پند پند پند پند پند پند پند پند پند پند
 پند پند پند پند پند پند پند پند پند پند
 پند پند پند پند پند پند پند پند پند پند
 پند پند پند پند پند پند پند پند پند پند
 پند پند پند پند پند پند پند پند پند پند
 پند پند پند پند پند پند پند پند پند پند

و پند

مهرا لیدوسنه اولاده دوه چکدی
 کما لستدی سار باج باشی هر چند
 که اوروی قالمدی لستدیار بیودوی
 باشی کدی کدو کج بوفال لاه خوشی
 کلمدی لستدیکه کیرو ووند بندا حلقه
 طعنده خوف لیو بر یز واده پاکک بر
 حکمتی وارور بر قاج کونده هیر مننه
 کلمدی سر لایم لای ایی لوزره قدوی
 لایم اولو لایم جمع اولدی بیودوی
 مجلس لار لست قلمدی بشتی ویر لایم
 ویر وزیر ویر لایم کلمدی لوتدوی

الله افرسي سي سني استه اترسي نه مكي
 كه پلته و اروب مقابل اولاسي
 باري اوس قاريكي بيد كند و يدي
 اسفنديار ابيدي كند عيني اولو زيرلغ
 اوغ بمني رسته اچيكنه لاسل اتم كرك
 انغ فناي مكه بوقدر ويدي اواء اول
 كچه اولو ابيدي اكر ي جمع اولو ايركي
 و كره ناي صلاي لسانه بيوسته اولدي
 اسفنديار كوه يكلره كچه استه بندي
 شاه و والدي كنيون و ولع ايروب
 يول رو اند اولدي ابيكي فزاد كند ي مكر

لايتدي لي بكا مهرباه اولاده لانه سي
 برستي استنسي و مولكي جهانم مشهد
 اولمدراني واروب بيليبون كندول
 انصاف وكدر و لكى باوش هك سوزيني
 صندوق اولمز اكونج اجم زابلستانم
 لاسيد البتم بني اولجانب چكر اولد كيدر
 اكر رستم بن سوز طوزك فغان مولد كيدر
 بنده چي سوز استن اكر سر كند ليدر
 هر چه باه ابا و ويدي لاندكي بوزيني طوفان
 و صاحني يولدي و لايتدي اكر سي بوليد
 مياه بند ليدر كل تحقيق و يود چي سوزيني

کڙي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي
 کڙي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي
 ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي
 ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي
 ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي
 ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي
 ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي
 ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي
 ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي
 ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي ڦاٽي

ڦاٽي

چاندی برو فی سوز سو بیدی کو کونده
 ایدی سینه ندرست نه زلال کرد رسد
 و اوک بنی بولا قدرت هکده کپ وکی
 لستری کبی بو دنیا ده جفاح تاج و
 تختی الله بارک ایلد باری کوشد
 او قورق یتر ویدی شاه ایدی تندرک
 ویزلک ایلد لشکر کریم جهاد ویر
 سرور دنیغ بیلد گوته لشتد ارج جبه و
 چوئی و خزینه سنکدر نیچا که بیلد سی
 اوید ایلد سفندیار ایدی بیغ لشکر
 احتیاج بوقدر اگر ارج کلد بسد لشکر

وى عباورخ خاندېد كړوبى سواو عايد
 لاسنډ يار ايتدي لاي شهربار نا ودار
 قو جافى لوي بكا تگن ليدري سوزي
 اندازو ليد سويل كرک رتغ كير ووه
 قاندر لاسكندر وېدي شاه ايتدي
 كچه لاسكندر لكى قو لي مكا بو قدر
 انكېږي ږه سرفو لمر لمر مخه وسپاه لمر لمر
 بنج سوز عباورخ ليدو سينا ټولن كيد
 سې رتغې بنج چگون ولوكونه قاندر
 لمر سې اول زفاه تاج وټن سندر
 لولو وېد كره لاسنډ يار قاشري

جاندي

و دودلکي جهانده مهند لولدي بي باوشت
 لولدي بي باوشت سرفو لندي وويريني
 که کشناس بي باوشت لولدي بي باوشت
 لنده لسکيدر ونيام بي ليد جيل ليدر
 قلندي ويرايني بي لولم سبتاس ولار
 قيجکد اول ويار بي باوشت فتح ليد
 ورستي وزلاي بنه وواسور لولدي
 لولدي که قوم الله عظيم الله حقيق
 بوديد وکري وغي رينا کتدرک سوزي
 رولتورک کني کتدي تاج وکري
 سلاصمري قمر لولدي سني قورلند

روب

پند

و دوش ار اسنم با عیال اولدم شاه باوکه
 لئی اسنند یار ویرمز هاه الداور ویرد
 خلق لیپنیز کز فکر حیاں لیدر اولدم
 ویدی شاه جواران ویرمز ابندی لئی
 هزارم و جوارنیم اوغلی سنن لیسک
 ولایا ووغلیقدر ویدو مکده زیانم لیدر
 خدارو ویرمز یارو ویرمز ایلیم جهانم بر
 و تمنق قلمدی سنن ناکل لیسیده نه فکر
 سرفرو اتمید و نیام ویرمز با پیدر اولدم
 بو قدر فکر ک اولدی عقل زلال اوغلی
 رنج که ز ابد و کابی ضبطن اتمدر

ویرم لکی

یوقد قنذر ح اولاده بوزمان شاه برزاه
 اندیشاید ولاروی اول کیمی گدی صباغ قنر
 شاهیدم لوتدوی جلد سپاه کلدی لسنده
 وفی کلدی لوتدوی اول کون دیواره عالی
 قلدی لسنده یار ایاغدا قلعن اول لوب
 شاه حطاب لوب لایندی شاه اشد
 ناج وخت سنز اولید برهذیش فوشوکتی
 سنز بوونیا سنطه زبیا لسنده بند خ
 سنز برکنده بند ک بولند وکی نیچ وشرکی
 عوه خدای پیون لید باعال لیدع ناج
 وختی لوتلار لیدک ویرقدک سدی ووسا

ونيچ از ورهازي هلاک ايتدي شدي
 منغني چکک کرک ونا لبي کي نديني که
 سکر کرک شاه ايتدي ووغري بولده صاب
 ناکدو که لني سويلد تيزيني لکاه ايتد
 جهاننه لني اچي سکر لندم ور جاسي
 ايتدي اي شهر يار ضرر زار بستانغ لول
 کرک رنج وسته لندم اجد جاني فوش
 لند کرک شاه ايتدي شدي بي لاکم
 وناجي ويرج شاه اولک رنج هسته پي لنده
 قد قولدي جاسي ايتدي هيچ که لنده
 قد قولدي غني کدو کي ور لومکر لندر فائيم

یو قدر

ب

لاول سبیده شاه لانی حنفودیند خاغو
 خلورج لیدور لاسفندیارک احوالند
 سزوال ریدنی لاندی ای حکیم کاروان
 وای فلوکوف صاحب ازغاه برک لاسفندیارک
 هالغند نظر لید تخت ش هین لوتوری
 و عوی لوزوغیدر وقاج کند یاد هک
 لیدر جافاسی بو لید فید لولدی لیدی
 شاه باو عقل و لانی که بنم ولرور برک
 باسده کتور ویدی و لفلدوی و لیدی
 حین لاسفندیارک که لاسفندیارک خوفند
 پوروی جهانی ووشنده بک لیدی

پدرک تختی کا ایوانک لید ویرود س
 بنجوغ بر او لنگه کیدرسی ویدکره لسنید
 لیددی ای والدی بواندوک پدرود
 هزارنا سزالک کورود و معلومدرک اول
 با لیلکده تختی ویرود جوبل قالدی وکتی
 لیک کوه لیک لیک شراب و شغل اولدی
 شاه بواند و لوددی کشتی یلدیک
 شهر او شکر کو کلندر بیتا سلطان سووکی
 ولرور اول کوه جاماسی یانند چاغزوی
 اول جاماسی عالم و فاضل مکنه لیدی
 و علم بنجوغ و فی مهارتی فوق العدم لیک

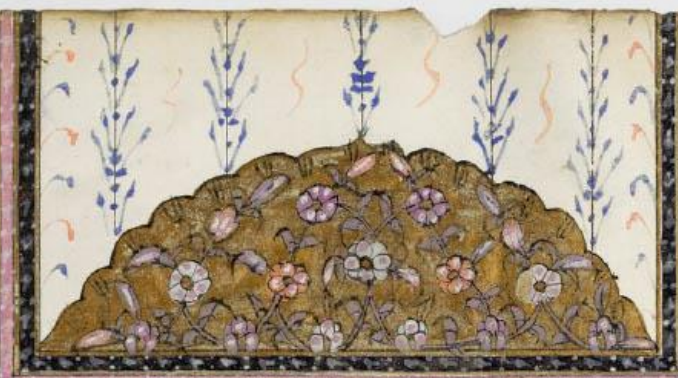
اول

ایدر و بی عزتی لغتیار لیر و سلطنتده
 و اغری ایدر و ویر و شعی بر طرف اولدوقه فقید
 لولم یاری شاکل اوکوند ولده ویر کدای
 شاکل طافکار بو اند وکی بنی عوق و تاخیر لیر
 تختی شاهی بنی اجداسی اتمکده وراوگ
 مذور ویر لکیند و انصر ایدر و جلد کتد
 لیر لانی لشد یقار وید کله و لاله کی غم
 ویر لولدی لیتدی لای لوغل بنجور
 کی لکی زخم ویر سی جلدی سکل و فانی
 ور حاله اکل شاکل بشند لای و
 تاج فالندر بوخه جلد لکسنگده

جد و اهنه ایدر ویکد پدر بیکر حال حیات
 حاکم نزع ایراده اولوب جمله ده قندار
 اولد یئنه کوندرم برکون لاسفند یارنا ویدر
 پدر نزع رنجیه اولوب بر معتلار یاوه هوشی
 لیووب والیم کی اوردده قیصر قیزی کتایغ
 یاشنا خلوب پدر نزع سکایغ ایتدی والیم
 سنه ایتدی ای والیم مهر باغ پدر و ک
 بنی اهنه بیشتر رزید لیور سمدید و کی
 بنی ایلدایوب و نئی قومی ظاهر ایتد کد
 بنی قوش کوندر و اده شعله و نئی
 خصوصی بر طرف اولد قمر سنی تخته ایلد

ایدر

ابيكوزند در چندي ولار ايدې بريند كندې
 و بريند و سناود و شمشير زخ و ير لوي اقا
 اسفنديار غاير نامدار بهلولار بي همتا
 اولمقد پدر ييش قالي انده بر قتلده انوار
 ايد و بر سايه و عولاي سلطان لبر هو
 خوف و حنين اوزده ليري اول سبيده
 هونده طرفده برومخي قوي ظهور استد لمقند^{باري}
 اول دشمن قارشو كوندروي كه دوشمن
 الله ملك اولور كندوي سلطان
 پادشاه اول و اسفنديار و في و ايا پدر ييش
 و مكد يند قارنو طرد و سلطان و اوليد

و شاه سمنه با سمنه شاه

و ووي طوي بو حكايمي بو طوزك بياه عياه
 ليروي مولين ليورك ليراه زفي
 بر باوه كامكار و بر سلطه قهار و نافدار
 وار ليديك زاه سلطنت سها ليراه
 جهاه قنر علي بختي و لا منزم بنم و حلقه بگو
 ليدى لى تريند كسي ش لبي ليراي
 شاه ويراوي و اول شاه بي عديل

لبي

(Supplement Turc 909)

et

و به سانه و به سانه و به سانه
و به سانه و به سانه و به سانه
و به سانه و به سانه و به سانه
و به سانه و به سانه و به سانه
و به سانه و به سانه و به سانه
و به سانه و به سانه و به سانه
و به سانه و به سانه و به سانه
و به سانه و به سانه و به سانه

